

**T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
YÖNETİM VE ORGANİZASYON DOKTORA PROGRAMI**

**ÖRGÜT TOPLULUKLARI ARASINDA
MEŞRUIYET YAYILIMLARI: TÜRKİYE'DE
ÖZEL ORTAÖĞRETİM OKULLARI, 1993 – 2004**

DOKTORA TEZİ

**HAZIRLAYAN
MEHMET ÇAKAR**

**TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. ÇETİN ÖNDER**

ANKARA – 2010

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecinde bana engin bilgisiyle yol gösteren, beni cesaretlendiren ve bundan sonraki akademik yaşantımda çalışma disiplini ile hep örnek alacağım tez danışmanım Doç. Dr. Çetin Önder'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Doktora öğrenimim ve tezim boyunca üzerimde pek çok emeği olan, akademik bakış açımın netleşmesinde katkıları bulunan Sayın Hocalarım Prof. Dr. A. Selami Sargut, Prof. Dr. M. Abdülkadir Varoğlu ve Prof. Dr. Şükrü Özen'e teşekkür ederim.

Doktora programındaki sevgili arkadaşlarım ve meslektaşlarım olan Dr. Şirin Atakan Duman, Dr. Arzu Kalemci ve Dr. Ayşin Paşamehmetoğlu'na destekleri için teşekkür ederim.

Tez çalışmam sırasında bana karşı göstermiş olduğu sınırsız sabır ve yardımlarından dolayı eşim Melisa Akşit Çakar'a, annem Prof. Dr. Nur Çakar'a, babam Dr. Vural Çakar'a ve kardeşim Ali Çakar'a teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de özel ortaöğretim okullarının çoğalmasını özel okul toplulukları arası meşruiyet yayılımının nasıl etkilediğinin incelenmesidir. Tezin temel sorunsalı örgüt kimliği ve statüsünün örgüt toplulukları arasında meşruiyet yayılımlarını nasıl etkilediğini araştırmaktır. Bu amaçla 1993-2004 yılları arasında Türkiye’deki özel ortaöğretim okullarından Özel Fen Lisesi, Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise ve Düz Özel Lise örgüt toplulukları arasındaki kimlik benzerlikleri ve statü farklarına dayalı yoğunluk bağımlı ilişkiler ile bu özel okullarla kimlik olarak benzeşen devlet Anadolu ve Fen Liselerinin yoğunluklarının özel okul kuruluş oranı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmanın sonuçları örgüt toplulukları arasındaki meşruiyet yayılımlarında kimlik benzerlikleri ve statü farklılıklarının etkisini göstermektedir. Bulgular meşruiyet yayılımlarının kimliği benzeyen örgüt toplulukları arasında yerleşik topluluktan yeni oluşana doğru gerçekleştiğini, ancak örgüt statüsüne bağlı olarak yüksek statülü yeni oluşan topluluktan düşük statülü yerleşik topluluğa doğru da gerçekleşebileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Örgüt toplulukları, Yoğunluk bağımlılığı, Meşruiyet, Örgütsel kimlik, Örgüt statüsü

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate how legitimacy spillovers between private and public high schools affect the evolution of private high schools in Turkey. The basic problematic of this thesis is to explore how organizational form identity and status affect legitimacy spillovers between organizational populations. For this aim a research was designed which explores the effects of organizational form identity and status on legitimacy spillovers between sub-populations of private high schools, namely Science Schools, Foreign Language Schools, and Regular Schools, and also the effects from other educational subpopulations, the public Anatolian and Science Schools between the years of 1993-2004. The findings reveal that organizational identity similarities and status differences have considerable effects on legitimacy spillovers. According to the findings of the study legitimacy spills over from established to evolving populations which have similar organizational identities, however, depending on the status of the organization, legitimacy also spills over from high status evolving populations to low status established populations.

Key Words: Organizational populations, Density dependence, Legitimacy, Organizational form identity, Organizational status

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	II
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	V
TABLolar LİSTESİ	VII
ŞEKİLLER LİSTESİ	VIII
GRAFİKLER LİSTESİ	IX
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	X
GİRİŞ	1
BÖLÜM I ÇALIŞMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	5
1.1. Topluluk Ekolojisi	6
1.2. Örgütsel Kimlik	14
1.2.1 Örgüt Toplulukları Arasında Kimliğe Dayalı Etkileşimler	22
1.3. Örgütsel Statü	24
1.4. Örgüt Toplulukları Arasındaki İlişkilerde Analiz Düzeyi ve Araştırmanın Hipotezleri	30
BÖLÜM II GÖRGÜL BAĞLAM: TÜRKİYE’DE ÖZEL OKULLAR	34
2.1. Güncel Durum	35
2.2. Cumhuriyet Öncesi Dönem	40
2.3. Cumhuriyet Dönemi	44
2.4. 1980 Sonrası Dönem	47
2.5. Ulusal Bağlamda Özel Okullar	49
2.6. Özel Okullara Teşvikler	51
2.7. Özel Liselerin Yayılımı	53
2.8. Çalışmanın Konusunu Oluşturan Okulların Kimlik Özellikleri	60
2.9. Örgütsel Topluluk Statüsüne Dayalı Sıralama ve Özelleştirilmiş Hipotezler	71
BÖLÜM III ARAŞTIRMA TASARIMI	78
3.1. Veri Kaynakları	78
3.2. Bağımlı Değişken	79
3.3. Analiz Düzeyi	85
3.4. Bağımsız Değişkenler	86

3.4.1. Yoğunluk Değişkenleri.....	86
3.4.2. Kuruluş Oranı Değişkenleri.....	87
3.4.3. Makro-Kurumsal Değişkenler	87
3.4.3.1. Teşvik	87
3.4.3.2. Gelişmişlik.....	88
3.4.3.3. Bütçe.....	88
3.4.3.4. Vakıf Üniversitesi Yoğunluğu	88
3.5. Yöntem ve Modeller.....	89
BÖLÜM IV ARAŞTIRMANIN BULGULARI.....	93
4.1. Özel Liselerin Kuruluşları ve Meşruiyet Yayılımları.....	94
4.2. Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselerin Kuruluşları ve Meşruiyet Yayılımları.....	97
4.3. Özel Fen Liselerin Kuruluşları ve Meşruiyet Yayılımları.....	100
BÖLÜM V TARTIŞMA	104
BÖLÜM VI SONUÇ	111
KAYNAKÇA	114
EKLER.....	123
Ek-1: 1993-2004 İllere Göre Özel Lise Kuruluşları	123
Ek-2: 1993-2004 İllere Göre Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise Kuruluşları	130
Ek-3: 1993-2004 İllere Göre Özel Fen Lisesi Kuruluşları.....	138
Ek-4: Özel Lise Kuruluş Analizi Değişkenleri Korelasyonları.....	142
Ek-5: Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise Kuruluş Analizi Değişkenleri Korelasyonları	143
Ek-6: Özel Fen Liseleri Kuruluş Analizi Değişkenleri Korelasyonları	144

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Yıllara Göre Özel Lise Sayıları.....	36
Tablo 2. Kademelere Göre Öğrenci Sayıları ve Resmi-Özel Oranları.....	37
Tablo 3. MEB Bütçe Payı ve GSMH'ye Oranı.....	39
Tablo 4. İllere Göre Özel Lise Yoğunluk Yayılımı.....	63
Tablo 5. İllere Göre Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise Yoğunluk Yayılımı	65
Tablo 6. İllere Göre Özel Fen Lisesi Yoğunluk Yayılımı	67
Tablo 7. Lise Türlerine Göre Üniversite Sınavı Matematik Başarıları (1993 – 2004).....	72
Tablo 8. Üniversite Sınavı Türkçe Başarıları (1993 – 2004).....	73
Tablo 9. Üniversite Sınavı Toplam Başarıları (1993 – 2004).....	74
Tablo 10. Okul Türlerine Göre Son On Yılın (1991-2001) ÖSS Başarı Grafiği	75
Tablo 11. Özel Fen Liseleri Kuruluşları (1993-2004).....	81
Tablo 12. Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise Kuruluşları (1993-2004)	82
Tablo 13. Düz Özel Lise Kuruluşları (1993-2004)	83
Tablo 14. Liseler Grubunda Yer Alan Okul Türleri ve Okul Sayıları (2001)	84
Tablo 15. Kuruluş Analizi Değişkenlerinin Betimleyici İstatistikleri.....	93
Tablo 16. Özel Lise Kuruluş NBR Analizi Tahminleri (1993 – 2004).....	95
Tablo 17. Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise Kuruluş NBR Analizi Tahminleri (1993 – 2004)	98
Tablo 18. Özel Fen Lisesi Kuruluş NBR Analizi Tahminleri (1993 – 2004).....	101

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Örgüt Kurulma Oranında Yoğunluk Bağımlılığı	9
Şekil 2. Özel Okullar ve Kurumsal Süreçler	50
Şekil 3. Özel Liseler 1961 – 1962.....	55
Şekil 4. Özel Liseler 1970 – 1971.....	56
Şekil 5. Özel Liseler 1980 – 1981.....	57
Şekil 6. Özel Liseler 1993 – 1994.....	58
Şekil 7. Özel Liseler 2001 – 2002.....	59
Şekil 8. Özelleştirilmiş Hipotezler	77

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Özel Lise Çeşitleri Yoğunlukları (1993 – 2004)	61
Grafik 2. Düz Özel Lise Yoğunluğu (1993 – 2004)	62
Grafik 3. Yabancı Dille Eğitim Yapan Lise Yoğunluğu (1993 – 2004).....	64
Grafik 4. Özel Fen Lisesi Yoğunluğu (1993 – 2004)	66
Grafik 5. Anadolu Liseleri Yoğunluğu (1993 – 2004)	68
Grafik 6. Fen Lisesi Yoğunluğu (1993 – 2004).....	70
Grafik 7. Okul Tiplerine Göre Matematik Başarı Sıralaması	73
Grafik 8. Okul Tiplerine Göre Türkçe Başarı Sıralaması	74
Grafik 9. Okul Tiplerine Göre Toplam Başarı Sıralaması	75

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

VakıfUniYoğunluk	Vakıf Üniversitesi Yoğunluğu
ÖzelLiseYoğunluk	Özel Lise Yoğunluğu
ÖzelLiseDogum-1	Bir önceki yıl gerçekleşen Özel Lise kuruluşları
TürkiyeÖzelLiseYoğunluk	Türkiye’deki toplam Özel Lise yoğunluğu
YabÖzelYoğunluk	Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise yoğunluğu
YabÖzelDogum-1	Bir önceki yıl gerçekleşen Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise kuruluşları
TürkiyeYabÖzelYoğunluk	Türkiye’deki toplam Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise yoğunluğu
Özel Fen Yoğunluk	Özel Fen Lisesi yoğunluğu
ÖzelFenDogum-1	Bir önceki yıl gerçekleşen Özel Fen Lisesi kuruluşları
TürkiyeÖzelFenYoğunluk	Türkiye’deki toplam Özel Fen Lisesi yoğunluğu
NBR Analizi	Negatif Binom Regresyon Analizi
ÖSYM	Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı

GİRİŞ

Bu çalışma örgüt toplulukları arasında meşruiyet yayılımının (*legitimacy spillover*) nasıl gerçekleştiğini açıklamaya çalışmaktadır. Topluluk Ekolojisi (*community ecology*) olarak adlandırılan örgüt toplulukları arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışma geleneği, örgütsel ekoloji kuramındaki önemli bir araştırma alanını oluşturmaktadır (Baum, 1996; Freeman ve Audia, 2006). Bu alanda yapılan çalışmalar bir örgüt topluluğunu oluşturan örgütlerin yoğunluğundaki artışın diğer bir örgüt topluluğundaki örgütlerin kuruluş ve kapanış oranları üzerindeki etkilerini incelemektedir. Meşruiyet yayımları ise bir örgüt topluluğundaki örgütlerin çoğalmasında ifade edilen yoğunluk artışının diğer topluluktaki örgüt kuruluşlarını olumlu olarak etkilemesiyle ilişkilendirilmektedir. Meşruiyet yayımlarının önemli bir özelliği de yayılımın yerleşik bir topluluktan yeni oluşana doğru gerçekleşmesidir (Baum, 1996).

Örgüt toplulukları arasındaki yoğunluğa bağlı meşruiyet yayımlarını biçimleyen önemli bir etken ise örgüt kimliğidir. Örgüt toplulukları arasında meşruiyet yayılımını inceleyen çalışmalar, yayılımın benzer örgütsel kimliklere sahip örgütsel formlar arasında oluşabileceğini göstermektedir (Kuilman ve Li, 2009; Ruef, 2000). Bunun nedeni, örgütlerin ihtiyaç duydukları kaynakları sağlayan toplumsal aktörlerin örgütler hakkındaki tutumlarını örgüt formları arasındaki benzerliklere dayalı genellemeler yoluyla oluşturmalarıdır. Yerleşik hale gelmiş ve varlığı kanıksanmış örgüt topluluklarından yeni oluşmakta olan örgüt topluluklarına doğru gelişen meşruiyet yayılımı bu toplulukların ortak özellikler göstermesi halinde oluşabilmektedir (Dobrev ve diğerleri, 2006). Sağlık sektöründe Ruef'in (2000), teknoloji sektöründe McKendrick ve diğerleri'nin (2003), bira sektöründe Carroll ve Swaminathan'ın (2000) ve bankacılık sektöründe Dobrev ve diğerleri'nin (2006) bulguları kimlik benzerliğinin örgüt toplulukları arasındaki meşruiyet yayılımını biçimlediğini göstermektedir.

Örgüt toplulukları arasındaki ilişkileri kimlik dışında biçimleyen bir diğer özellik ise örgüt topluluklarının statüsüdür. Statü genel sosyolojik tanımlamalara göre saygınlık anlamına gelmekte ve kaliteyi gösteren bir sinyal olarak tanımlanmaktadır (Podolny ve Phillips, 1996). Örgütsel anlamda statü bir örgütün rakiplerinden farklılaşan şekilde ürünlerinin kalitesi olarak ifade edilmekte ve örgütün göstermiş olduğu geçmiş performans

ile değerlendirilmektedir (Podolny, 1991). Statü geçmiş performans göstergelerine dayalı olduğu kadar örgütlerin kurdukları mübadele ilişkileriyle de şekillenmektedir. Bunun nedeni örgütlerin kurdukları mübadele ilişkileri nedeniyle ilişki içinde olduğu diğer örgütler ile ilişkilendirilmeleridir. Örneğin, bir şirket ilişki içine girdiği müşavirlik firmasının yüksek statüsü nedeniyle, örgüt dışındaki aktörler tarafından yüksek statülü olarak algılanabilmektedir (Benjamin ve Podolny, 1999:564). Başka bir örnekte yeni kurulmuş genç bir firma, statüsü yüksek bir grup veya başka bir firma ile mübadele ilişkisine girdiğinde bu örgütlerin yüksek statülerinden faydalanmaktadır (Wievel ve Hunter, 1985). Örgütsel statü üzerine yapılan çalışmalarda (Benjamin ve Podolny, 1999; Han, 1994; Phillips, 2001; Stuart ve diğerleri, 1999; Wievel ve Hunter, 1985) ulaşılan ortak bulgu örgütlerin kendi geçmiş performanslarının statülerini yükseltmesi kadar, yüksek statülü diğer aktörler ile kurulan ilişkilerin örgütlerin yaşam şansını kaynaklara ulaşmayı kolaylaştırarak ve kuruluş oranlarını artırarak etkilediğini, böylece statüsü daha yüksek olandan daha düşük olana doğru olumlu bir etki sağladığı bulunmuştur.

Çalışmanın örgütsel ekoloji kuramına yapmayı amaçladığı katkı, örgüt toplulukları arasındaki meşruiyet ile ilgili etkileşimlerde örgütsel kimlik ve örgütsel statü yaklaşımlarını beraber ele alarak kavramsallaştırmasıdır. Örgütsel ekoloji kuramında yapılan çalışmalar incelendiğinde örgüt toplulukları arasındaki meşruiyet yayılımlarının kimlik temelli araştırmalarda sadece örgütsel form kimliği benzerlikleri üzerinden incelendiği, pazar mekanizmasındaki rekabet süreçlerine odaklanan örgütsel statü alanında yapılan çalışmaların ise sadece örgütlerin geçmiş performansları ve kurdukları statü temelli ilişkiler sayesinde yaşam şanslarını artırmaları üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çalışmada ise hem kimlik temelli çalışma geleneği hem de örgütsel statü hiyerarşisi örgüt toplulukları arasındaki meşruiyet yayılımlarının nasıl oluştuğu konusunda entegre edilmiş bir şekilde kavramsallaştırılmaktadır. Önceki çalışmalarda kimlik benzerliğinin örgüt toplulukları arasındaki meşruiyet yayılımlarını kolaylaştırdığı ortaya konulurken, statü temelli yaklaşımda ise yüksek statülü aktörlerden düşük statülü aktörlere doğru bir meşruiyet yayılımı olduğu kabul edilmektedir.

Örgütsel kimlik ve statünün birlikte örgüt toplulukları arasındaki meşruiyet yayılımlarını nasıl biçimlendirdiğini ortaya koymak amacıyla Türkiye'deki özel ortaöğretim kurumları olan özel liseler topluluğu 1993-2004 yılları arasında incelenmiştir.

Çalışmada Türkiye’deki özel ortaöğretim okulları topluluğunu oluşturan alt topluluklardan Özel Fen Lisesi, Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise ve Düz Özel Lise örgüt topluluklarının 1993-2004 yılları arasındaki kuruluş oranlarının, hem birbirleri ile olan kimlik ve statü etkileşimleri hem de kendilerine kimlik olarak benzeyen devlet Fen ve Anadolu liselerinin meşruiyetlerinden nasıl etkilendiği oluşturulan regresyon modelleri ile incelenmektedir.

Türkiye’de özel okullar Cumhuriyetin kuruluşundan 1980’li yıllara kadar ancak az sayıdaki büyük ilde kısıtlı ölçüde faaliyet göstermiştir. 1980’li yıllarda yapılan yasal değişiklikler ile özel okulluğun önündeki engeller hafifletilmiş ve okul kurmak isteyenlere devlet teşvik ve destekleri sağlanmıştır. Bu sürecin özel okullar üzerindeki sayısal etkileri 1990’lı yıllarda görülmüştür. Eskiden birkaç ille sınırlı olan özel okullar 2000’li yıllara gelindiğinde büyük şehirler dışındaki illerde de yayılım göstermişlerdir. Sayısal yayılımın yanı sıra özel okul formlarında da çeşitlenmeler görülmüştür. 1980 öncesinde olmayan Özel Fen Liseleri gibi yeni örgütsel formlar ortaya çıkmıştır. Özel okullar 1990 ve 2000’li yıllarda sayılarının artması ve coğrafi yayılımlarının genişlemesiyle birlikte, örgütsel ekoloji kuramından hareketle örgüt toplulukları arasındaki ilişkilerin incelenmesi için uygun bir görgül ortam oluşturmuşlardır.

Çalışmanın birinci bölümü örgüt toplulukları arasındaki ilişkileri örgütsel kimlik ve örgütsel statü kavramlarını inceleyerek ele almaktadır. Bu bölüm genel olarak örgüt toplulukları arasındaki ilişkileri bir örgüt topluluğunun örgütsel yoğunluğunun diğer örgüt topluluklarındaki örgüt kuruluş oranı üzerindeki etkisi bağlamında incelemektedir. Sırasıyla birinci bölümde örgüt toplulukları arasındaki ilişkiler üzerine yapılan ekolojik çalışmalar ele alınmış, daha sonra örgütsel ekoloji kuramında örgütsel kimliğin örgüt toplulukları arasındaki yoğunluk bağımlı ilişkileri nasıl etkilediği incelenmiştir. Daha sonra örgütsel statü kavramı tanıtılmış ve örgüt toplulukları arasındaki ilişkilerde statü hiyerarşisine göre yoğunluk bağımlı etkileşimler incelenmiştir. Bu bölümün sonunda araştırmanın hipotezleri oluşturulmuştur.

İkinci bölümde araştırmanın görgül bağlamını oluşturan Türkiye’deki özel ve kamu ortaöğretim okullarının tarihsel ve kurumsal süreçteki yeri incelenmiş ve okuyucuya yıllar içerisindeki sayısal gelişmelerden hareketle Türkiye’deki özel okulların tipleri tanıtılmıştır.

Bu bölümde daha sonra çalışmaya konu olan okulların kimlik özellikleri incelenmiş ve statü hiyerarşisinde bu okulların sıralamaları verilmiştir. Bu bölümün sonunda birinci bölümde genel hatlarıyla ifade edilmiş olan araştırma hipotezleri özelleştirilerek, görgül bağlamla entegre edilmiştir.

Üçüncü bölümde araştırmada kullanılan veri toplama yöntemleri ve değişkenler tanıtılmıştır. Sonrasında analizde kullanılan model ve yöntemler sunulmuştur. Dördüncü bölüm araştırmanın bulgularını içermektedir. Bu bölümde kurulan hipotezlere göre oluşturulmuş olan modellerin sonuçları verilmiştir. Beşinci bölüm ise araştırmanın bulgularının kurulan hipotezlerden hareketle önemini tartışmaktadır.

BÖLÜM I

ÇALIŞMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Örgütler arasındaki ilişkilerin araştırılması örgüt kuramlarında önemli bir çalışma alanını oluşturmaktadır. Örgüt kuramlarındaki çeşitli perspektifler dayandıkları kuramsal altyapılardan hareketle örgütler arası ilişkiler konusunda farklı kavramsal anlayışlar ve açıklama biçimleri oluşturmuşlardır. Bu açıklama biçimlerindeki farklılıklar genel olarak örgüt kuramlarının dayandıkları ve beslendikleri sosyoloji, sosyal psikoloji, ekonomi ve siyaset bilimi gibi sosyal bilim alanlarının da farklılık gösteren özelliklerine dayanmaktadır. Örgüt kuramlarının örgütler arasındaki ilişkiler konusuna yaklaşım farklılıkları temel olarak dayandıkları yapı-eylem ikiliğindeki konumlarına ve benimsedikleri analiz düzeyine göre farklılaşmaktadır (Astley ve Van de Ven, 1983).

Örgüt kuramlarının yapı-eylem ikiliğine dayalı konumlarındaki temel ayrışma noktasını, aktörlerin eylemlerinin (1) özgür seçim yoluyla ya da (2) belirlenimci bir şekilde örgüt çevresindeki fırsatlar ve bağlama dayalı kısıtlılıklar nedeniyle iradi olmayan bir biçimde ortaya çıkması oluşturmaktadır. Özgür seçimde örgütlerle ilgili açıklamaların merkezini yöneticiler, örgütler veya kurumlar oluşturmaktadır. Örneğin, yönetici örgüt ve çevre arasındaki uyuma göre örgütsel yapıyı tasarlamakta veya örgütün ihtiyacı olan hayati kaynaklara ulaşmasını sağlayan stratejileri planlamaktadır. Belirlenimci bakış açısında ise örgütlerle ilgili açıklamalar çevrenin gereklilikleriyle oluşan fırsatlar ve kısıtlamalara dayanmaktadır. Yöneticilerin stratejik seçimleri bağlamsal koşulların gereklilikleri karşısında etkisizdir. Yapı-eylem ikiliğindeki ayrışma örgüt çalışmalarında analiz düzeyindeki farklılaşmayı da beraberinde getirmektedir.

Örgütler arasındaki ilişkileri açıklayan kuramsal ayrışmanın bir diğer nedeni olan analiz düzeyi, örgütlerle ilgili karar verme, mübadele, rekabet ve işbirliği gibi temel süreçlerin hangi düzeyde gerçekleştiğini ifade etmektedir. Örgüt araştırmalarında analiz düzeyi pek çok şekilde olabilmektedir. Örneğin, tek tek örgütler, örgüt grupları, örgütlerden oluşan ağ düzenekleri veya daha geniş kapsamlı olarak örgüt toplulukları analiz düzeyini oluşturabilmektedir. Bireysel olarak tek tek örgütlerin incelendiği yaklaşım mikro olarak tanımlanmakta iken pek çok benzer özelliklere sahip örgütleri bir arada ele alarak inceleyen yaklaşım makro olarak tanımlanmaktadır.

Bu çalışmada kullanılan analitik çerçeve ve modeller yapı-eylem ikiliğinde yapı tarafında ve analiz düzeyi olarak makro yönelimdedir. Çalışmada meşruiyet yayılımının nasıl gerçekleştiği örgüt toplulukları arasındaki ilişkileri inceleyen “Topluluk Ekolojisi” yaklaşımı çerçevesinde cevaplanmaktadır.

1.1. Topluluk Ekolojisi

Örgütsel ekoloji kuramı veya örgüt topluluklarında doğal seçim modeli, biyolojide Darwin’in yaptığı çalışmalardan hareketle geliştirilmiştir (Scott, 1992). Bu kuramsal yaklaşım kendisinden önceki dönemde örgüt çalışmalarında egemen olan örgüt odaklı anlayış geleneğine bir tepki olarak doğmuştur. Özellikle, Hannan ve Freeman’ın (1977) çalışmasından hareketle gelişen bu yaklaşım örgütlerin çevrelerinde olan değişimlere kısa vadede gösterdikleri uyum nedeniyle çeşitlilik ve değişim gösterdikleri savını savunan koşul bağımlılık kuramına karşı çıkmaktadır. Örgütsel ekoloji kuramı temel olarak “Neden bu kadar çok çeşit örgüt var?” sorusunu sormaktadır (Hannan ve Freeman, 1977). Bu soruya verdikleri cevap ise örgütlerdeki çeşitlilik ve değişimin nedeninin çevresel ayıklamaya dayalı olduğu yönündedir (Hannan, 1991:3). Başka bir deyişle, örgütler çevresel değişimlere yeterince hızlı tepki verememekte ve çevresel değişimleri yeterince hızlı takip edememektedirler. Bunun sonucunda örgütler çevredeki değişimlere uyum göstermek için kendilerindeki değişiklikleri yeterince yerine getirememektedirler. Bu noktadan hareketle örgüt toplulukları çevresel ayıklama ile yani çevreyle o anda uyumlu özellikler gösteren örgütlerin doğması ile ve yine o anda çevreyle uyumlu özellikler gösteremeyen örgütlerin yok olması ile şekillenirler.

Çevresel koşulların örgüt doğum ve ölümlerini şekillendirmesi, analiz birimi olarak örgüt topluluklarının ele alınmasını gündeme getirmiştir. Örgüt topluluklarının tanımlanmasında kullanılan birincil özellik, o topluluğu oluşturan örgütlerin ortak şeklini belirleyen örgütsel formdur. Başka bir deyişle, ortak form, birçok örgütü birleşik bir topluluk düzeyine getirmekte ve böylece bütünü etkileyen nedensel süreçlerin kavramsallaştırılmasını kolaylaştırmaktadır (Hannan ve Freeman, 1986:52). Örgütsel topluluğu oluşturan aynı örgütsel forma sahip örgütler aynı sosyal, ekonomik ve kültürel çevre içinde bulunmakta, ve yasal veya düzenleyici etkilerden birlikte etkilenmektedirler.

Böylece çevresel olaylar ve değişimlerin etkilerinin aynı örgütsel forma sahip olan örgütler üzerinde benzer olacağı düşünülmektedir.

Örgütsel ekoloji kuramının oluşturulduğu ilk dönemlerde araştırmaların temel eksenini tek bir örgütsel topluluğun incelenmesi oluşturmaktadır. Bu alanda yapılan çalışmalarda tek bir örgütsel topluluk, yaş ve büyüklük gibi değişkenlerin örgüt topluluğunun evrimindeki etkisini inceleyen demografik yöntemlerle analiz edilmektedir (Freeman ve Audia, 2006). Örgüt topluluklarının tanımı ise oldukça genel bir yaklaşım ile yapılmaktadır. Önce örgütsel forma ilişkin tanımlayıcı sınırlar çizilmekte, daha sonra da bu sınırların dışında ve içinde kalanlar belirlenmektedir. Örneğin, belirli bir malın üreticileri aynı kategori içinde sınıflandırılarak belirli bir topluluğun sınırları içerisinde kabul edilmektedirler.

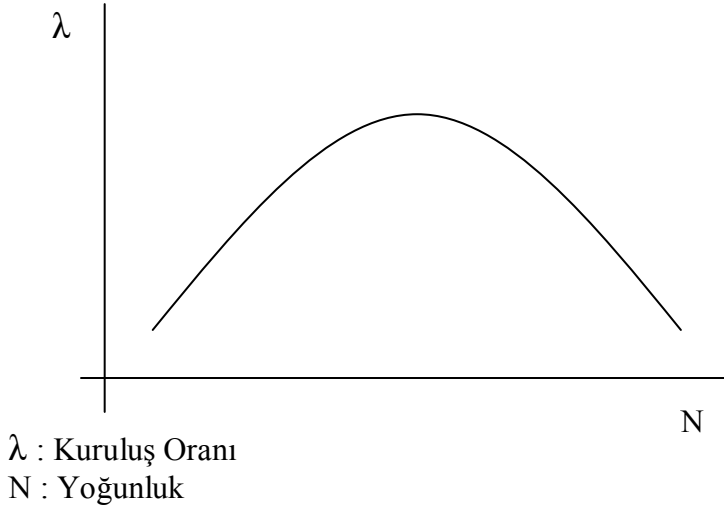
Tek bir örgüt topluluğu üzerine yapılan çalışmaların hareket noktasını Hannan ve Freeman (1987) tarafından geliştirilen yoğunluk bağımlılığı kuramı oluşturmaktadır. Yoğunluk bağımlılığı kuramının temel tezi örgütlerin doğum ve ölüm oranlarının örgütsel yoğunluk ile olan ilişkisinin örgütsel formun meşruluğu ve örgütler arasındaki rekabet süreci ile açıklanmasına dayanmaktadır (Hannan, 1991). Örgütsel yoğunluk bir zaman noktasında bir örgüt topluluğunu oluşturan örgütlerin sayısını tanımlamaktadır (Önder ve Üsdiken, 2007: 147). Hannan ve Carroll (1992) çeşitli örgüt toplulukları üzerinde yapılan görgül çalışmalarda benzer şekilde izlenen ortak bir süreç olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre örgüt topluluğu ilk ortaya çıktığında yoğunluğu yavaş bir hızla artış göstermekte, daha sonra yoğunluk hızla artmakta ve tepe noktasına ulaşmakta ve daha sonraki zaman sürecinde örgüt sayısı genel olarak sabit düzeyde seyretmektedir.

Yoğunluk bağımlılığı kuramında meşruiyet, örgütsel formların kanıksanması veya bilişsel olarak kurumsallaşması anlamını taşımaktadır. Bir örgütsel form meşrulaştığında dışsal aktörlerin kafasında örgütsel form ile ilgili çok az soru kalmıştır (Hannan ve Carroll, 1992). Meşrulaşma süreci örgütsel yoğunluk ile ilişkilidir. Belirli bir örgütsel forma sahip örgütlerin varlığının ortaya çıkması ve sonrasında örgüt sayısının artışı, ekolojik olarak ifade edilirse, bu örgütsel forma sahip örgütlerin yoğunluğunun yüksek seviyelere gelmesi, örgütsel formun meşruiyetinin artması ile ilişkilendirilmektedir.

Yoğunluk bağımlılığı kuramında örgüt topluluklarının yaşam seyri, örgütsel form meşruiyeti ve örgütler arasındaki rekabet ile şekillenmektedir. Örgüt topluluğunun yeni ortaya çıktığı dönemde yoğunluk düşüktür. Bu dönemde topluluktaki örgütlerin sayısı az olduğu için çevredeki mevcut kaynaklar örgütlere yetmektedir. Örgüt topluluğunun yoğunluğundaki artış örgütsel formun bilişsel meşruiyetini artırmaktadır. Bunun nedeni ise örgütsel formun bilinirliğinin artmasıdır. Bu bilinirlik artışı girişimcilerin aynı örgütsel formda örgütler oluşturmasını kolaylaştırmaktadır. Girişimciler için mevcudiyeti gözle görünür olan örgütlerin bulunduğu, yasal ve kurumsal pratiklerinin herkesçe görülebildiği bir topluluğun içinde yer almak, belirsizliği daha yüksek olan alanlara göre daha düşük maliyetlidir. Böylece yoğunluğun artması ile mevcut örgütsel formun taklitçisi olan örgütlerin kurulması hızlanmaktadır. Diğer yandan, örgüt yoğunluğunun artması ve böylece de örgütsel formun bilişsel meşruiyetin artması ile örgütler kaynaklara (işgücü, müşteriler, yatırımcılar, yasa koyucular, vb.) daha kolay ulaşabileceklerdir. Örgüt nüfusunda artışın olduğu ilk dönemde kaynaklara meşruiyetin tesis edilmesi neticesinde kolay ulaşılma rekabeti ve örgüt ölümlerini azaltmaktadır.

Örgüt topluluğunun yoğunluğundaki artış belirli bir seviyeden sonra ulaşabileceği en yüksek seviyeye gelmektedir. Taşıma kapasitesi olarak da adlandırılan bu noktaya gelindiğinde örgütlerin kaynaklara ulaşmalarını sağlayan meşruiyet süreci yerini rekabet sürecine bırakmaktadır. Bunun nedeni ise taşıma kapasitesinin dolmuş olmasıdır. Başka şekilde ifade edilirse, örgüt topluluğunun beslendiği kaynaklar yeni kurulan örgütlerin sorunsuzca varlıklarını sürdürmesine yetmemektedir. Bu yüzden yeni doğan örgütler kaynaklara ulaşmak için örgüt topluluğundaki diğer örgütlerin faydalandığı kaynaklara gereksinin duymaktadır. Böylece bu noktadan sonra topluluktaki doğum ve ölüm oranlarını belirleyen etmen rekabet olmaktadır. Yoğunluktaki artış örgüt doğum oranlarını azaltmakta ve ölüm oranlarını artırmaktadır (Önder ve Üsdiken, 2007: 149). Bu noktada topluluktaki yoğunluk taşıma kapasitesine gelmekte ve göreceli olarak topluluktaki örgüt sayısı sabit kalmaktadır.

Şekil 1. Örgüt Kurulma Oranında Yoğunluk Bağımlılığı

Kaynak: (Önder ve Üsdiken, 2007)

Şekil 1’de de görüldüğü üzere yoğunluk bağımlılığı kuramına göre artan örgüt sayısı örgütsel formun meşruiyetini önceleri artırmakta ve bu meşruiyet örgütlerin kaynaklara ulaşmalarını kolaylaştırıcı bir etkide bulunmaktadır. Ancak topluluğun yoğunluğunun fazlalaşması ile birlikte, kaynaklar topluluktaki örgütlere sorunsuzca yetmemekte ve yoğunluktaki artış örgüt formunun meşruiyetini daha fazla artırmamaktadır. Bundan sonra kaynaklara ulaşmak için topluluk içinde rekabet süreci meşruiyet sürecine baskın olarak ön plana çıkmaktadır. Rekabet ile birlikte örgüt ölümleri de artış göstermektedir. Başka bir deyişle, yoğunluk meşruiyeti azalan bir oranda artırırken, rekabeti artan bir oranda artırmaktadır (Carroll ve Hannan; 1989: 545). Bu durumda Şekil 1’de görüldüğü gibi, yoğunlukla örgüt kuruluşları arasında ters U şeklinde bir ilişki ortaya çıkmaktadır.

Yoğunluk bağımlılığı kuramı kendisine pek çok görgül araştırmada yer bulmuştur. Bu araştırmalarda yaklaşımın öne sürdüğü kuramsal önermeler büyük oranda desteklenmiştir (Hannan, 1991; Amburgey ve Rao, 1996). Bu çalışmalarda örgüt topluluğundaki yoğunluk artışının belirli bir noktaya kadar yeni örgütlerin kurulmasını olumlu ve kapanmalarını ise olumsuz ancak daha sonraki taşıma kapasitesine ulaşılan noktadan sonra örgüt doğumlarını olumsuz ve örgüt ölümlerini olumlu şekilde etkilediği bulgularına ulaşılmıştır.

Yoğunluk bağımlılığı kuramında önceleri meşrulaşma ve rekabet süreçleri tek tek örgüt topluluklarında incelenirken daha sonraları bir topluluğu oluşturan tüm örgütlerin eşit ağırlığa sahip olduğu düşüncesi bir kenara bırakılarak örgüt topluluklarının iç yapısı incelemeye alınmıştır (Freeman ve Audia, 2006).Yapılan çalışmalarda birbirlerine kimlik olarak benzeyen ve aynı hukuki, sosyal ve siyasi sınırlar içindeki örgüt topluluklarının yoğunluklarındaki değişimlerin diğer örgüt topluluklarının kuruluş, kapanış ve yoğunlukları üzerinde etkileri olabileceği görülmüştür (Baum, 1996; Hannan ve Carroll, 1992; Hannan ve Freeman, 1987). Aynı zamanda farklı sınırlar içinde olan ancak birbirleriyle benzer örgüt biçimine sahip olan örgüt toplulukları arasında da yoğunluk bağımlı süreçler izlenmiştir (Hannan ve Carroll, 1992; Hannan ve diğerleri, 1995; Önder ve Üsdiken, 2007:151). Bu durum örgüt toplulukları arasındaki ilişkilerin niteliğini inceleyen pek çok çalışmanın ortaya çıkmasına neden olmuş ve bu yazın genel olarak topluluk ekolojisi olarak nitelenmiştir.

Topluluk ekolojisi yaklaşımında birbirinden farklı faaliyetleri bulunan örgüt toplulukları karşılıklı ilişkiler geliştirmekte ve bu durum örgüt topluluklarını bir ekolojik sistem içinde biraraya getirmektedir (Astley, 1985). Örgüt topluluklarının başarı veya başarısızlıkları diğer topluluklarla olan ilişkilerinin niteliğine bağlıdır. Kuramsal olarak birbirlerinden yalıtılmış olarak kavramsallaştırılan tek bir topluluktaki örgütlerin davranışını anlamanın, genellikle örgüt topluluklarının kaderlerinin birbirlerine bağlı olması nedeniyle güçleştiği ifade edilmektedir (Baum, 1996: 85). Buradan hareketle topluluk ekolojisi örgütsel toplulukların etkileşimlerini incelemekte ve bu etkileşimlerin topluluklar üzerindeki sonuçlarını araştırmaktadır.

Örgüt toplulukları arasındaki yoğunluk bağımlı ilişkiler meşruiyet ve rekabet süreçlerini içermektedir. Meşruiyet süreci yerleşik bir örgüt topluluğunun yoğunluğundaki artışın ilişki içinde bulunduğu yeni oluşan diğer örgüt topluluğundaki örgütlerin kuruluş oranlarını artırması ile ilişkilendirilirken, rekabet süreci ise bir örgüt topluluğundaki örgütlerin yoğunluğundaki artışının, ilişki içinde bulunduğu diğer örgüt topluluğundaki örgüt kapanma oranlarını artırması veya örgüt kuruluşlarını baskı altına alması ile ilişkilendirilmektedir. Ancak örgüt toplulukları arasındaki ilişkiler biraz önce değindiğimiz gibi, tek yönlü olarak gelişebileceği gibi, karşılıklı etkileşim süreçlerini de kapsamaktadır. Brittain ve Wholey (1988) iki örgüt topluluğu arasında etkileşimlerin gerçekleşebileceğini

belirlemişlerdir. Etkileşimler sırasıyla belirtildiğinde (-,-) tam rekabeti, (-,0) kısmi rekabeti, (+,-) yıkıcı rekabeti, (0,0) nötralityi, (+,0) tek yönlü olumlu etkiyi ve (+,+) karşılıklı olumlu etkileşimi göstermektedir.

Örgüt toplulukları arasındaki kısmi rekabete dayalı ilişkiler, bir örgüt topluluğudaki örgüt yoğunluğu artışının, ilişki içinde olduğu diğer örgüt topluluğundaki örgüt kapanma oranını artırması şeklinde ifade edilmektedir. Örgüt toplulukları arasındaki ilişkileri inceleyen öncü çalışmalardan Hannan ve Freeman (1989), 1836-1985 yılları arasında ABD'deki zanaatkar ve işçi sendikalarını incelemiş ve kısmi rekabete dayalı (-,0) olarak, zanaatkar sendikalarının yoğunluğunun artışının, işçi sendikaların hem kuruluşlarını baskıladığını hem de kapanma oranlarını artırdığını bulmuştur. Ancak işçi sendikaların yoğunluğu zanaatkar sendikalarının kuruluş ve kapanmasını etkilememektedir. Barron ve diğerleri (1995) ise yıkıcı rekabete (+,-) dayalı olarak yatırım ve mevduat bankalarının yoğunluğundaki artışın New York şehrindeki kredi birliklerinin ölüm oranlarını artırdığını bulmuşlardır.

Topluluklar arasındaki tek yönlü olumlu etki, ilişki içindeki örgüt topluluklarından sadece bir tarafın kuruluşlarındaki artışı göstermektedir. Nitekim, Staber (1989) Kanada'daki kooperatifleri incelediği çalışmasında, (+,0) şeklinde, bir topluluğun yoğunluğunun diğer topluluğu tek yönlü ve olumlu etkilemesi durumunu gözlemlemiştir. Çalışmanın bulguları işçi kooperatiflerinin artan yoğunluğunun yeni oluşan bir örgüt topluluğu olan pazarlama kooperatiflerinin kuruluşunu teşvik ettiğini, aynı şekilde pazarlama kooperatiflerinin yoğunluğunun artmasının da tüketici kooperatiflerinin kuruluşunu teşvik ettiği ortaya konulmuştur. Tüketici kooperatiflerinin yoğunluğunun artması ise işçi kooperatiflerinin kuruluşlarını artırmaktadır. Benzer şekilde, Carroll ve Swaminathan'ın (1992) çalışması 1975-1990 yılları arasında mikro ölçekli bira fabrikaları, birahane ve büyük ölçekli üreticilerin etkileşimlerini incelemiştir. Çalışmada tek yönlü olumlu (+,0) etkiler bulunmuştur. Birahanelerin artan yoğunluğunun, yeni oluşan bir örgütsel topluluk olan mikro ölçekli bira fabrikalarının kuruluşunu teşvik ettiği, ancak mikro ölçekli bira fabrikalarının yoğunluğunun artmasının birahanelerin kuruluşunu etkilemediği bulunmuştur. Büyük ölçekli bira fabrikaları ile mikro üreticiler arasında ise kısmi rekabet (-,0) bulunmaktadır. Büyük ölçekli bira üreticilerinin yoğunluğunun artması

mikro ölçekli bira fabrikalarının başarısızlığını artırmakta, ancak mikro ölçekli bira fabrikalarının yoğunluğu büyük ölçekli bira üreticilerinin başarısızlığını etkilememektedir.

Barnett'ın (1990) çalışması, 1879-1934 yılları arasındaki erken dönem Pensilvanya telefon şirketlerini incelemiştir. Çalışmanın sonuçları hem kısmi rekabeti (-,0) hem de örgüt toplulukları arasındaki (+,+) şeklindeki, karşılıklı olumlu etkiyi göstermektedir. Kısmi rekabete dayalı olarak manyeto şirketlerinin yoğunluğunun artması, standart (yaygın) pil şirketlerinin kapanmasını artırmakta ancak, standart (yaygın) pil şirketlerinin yoğunluğu manyeto şirketlerinin kapanmalarını etkilememektedir. Karşılıklı olumlu etkileşime dayalı ilişki göstergesi olarak ise tekli santral şirketlerinin artan yoğunluğu, çoklu santral şirketlerinin başarısızlığını düşürürken, çoklu santral şirketlerinin artan yoğunluğu tekli santral şirketlerinin başarısızlığını düşürmektedir.

Tam rekabet sürecinde ise örgüt toplulukları karşılıklı olarak bir diğerinin örgüt kapanma oranını artırmaktadır. Örneğin, Baum ve Oliver (1991) tam rekabete (-,-) dayalı olarak varlıklarını sürdüren Toronto'daki gündüz bakım merkezleri ve hemşirelik okullarını 1971-1987 yılları arasında incelemiştir. Çalışmanın bulguları gündüz bakım merkezlerinin artan yoğunluğunun hemşirelik okullarının başarısızlığını artırırken, buna karşılık hemşirelik okullarının artan yoğunluğunun gündüz bakım merkezlerinin başarısızlığını artırdığını göstermektedir.

Nötr ilişki ise yoğunluk artışlarının karşılıklı olarak örgüt topluluklarındaki kuruluş ve kapanış oranlarını etkilememesidir. Ranger – Moore ve diğerlerinin (1991) çalışması Manhattan'daki bankaları incelemiş ve ticaret ve yatırım bankalarının yoğunluklarının birbirlerinin kuruluş oranlarını etkilemediğini, yani nötr (0,0) ilişkiyi ortaya koymuştur. Aynı çalışmada 1760-1937 yılları arasında hayat sigortası şirketleri de incelenmiş ve yatırım ortaklığı fonu ve tahvil bazlı hayat sigortası şirketleri arasında tek yönlü olumlu (+,0) etkiler gözlenmiştir. Tahvil bazlı hayat sigortası şirketlerinin artan yoğunluğu, yatırım ortaklığı fonu işleten sigorta şirketlerinin kuruluşunu teşvik ederken, yatırım ortaklığı fonu işleten sigorta şirketlerinin yoğunluğunun artması ise tahvil şirketlerinin kuruluşunu etkilememektedir. Benzer şekilde Wholey ve diğerleri (1992), ABD'deki sağlık alanında yaptıkları çalışmalarında 1976-1991 yılları arasında grup sağlığı örgütleri (HMO-Health Maintenance Organization) ve bağımsız pratisyen birliklerinin ilişkilerini

incelemişler, grup ve bağımsız sağlık örgütlerinin yoğunluklarının birbirlerinin kuruluş oranlarını etkilemediği nötr ilişkiyi gözlemişlerdir.

Yapılan diğer çalışmalarda örgüt toplulukları arasındaki karşılıklı meşruiyet ve rekabet süreçleri teknoloji (Barnett, 1990), coğrafi kuruluş yeri farkları (Carroll ve Wade, 1991, Ingram ve Inman, 1996, McKendrick ve diğerleri., 2003), kimlik (Carroll ve Swaminathan, 2000; Dobrev vd., 2006; Ruef, 2000) açısından incelenirken, diğer çalışmalarda ise farklı formlar arasındaki (Barnett ve Carroll, 1987; Dobrev, 2001) ve aynı örgüt topluluğunun alt formları (Hannan ve Carroll, 1992; McKendrick ve diğerleri, 2003; Li ve diğerleri; 2007) arasındaki topluluk ilişkileri ekoloji perspektifinden incelenmiştir.

Bu çalışmalarda coğrafi kuruluş yeri dikkate alındığında, farklı formlar olan tüketicilerin hissedarlığına dayalı olarak örgütlenmiş telefon firmalarının yeni oluşan ticari telefon firmaların yaşam şansını artırdığı bulunmuştur (Barnett ve Carroll, 1987). Yine coğrafi sınırlar temel alınarak topluluklar arası etkileşimler incelendiğinde Carroll ve Wade (1991) yerleşik kentsel bira fabrikalarının sayısındaki artışın, sonradan oluşan kırsal bira üreticileri topluluğu üzerinde önceleri sayının artışıyla beraber meşrulaştırıcı bir etki yaptığını, ancak belirli bir aşamadan sonra rekabete neden olduğunu ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde Ingram ve Inman (1996) çalışmalarında Niagara şelaleleri bölgesindeki rekabet içinde olan ABD ve Kanada otellerini incelediklerinde her iki taraftaki otel sayılarındaki artışın diğerleri için önceleri meşrulaştırıcı sonra ise rekabeti artırıcı etkileri olduğunu bulmuşlardır. Carroll ve Swaminathan (2000) ise çalışmalarında benzer örgütsel formları oluşturan küçük bira fabrikaları ile birahaneler arasında, önceki çalışmalardan farklı olarak, sadece meşrulaştırıcı etkileri gözlemişler, rekabet sürecinin ise oluşmadığını bulmuşlardır. Bulguları, Hannan ve Freeman'ın ilk formüle ettikleri şekilde artan yoğunluğun rekabeti artırması önermesinin aksine, bir formu oluşturan topluluğun yoğunluğunun artmasının örgütsel kimlik olarak benzer bir forma sahip ve yeni oluşmakta olan diğer topluluğun başarısızlık şansını azalttığı yönündedir (Dobrev ve diğerleri, 2006)

Topluluk ekolojisi yazınında örgütsel toplulukların karşılıklı bağımlılığını inceleyen ekolojik çalışmalar iki ana araştırma çizgisinde şekillenmiştir (Dobrev ve diğerleri, 2006). Bunlardan ilki fonksiyonel olarak farklılaşmış örgüt topluluklarının karşılıklı olumlu etkilerine dayanan ilişkilerine odaklanırken, ikincisi ise birbirine benzer

özelliklere ve çakışan nişlere sahip örgüt topluluklarının karşılıklı bağımlılığına odaklanmaktadır (Dobrev ve diğerleri, 2006: 578).

Yapılan çalışmalar bir örgüt topluluğunun yoğunluğunun yeni oluşan bir değerindeki örgütlerin kuruluş oranlarını olumlu olarak etkilediğini göstermektedir (Dobrev ve diğerleri, 2006; Li ve diğerleri, 2007; McKendrick ve diğerleri, 2003; Romanelli ve Khessina, 2005; Ruef, 2000, 2004). Çalışmaların sonuçları incelendiğine örgüt toplulukları arasındaki meşrulaşma sürecine dayalı olumlu etkileşimlerin yerleşik olan bir örgüt topluluğundan yeni oluşmakta olan veya yaşam seyrinde daha erken bir evrede olan örgüt topluluğuna doğru yayılım gösterdiği ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte örgüt toplulukları arasındaki yoğunluk bağımlılığına dayalı meşrulaştırıcı etkilerin izlendiği çalışmaların sadece belirli bazı örneklerde görüldüğü ve genel bir durumu göstermediği ifade edilmiştir. Bir örgüt topluluğun meşruiyetinin diğer bir topluluğun var olma ve büyümesini olumlu olarak etkilemesi genellenebilir bir durumu göstermemekte, bu yüzden de çeşitli mekanizmalar yolu ile bu etkiye yol açan nedenlerin açıklanması gerekmektedir. Örgüt toplulukları arasındaki örgütsel kimliğe dayalı benzeşmeler, bu anlamda topluluklar arası meşruiyet yayılımlarını açıklamada önemli bir unsur olarak görülmektedir.

1.2. Örgütsel Kimlik

Örgütsel ekolojiciler tarafından örgütsel formların özelliklerinin belirlenmesi amacıyla kullanılan kimlik kavramı, hem karmaşık sosyal varlıklar olan örgütlerin özelliklerinin belirlenmesine, hem de kimliğe dayalı olarak örgüt topluluklarının sınıflandırılmasına imkan tanımaktadır (Hsu ve Hannan, 2005; Polos ve diğerleri, 2002). Örgütsel kimlikler sosyal kodlar olarak kavramsallaştırılabilmektedir (Polos ve diğerleri, 2002:85). Kimlik, örgütsel özelliklerin iletilmesinde ve bilişsel olarak daha kolay anlamlandırılmasında önemli bir işlev görmektedir. Diğer yandan, örgütsel kimlik ekonomik aktörler için şablonlar oluşturarak karar verme süreçlerinde kolaylık yaratmaktadır.

Örgüt yazınında kimlik kavramı, bir yandan örgütlerin önemli bir içsel özelliği olarak (Albert ve Whetten, 1985), diğer yandan da örgütsel formların ayrıştırıcı bir özelliği olarak ele alınmaktadır. Her iki koşulda da hem çalışanların örgüte bağlılığının sağlanması

hem de bir örgütsel formun üyelerinin kaynaklara ulaşmasını kolaylaştırmaktadır (Khessina ve Romanelli, 2007). Örgüt çalışmalarında kimlik kavramı genel olarak iki düzeyde ele alınmaktadır. Bunlardan ilki sosyal psikolojik düzeydir. Bu alanda, birey-grup ve gruplararası kimlik temelli ilişkileri inceleyen en önemli yaklaşım sosyal kimlik kuramıdır. Sosyal kimlik kuramı kendisinden önceki dönemde gelişmiş olan birey odaklı sosyal psikoloji geleneğini indirgemeci olarak eleştirmekte ve sosyal psikolojinin olgusal olarak grup ve gruplararası boyutta olması gerektiğini savunmaktadır (Haslam, 2001: 26). Sosyal kimlik kuramı bireylerin kendi kimliklerini bir grubun üyesi olma noktasından hareketle nasıl ve ne şekilde oluşturduklarıyla ilgilenmektedir. Tajfel ve Turner (1979) bir grubu, kendilerini ayrı bir kategorinin üyeleri olarak algılayan, oluşturdukları bu ortak tanımlamaya dayalı olarak duygusal bir bağlılığı paylaşan ve gruplarına olan üyelikleri konusunda bir anlamda sosyal bir uzlaşmaya varmış bir varlık olarak tanımlamaktadır. Tajfel ve Turner'a (1979) göre insanlar kendileri hakkında olumlu bir imaj elde etmek isterler. Bunun için olumlu bir sosyal kimlik elde etmeye çalışacaklardır. Ait oldukları sosyal kimliğin değeri, üyesi oldukları sosyal grubun üyeleri tarafından diğer gruplarla karşılaştırılmasına dayanmaktadır. Bu karşılaştırma grup lehine sonuçlanırsa, grup üyeliği olumlu bir sosyal kimliğin kazanılmasına katkıda bulunacak ve bireyin benlik imajını yükseltecektir. Bu anlamda bireyler için içinde buldukları örgüt kimliklerinin önemli bir belirleyicisi olmakta, aynı zamanda bireyler örgütlerine anlamlar yükleyerek örgütsel kimliğin oluşumuna katkıda bulunmaktadır.

Örgütsel kimlik konusundaki ikinci yaklaşım ise kimliğin örgüt dışında oluşmasına dayanmaktadır. Hsu ve Hannan'a (2005) göre kimliğin oluştuğu yer önem taşımaktadır. Buna göre genel sosyolojik argümanlardan hareketle, kimlik, örgüt içindeki ve dışındaki sosyal ajanların beklentileri, yargıları ve düşüncelerine göre oluşmaktadır. Sosyologlar bu ajanları "izleyiciler" (*audience*) olarak tanımlamışlardır. İzleyicilerin en önemli özelliği ise maddi ve sembolik kaynaklar üzerinde kontrol gücüne sahip olmalarıdır. Polos ve diğerleri (2002) ve Hsu ve Hannan'ın (2005) çalışmaları, örgütsel kimliğin örgütsel davranış çalışmalarındaki bakış açısından farklı olarak sadece örgüt içi üyeler tarafından yüklenen anlamlar üzerinden değil, aynı zamanda çoğunlukla örgüt içindekilere oranla etki gücü daha yüksek olan örgüt dışı ilgili aktörler (yatırımcılar, düzenleyiciler, vd.) tarafından da oluşturulduğunu belirtmektedirler. Bu anlamda kimlik kavramı, sadece bireylerin bir gruba

üye olmalarından hareketle oluşan kişisel bir tanımlama olmaktan çok, dışsal aktörlerin sosyal varlıkların önemli özellikleri üzerindeki ortak anlayışlarını göstermektedir.

Kimliğin baskın özellikleri iyice anlaşıldığı zaman dış aktörler, bilişsel şanlonlarında bulunan diğer örgütlerin özelliklerini örgütsel kimliğin özellikleri ile karşılaştırmaktadırlar. Bir kimlik hakkındaki genel anlayış toplumsal olarak kabul görüp meşrulaştığında, hem endüstriyel bir kategorinin üyeleri hem de dış aktörler tarafından süregiden etkileşim içerisinde yaygın hale gelerek meşrulaşır (Khessina ve Romanelli, 2007).

Dış aktörlerin bilişsel kategorilerinin dışında konumlanan örgütler kaynaklara ulaşma konusunda sorunlar yaşayabilmektedir. Zuckerman'ın (1999) çalışması pazar analizcilerinin anladığı kategorilerin dışında kalan firmaların, başka bir deyişle, pazarlar ile endüstrilerin kombinasyonunda bulunan firmaların, örgütsel kimlikleri konusunda netlik bulunmaması nedeniyle finansal analizciler tarafından hazırlanan analiz raporları dışında tutulduklarını ve dolayısıyla yatırımcılara çekici gelmemeleri nedeniyle de borsada kayıplara uğradıklarını göstermektedir. Örgütsel kimliğin özellikleri belirgin olduğunda ise örgüt toplulukları arası meşruiyet ve rekabet görülmektedir (Carroll ve Swaminathan, 2000; Dobrev ve diğerleri, 2006).

Kimlik temel olarak örgüt ve örgütsel formları tanımlayan ve özelliklerini belirginleştiren bir sosyal kod olarak kavramsallaştırılmaktadır (Polos ve diğerleri, 2002). Sosyal kodlar örgütlerin ve örgütsel formların bilişsel kategorilere ait olup olmadığı belirleyen temel özellikleri göstermektedir (Khessina ve Romanelli, 2007). Dışsal aktörleri oluşturan alıcılar, satıcılar, yatırımcılar ve örgütle ilgisi olan diğer aktörler aslında örgüt için çok önemli olan maddi ve bilişsel kaynakları oluşturmaktadırlar. Bunun nedeni dışsal aktörlerin örgütler ve örgütsel formların temel özelliklerinin uygun ve etkili olup olmadığını belirleyen bilişsel şablonları oluşturmaları ve aslında örgütlerin ve örgütsel formların kimliklerini etkilemeleridir (Khessina ve Romanelli, 2007).

Örgütsel formlar belirli tip kolektif örgütsel kimlikleri ifade etmektedir (Hannan, 2005; Polos ve diğerleri, 2002). Form kavramı, tek bir örgütü tanımlama anlayışından ziyade genel bir çerçeve çizerek ortak noktalardan hareket etmektedir. Bu tanımlama süreci

örgütlerin içinde buldukları bağlamın özelliklerine göre değişebilir. Örgütler eşbiçimlilik mekanizmaları yoluyla birbirlerine benzeştikçe izleyiciler tarafından belirli kategorik formlar altında tanımlanmaya başlamaktadırlar. Form tanımlama sürecinde formlar ya izleyiciler tarafından belirli bir bilişsel kategori içerisinde sınıflandırılarak form statüsü kazanırlar ya da devletin belirlediği şekilde yukarıdan aşağıya doğru yasal bağlayıcılık şekliyle form tanımlamasına sahip olurlar (Hsu ve Hannan, 2005). Örneğin, Türkiye’de hem özel hem de devlet okul formları genellikle bu şekilde ortaya çıkmaktadır. Kamu hizmeti vermesi ve müfredat konusunda Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı olması, ayrıca ulus düzeyinde yapılan sınavların merkezi değerlendirme sistemi içinde yer almaları nedeniyle özel okullar da benzer şekilde kendi alt formları özelinde tanımlanmaktadır.

Phillips ve Zuckerman (2001) çalışmalarında izleyicilerin form tanımlama sürecinin iki aşamalı olduğunu belirtmişlerdir. İlk aşamada izleyiciler aday örgütler arasından geçerli, nitelikli ve dikkate değer olanları seçerler. Örneğin, hangi okulun, sendikanın, bira fabrikasının veya restoranın bu etikete sahip olması gerektiğini belirlerler. Geçerliliği tanımlama süreci izleyicilerin gözünde adayların artık bir formun üyesine dönüştüğünün göstergesidir (Phillips ve Zuckerman, 2001). İkinci aşamada izleyiciler daha derinlemesine olarak, artık bir formun üyesi olarak kabul edilen örgütleri incelerler. Bu noktada örgütleri özellikleri ve kalitelere göre karşılaştırmaktadırlar. Örneğin, bir özel okulun verdiği eğitimin çeşitleri, varsa hangi dillerin öğretildiği, spor ve sanat imkanları, laboratuvar ve ulaşım olanakları gibi. Diğer yandan doğrudan kalite ile ilgili bilgiler de değerlendirilir. Örneğin üniversite sınavı başarı oranları, okulda yabancı dil eğitimi varsa öğrencilerin bu dili konuşma yetkinliği, okulun yurtdışı eğitim kurumlarıyla olan ilişkileri ve bağları gibi.

Bir örgüt bir formun üyesi olarak kabul edildikten sonra izleyiciler artık istisnasız şekilde o örgütün forma üyeliğini verili olarak kabul ederler (Hsu ve Hannan, 2005). Örgüt hakkında gerekli olan bilgilere sahip olmasalar da örgüt artık bilişsel şablonda belirli bir formun üyesi olarak kabul edilmiş olur ve ötesi sorgulanmaz (Hsu ve Hannan, 2005). Bu anlayış formun bilişsel bir kategori olarak meşru ve tartışılmaz bir kavramsal statüde olduğunun göstergesidir. Başka bir deyişle, örgütün farklılaşan özelliklerinden bağımsız olarak, formun varlığı sorgulanmayacak şekilde kabul edilir. Nitekim, örgütsel ekoloji kuramındaki yoğunluk bağımlılığı yaklaşımı benzer kimliklere sahip örgütler tarafından

oluşturulan örgüt topluluklarında örgüt kuruluşlarının belirli bir seviyeye ulaşmasıyla formun meşruiyetinin tesis edildiğine işaret etmektedir (Hsu ve Hannan, 2005).

Örgütsel formlar çeşitli kimliklerin kolektif olarak bilişsel kategorilerde sınıflandırılması yoluyla oluşurken, aynı zamanda örgütsel formlar da kimlik farklılıklarına göre ayrıştırılabilmektedir. Örgütsel formları oluşturan kimlikler çeşitli boyutlarda sınıflandırılabilir (Baron, 2004). Bazı formlar bu boyutların sadece birine göre ayrıştırılabilirken, diğerleri birden çok kimlik boyutuna göre sınıflandırılabilmektedir (Hsu ve Hannan, 2005).

Kimlikte “karmaşıklık” ve “basitlik” formların ayrıştırılmasında kullanılan boyutlardan biridir (Hsu ve Hannan, 2005). Basitlik izleyicilerin ilgilerini toplamalarını kolaylaştırmaktadır. Bunun nedeni ise, örgütün kimlik özelliklerinin basit olmasının izleyicide kategori oluşturmak için gerekli olan parametrelerin bilinirliğini artırması ve kategori üyelerinden beklenen davranışların belirgin hale gelmesidir. Basit kimliğe sahip olmak avantajlarının yanında örgütsel forma dair kısıtlamalar da getirmektedir (Hsu ve Hannan, 2005). Örneğin, izleyicide örgütün faaliyetleri nedeniyle dar bir meşru zeminde hareket ettiğine dair izlenime neden olmaktadır. Hsu ve Hannan’a (2005) göre kimliğin karmaşık olması ise örgütün faaliyetlerinin ve özelliklerinin yukarıda bahsedilen şekilde forma dair kısıtlamalardan kurtulmasını sağlamaktadır. Başka bir deyişle, örgütün sahip olduğu meşru özelliklerin sınırlarını genişletmektedir. Ancak karmaşık kimlik özellikleri, örgütlerin dahil olduğu kategorideki diğer örgütlerle olan benzerliklerinin algılanmasını zorlaştırmakta, böylece bir formun üyesi olarak izleyiciler tarafından belirgin şekilde algılanmasını zorlaştırmaktadır.

Kimlik temelli bir diğer ayrıştırma boyutu ise örgütlerin ve örgütsel toplulukların özelliklerinin genelliği veya genişliğine dayanmaktadır (Hannan, 2005; Hsu ve Hannan, 2005). Burada çevresel kesim dinamiklerinin yapısı önem kazanmaktadır. Örgütsel ekolojide örgütlerin ve örgüt topluluklarının varlıklarını sürdürebilmeleri için ihtiyaç duydukları kaynaklar çevrenin belirli bir kesiminde yer almaktadır (Önder ve Üsdiken, 2007). Örgütlerin çevrelerinden beslendikleri kaynaklara “çevresel kesim” denilmektedir. Örgütsel ekoloji yazınında yapılan çalışmalarda kesim genişliği çevrenin sosyal, politik ve ekonomik boyutları üzerinden araştırılmıştır (Hannan, 2005). Bu çalışmalarda çevresel

kesim genişliğine dayalı olarak örgüt topluluklarının çevresel faktörlerden nasıl ve ne kadar yararlandıkları incelenmiştir.

Kesim genişliği aynı zamanda örgütsel çeşitliliğe de neden olmaktadır (Hannan, 2005). Çevresel kesim geniş ise, az sayıda ancak geniş bir çevresel kaynağa hizmet sağlayabilen güçlü örgütler baskın hale gelmektedir. Tersine şekilde çevresel kesim dar ise, çevredeki özelleşmiş beklentilere hizmet sunan çok sayıda örgüt faaliyet gösterir. Kesim genişliği kuramında örgütlerin veya örgütsel toplulukların bir kısmı uzmanlaşmış örgütlerden, diğer kısmı ise genelci örgütlerden oluşmaktadır (Carroll, 1985). Genelci ve özselci örgütler veya örgüt toplulukları arasındaki ayırım bunların kapasitelerine dayalı olarak kaynak kümesinin hangi kısmını hedeflediklerine göre değişmektedir. Özselciler dar ve homojen, başka bir deyişle farklılaşmamış hedeflere yönelirler. Genelciler ise geniş ve heterojen veya farklılaşmış hedeflere yönelmektedirler.

Daha dar çevresel kesim alanlarını hedefleyen örgütler fazla büyüyemezler; kapasiteleri yetse de daha yüksek birim üretim maliyetlerine katlanmak zorunda kalırlar (Hannan, 2005). Ölçek avantajları olan örgütler ise daha geniş çevresel kesim alanlarını hedefler ve bunu yaparken de halihazırdaki mevcut faaliyet alanlarını da kaybetmezler. Dar kesim alanlarında faaliyet gösteren küçük örgütler özellikle dışarıdan gelen ölçek avantajına sahip olan örgütler tarafından devre dışı bırakılırlar. Burada rekabet en çok yoğunluğun fazlaştığı pazarın merkezinde olmaktadır. Böylece büyük genelci örgütlerin baskınlığında bir pazar yapısı oluşur. Genelciler arasındaki sert rekabet, genelcilerin sayısının azalmasına ve en kuvvetli olanlarının pazar payının ciddi şekilde artmasına yol açmaktadır. Kuruluş dönemindeki durumun tersine bu dönemde büyük genelciler için bile kontrol ettikleri kaynak alanı azalmaktadır. Böylece yoğunlaşma artmakta, yeni kaynak alanları açılmakta ve özselci örgütlerin varlığı artmaktadır. Başka bir deyişle özselcilerin kurulma oranı artmakta ve ölüm oranları düşmektedir.

Kesim genişliği yaklaşımında örgütsel kimlik özellikle baskın genelcilerin yayılımlarının belirli bir noktadan sonra durdurulmasında önemli bir etkiye sahiptir (Hannan, 2005). Bu süreç Carroll ve Swaminathan'ın (2000) Amerikan bira endüstrisinin çeşitlenmesini açıkladıkları çalışmalarında ortaya konulmuştur. Bira üretimi önceleri çok sayıdaki bölgesel üretici tarafından sürdürülürken daha sonraları çok az sayıdaki aktörlerin

ölçek avantajı elde etmelerinden dolayı ulusal düzeye yayılmaları ile birlikte dönüşmüştür. Böylece bölgesel aktörler faaliyet dışı kalmış ve 1934'te 926 olan üretici sayısı 1983'te 43'e düşmüştür. Bu dönemden sonra ABD'de merkezdeki baskın aktörlere karşı kimliklerini özel zanaat üretimine dayandıran ve yerel güçlü bağlara sahip bira tutkunlarının oluşturduğu bir karşı hareket gelişmiştir. Bu durum iki yeni örgütsel formun gelişmesine öncülük etmiştir. Bunlar mikro üreticiler (küçük ölçekli zanaata dayalı üreticiler) ve birahanelerdir. Bu yeni topluluktaki firmaların sayısı 90'lı yıllarda bira pazarının %10'unu oluşturur hale gelmiştir (Carroll ve Swaminathan, 2000). Merkezdeki baskın genelci üreticiler ise aynı bileşenleri ve yöntemleri kullanarak yeni ürünler ile karşılık vermeye çalışmışlardır. Bir diğer yeni form olan sözleşmeye dayalı çalışan küçük bira üreticileri ise kendi tasarımları olan biraları merkezdeki büyük bira üreticileri ile sözleşmeye dayalı olarak ürettirmiş ve yerel bira kimliğinde pazarlamıştır. Böylece, aslında öyle olmamasına rağmen kendilerini zanaata dayalı bira üreticisi kimliğinde tanıtmışlardır.

Carroll ve Swaminathan (2000) çalışması mikro ölçekli bira üreticileri ve birahanelerin kuruluşları ve kapanmalarının endüstri yoğunlaşmasına dayalı olarak şekillendiğini ortaya koymuştur. Mikro üreticiler ve birahanelerin yoğunluğundaki artışın sözleşmeye dayalı üreticilerin kuruluş oranlarını artırdığını bulmuşlardır. Buradaki önemli noktalardan biri sözleşmeye dayalı üreticilerin sayısındaki artışın mikro üreticilerin kuruluş oranlarını azaltması ve ölümlerini artırmasıdır. Bunun nedeni ise özgün ürünleri olmayan bu sözleşmeye dayalı üreticilerin, aslında gerçekten özgün bira üreten bütün zanaata dayalı topluluğun gerçekliğinin sorgulanır hale getirmesidir. Büyük genelci bira üreticileri hiçbir zaman tam olarak özgün üreticiler olarak kabul edilmemektedirler. Mesele ürünlerinin kalitesinde değil, yansıttıkları kimliğe dayanmaktadır. Zanaata dayalı mikro üreticiler, oluşturdukları karşıt kimlik ile büyük endüstriyel firmaları hiçbir zaman mikro üreticilerin kimliğine ulaşamayacağı anlayışını yerleştirmişlerdir. Bu durum karşımıza bira endüstrisinin kimlik temelli olarak ayrıştığını göstermektedir.

Örgütlerin ve örgüt topluluklarının kimlik temelli ayrıştırma boyutlarında kimliğin özelliklerinin sayısına göre oluşan basitlik ve kesim genişliğine dayalı olarak oluşan belirginlik yanında Baron (2004) kimlik keskinliğinin (sharpness) de bulunduğunu işaret etmektedir. Baron'a göre (2004) keskinlik bir formun kimlik boyutunda diğer formlardan uzaklığını ifade etmektedir. Kimliği daha keskin olan örgütler buldukları kategorideki

diğer örgütler ile yüksek derecede benzerliğe sahip olmakta ve diğer formların üyelerinden belirgin şekilde farklı görünmektedir. Formlar arasındaki bu uzaklık izleyiciler açısından kimliğin temel özelliklerini daha belirgin hale getirmektedir.

Kimliğin keskin olup olmaması örgütsel formların meşru biçimler olarak kabul edilip edilmemelerinde belirleyici rol oynayabilmektedir. Örneğin, McKendrick ve diğerleri (2003) çoklu disk sürücülerini saklamaya yarayan disk dizisi saklama ünitesi üreticilerinin kimliklerinin keskin olmaması nedeniyle yerleşmiş bir form algısı yaratamadıklarını göstermiştir. Bu disk üreticileri aslında farklı endüstrilerden gelmekte ve o endüstrilerdeki üretimlerine de devam etmektedirler. Bu örgütler kimlik tabanında kendilerini diğer formlardan yeterince uzak tutarak yeni bir form algısı oluşturamamışlardır. Bunun sonucunda eğer asıl kimliklerini disk üreticisi olarak tanımlayanların sayısı artmış olsa idi, bu potansiyel form da meşru bir hal almış olacaktı. Nitekim kimliklerini disk üreticisi olarak tanımlayanların sayısının artması sonucunda formun meşruiyetinin arttığı da bu çalışmada ortaya konulmuştur (Mc Kendrick ve diğerleri, 2003).

Bir diğer kimlik boyutu ise vurgu (*resonance*) ve özgünlüktür (*authenticity*) (Baron, 2004). Baron'a göre vurgu, kimliklerin sosyal, etnik, dini, ekonomik, politik ve kültürel alanlarda önemli farklılıklara sahip olması demektir (Baron 2004:11). Örneğin, zanaata dayalı ve endüstriyel sendikalar arasındaki vurguya dayalı fark, üye olan işçilerin demografik farklılıklarına dayanmaktadır. Baron (2004) çalışmasında bir diğer örnek olarak 11 Eylül 2001 saldırılarından hemen sonra “ABD’de Afgan restoranı” biçiminin büyük olasılıkla günümüze kıyasla daha fazla vurgulu olacağını ifade etmektedir. Başka bir deyişle vurgulu kimlikler, belirli bir hassasiyete sahip olan karşıt kimlikleri tanımlamaktadır.

Özgünlük ise formun kimlik boyutlarında kural benzeri hale gelmesi demektir. Özgün boyutlar daha geniş sosyal ve ahlaki beklentilere göre belirli durumlarda işlerin nasıl yapılacağı konusundaki anlayışlara dayanmaktadır. Bu boyutlarda işlerin en verimli ve en iyi şekilde nasıl yapılacağı değil, en uygununun hangisi olduğuna göre oluşmaktadır. Örneğin bira üretim endüstrisinde mikro üreticiler kural benzeri bir kimlik sahibi olmuşlardır. Bunu da geleneksel içeriklere dayalı olarak el üretimi bira imal ederek

kazanmışlardır. Burada kimlik kitlesel üretim yapanların sonuç odaklı mantıklarına karşı olarak kurulmaktadır. Tüketiciler tarafından özgün olarak kabul edilmeleri, mikro üreticilerin başarısını getirmiş, hem bir kişisel dışavurum hem de büyük kuruluşların baskınlığına karşı eylemsel bir kimlik konumlandırma hareketine dönüşmüştür.

1.2.1. Örgüt Toplulukları Arasında Kimliğe Dayalı Etkileşimler

Örgütsel kimlik üzerine daha derinlemesine yapılan ekoloji çalışmalarında örgütsel kimliklerin belirlenmesi amacıyla çeşitli boyutlar oluşturulmuştur. Bunlara örnek olarak kimliğin basitliği, çevresel kesime dayalı belirginliği, vurgusu ve özgünlüğü verilebilir (Baron, 2004). Ancak örgütsel ekoloji alanında topluluk seviyesinde yapılan çalışmaların genel bir sıkıntısı olarak örgütsel formun nasıl tanımlanacağı gösterilmektedir (Hsu ve Hannan, 2005).

Bu çalışmada bir örgüt topluluğunu oluşturan alt toplulukların kendi aralarındaki kimlik benzerlikleri ve statü farklarından hareketle aralarındaki meşruiyet yayılımları incelenmektedir. Çalışmada aynı zamanda farklı bir örgüt topluluğunu oluşturan alt toplulukların da diğer örgüt toplulukları üzerindeki meşruiyet yayılımları kimlik benzerliklerinden hareketle incelenmektedir. Nitekim, önceki bazı çalışmalarda farklı formlar arasındaki meşruiyet yayılımları incelenirken diğer çalışmalarda ise örgüt topluluklarının altformları arasındaki meşruiyet yayılımları incelenmiştir. Buradan hareketle bu çalışma, örgütsel forma dayalı kimlik farklılaşmaları ve benzeşmelerinin örgütsel statüye dayalı olarak, meşruiyet yayılımlarındaki etkisini benzer ve farklı örgütsel toplulukların etkileşimi ekseninde incelemektedir.

Örgüt toplulukları arasında meşruiyet yayılımını inceleyen çalışmalar yayılımın genellikle benzer örgütsel kimliklere sahip örgütsel formlar arasında oluşabileceğini işaret etmektedir (Kuילman ve Li, 2009; Ruef, 2000). Bunun nedeni ise izleyicilerin formlar içi ve benzer formlar arası genellemeler yoluyla bilişsel şablonlarını oluşturmalarıdır. Yerleşik hale gelmiş ve varlığı sağlamlaşmış örgüt topluluklarından yeni oluşmakta olan örgüt topluluklarına doğru gelişen meşruiyet yayılımının bu toplulukların ortak özellikler göstermeleri koşuluyla oluşabileceği ifade edilmektedir (Dobrev ve diğerleri, 2006).

Meşruiyetin yerleşik bir örgüt topluluğundan yeni oluşana doğru yayılması örgüt toplulukları arasındaki yoğunluk bağımlı olumlu etkileşimin temel bir özelliğidir. Örgüt toplulukları arasındaki kimlik benzerlikleri ise meşruiyet yayılımının yerleşik topluluktan yeni oluşana doğru daha kolay yayılmasını sağlamaktadır. Örneğin, Baum ve Haveman (1996) çalışmalarında Manhattan'daki otel kuruluşlarını incelemişlerdir. Bu çalışmada yeni kurulan otellerin önceki dönemlerde kurulmuş olan otellere, özellikle kimlik olarak benzeşmelerinden dolayı başarı gösterdikleri ortaya konulmuştur. Yeni kurulan otellerin kuruluş yeri seçiminde eskiden kurulmuş olanlar ile fiyat benzerlikleri bulunduğu ve girişimcilerin bu yakınlığı kullanarak yerleşikliği oturmuş olan otellerin meşruiyet yayılımından fayda bekledikleri görülmüştür (Baum ve Haveman, 1996).

Coğrafi kuruluş yeri seçimi de örgüt toplulukları arasında kimlik benzeşmelerine neden olabilmektedir. Örneğin, McKendrick ve diğerlerinin (2003) çalışmasında benzer bölgesel kimliklere sahip firmaların belirli bir coğrafi alanda yoğunlaşmalarının bu firmaların faaliyetlerinin daha odaklanmış olarak algılanmasına yol açtığı, bu durumun da benzer faaliyetlere sahip örgütlerin kuruluşunu kolaylaştırdığı ifade edilmiştir.

Carroll ve Swaminathan'ın (2000; 1992) çalışmaları kimlik temelinde bölümlenmiş olan bira endüstrisinde öncelikle benzer kimlik aidiyetine sahip birahanelerin yoğunluğunun artışının zanaata dayalı geleneksel yöntemlerle üretim yapan mikro bira imalatçılarının kuruluş oranlarını artırdığını göstermiştir. Burada meşruiyet yayılımı kimlik benzerliğine dayalı olarak oluşmuştur. Diğer bir bulgu ise kimlikleri özgünlüğe (autenticity) dayalı olan mikro üretim yapan imalatçıların yoğunluğundaki artışın, kendilerini özgün olarak sunan sözleşmeye dayalı üretim yaptıran formların meşruiyeti de artırmasıdır. Böylece kimlik benzerlikleri meşruiyet yayılımında önemli bir belirleyici olarak belirginleşmektedir.

Ruef (2000) çalışmasında ABD sağlık sektöründe yeni formların nasıl ortaya çıktığını araştırmıştır. 1965-1994 yılları arasındaki dönemde sağlık alanında faaliyet gösteren 19 yeni form mevcut 29 forma ek olarak ortaya çıkmıştır. Ruef burada formları kimlik temelli olarak ele almış, yeni formların ortaya çıkmasının önceki form kimliklerine sahip örgütlerin yoğunluğu ve büyüklüğüne bağlı olarak oluştuğunu bulmuştur. Çalışmanın sonuçları önceki dönemlerde kurulmuş olan mevcut örgüt topluluklarının yoğunluk ve

büyükliklerinin, yeni oluşan örgütsel toplulukların bir noktaya kadar kuruluş oranlarının artmasına ve belirli bir noktadan sonra oranların azalmasına yol açtığını göstermektedir. Bu durum önce meşruiyet ve sonra endüstride doyumluğa dayalı olarak rekabet sürecinin geliştiğini göstermektedir. Benzer şekilde Dobrev ve diğerleri'nin (2006) çalışması 1925-1994 yılları arasındaki dönemde Singapur'daki bankaların meşruiyetinin yeni kurulan finans firmalarının kuruluşlarını özellikle kimlik temelinde sahip oldukları kesişimler nedeniyle yayılan meşruiyet ile hızlandırdığını bulmuşlardır.

Ruef (2000) çalışmasında meşruiyetin yakın örgütsel kimlikler arasında yayıldığını vurgulamıştır. Yakın örgütsel kimlik tanımlamasını, formun örgütsel hiyerarşideki yerine atıfla yapmıştır. Kimlikte yakınlık, formun genel özelliklerini barındırırken, kendine özgü belirli ayrıntılara da sahip olması anlamında kullanılmaktadır. Yapılan çalışmaların bir diğer önemli özelliği ise meşruiyet yayılımlarının yerleşik örgüt topluluklarından yeni oluşan örgüt topluluklarına doğru gerçekleşmesidir. Örgüt toplulukları arasındaki ilişkilerin kimlik temelli olarak da şekillenebileceği yönündeki araştırma bulgularından hareketle, meşruiyet yayılımının benzer kimlik özelliklerine sahip yerleşik örgüt topluluklarından yeni oluşan örgüt topluluklarına doğru gerçekleşmektedir.

1.3. Örgütsel Statü

Bu çalışmada örgüt toplulukları arasındaki meşruiyet yayılımlarının örgütsel kimlik benzerlikleri ve statü farkları üzerinden nasıl gerçekleştiği incelenmektedir. Daha önce yapılan az sayıdaki çalışmada kimlik yakınlıklarının olumlu şekilde örgüt toplulukları arasında meşruiyet yayılımlarına neden olabileceği görülmüştür. Örgüt toplulukları arasındaki hiyerarşik statü farklarının ise kimlik dinamikleri ile birlikte nasıl meşruiyet yayılımlarını etkilediği incelenmemiştir. Başka bir deyişle, daha önce yapılan çalışmalarda (Podolny, 2005) örgütsel kimlik ve statü yaklaşımları örgüt topluluklarının kesim genişlikleri üzerinden entegre edilmiş, ancak bu yaklaşım sadece rekabet süreçlerine odaklanmıştır. Bu çalışmada ise statü ve kimliğin örgüt topluluklarının var olma ve hayatta kalmasını meşruiyet yoluyla nasıl olumlu olarak etkilediği incelenmektedir.

Örgütsel statü genel bir terim olarak bir örgütün rakiplerinden farklılaşan şekilde ürünlerinin kalitesi olarak ifade edilmektedir (Podolny, 1991). Statü genel sosyolojik

tanımlamalara göre saygınlık anlamına gelmektedir. Saygınlık bir çeşit akış olarak nitelenirse, statü de bu akışın birikimidir (Podolny ve Phillips, 1996). Statü kendi içinde değerlendirilen bir şey değil, daha çok kaliteyi gösteren bir sinyal olarak ele alınmaktadır (Podolny ve Phillips, 1996). Burada aktörler örgütsel statünün derecesine karar verirken temel hareket noktası olarak diğerlerinin değerlenmelerini dikkate almaktadır. Diğer aktörlerin değerlendirmelerinin dikkate alınmasının temel sebebi, kalitenin gerçek değerinin belirsiz olması veya piyasadaki tüm alternatiflerin araştırılarak değerlendirilmesinin maliyetinin yüksek olmasıdır (Podolny, 1991). Buradan hareketle statü, bir kalite sinyalini ifade etmektedir.

Örgütlerin statüleri her ne kadar örgüt dışı aktörlerin değerlendirmelerine dayansa da örgütlerin az da olsa kendi statüleri üzerinde belirleyicilikleri bulunmaktadır. Bunun sebebi örgütlerin geçmiş faaliyetlerinin statü değerlendirmesinde önemli bir gösterge olarak kullanılmasıdır. Ancak yine de sinyaller statüden farklıdır (Podolny, 1991: 25). Podolny'e (1991) göre bunun nedeni öncelikle statünün kalite konusunda kesin yargı içeren bir sinyali değil, kaliteye ilişkin göreceli bir sinyali ifade etmesidir. Ayrıca statü algılamalara dayalı olarak tanımlandığı için ikinci derece bir sinyaldir. İzleyiciler tarafından çoğunlukla çeşitli işlemlerde kişisel olarak deneyimlenmemiş olduğu için kaliteyle ilgili ancak dolaylı olarak anlamlandırılmaktadır. Buradan hareketle, statüye dayalı algılamalar doğrudan diğer başka sinyallere dayanmaktadır (Podolny, 1991: 25). Nitekim Fombrun ve Shanley'in (1990) çalışması bir kuruluşun statüsünün karlılık, toplam varlıklar, yaptığı sosyal yardımlar ve pazardaki payına dayalı olduğunu gözlemlemiştir (Podolny, 1991: 25). Başka bir şekilde ifade edersek, kuramsal olarak statüyü gösteren sinyallerin, birinci derecede çeşitli performans göstergeleri, ikinci derecede de kalite olarak algılandığı söylenebilir. Nitekim yapılan çalışmalarda örgütsel statünün örgütlerin geçmiş performansları üzerinden kavramsallaştırıldığı görülmektedir (Podolny ve Phillips, 1996).

Yazında statü ile kalite arasındaki bağın niteliğinin zayıf olduğu ifade edilmiş ve bunun nedenleri olarak (1) değişen örgüt faaliyetlerinin yapısı ile izleyici aktörlerin algıları arasındaki zaman gecikmeleri, (2) bağın kendisinin değişken-rastlantısal yapısı nedeniyle kalitedeki her değişimin tespit edilememesi veya tespit edilenlerin de aynı oranda iletişim kanallarıyla yayılamaması, (3) örgütlerin diğer örgütlerle kurdukları ilişkilerin doğası,

içeriği ve yaygınlığının algılanan kalite ve gerçek kalite arasındaki ilişkiyi biçimlemesi, ve (4) statünün algılamalara dayalı olan ikinci derece yapısıdır (Podolny, 1991).

Sıralanmış olan bu nedenlerden dolayı gerçek kalite ile statü arasındaki algı bağı net olarak kurulamamaktadır. Başka bir deyişle, kalite kaybına uğrayan örgütler daha önceki statüleri üzerinden yüksek statülü olarak değerlendirilirken, kalitesini artıran örgütler ise önceki daha düşük statüleri üzerinden değerlendirilebilmektedirler. Gerçek ve algılanan kalite arasındaki kopukluğu bireyler ve gruplar arasındaki sosyal ilişkiler de biçimlemektedir. Bunun nedeni bireyler ve gruplar arasındaki ilişki bağlarının statü akışına neden olmasıdır. Başka bir şekilde söylersek, diğer aktörler ile kurulan ilişkiler statü sinyali işlevi görmektedir. Yüksek statülü aktörler ile kurulan ilişkiler statüyü artırırken, düşük statülü aktörler ile kurulan ilişkiler statüyü azaltabilmektedir. Buradaki temel mekanizma, yüksek statülü taraf ile kurulan ilişki neticesinde meşruiyet kazanılmasıdır. Yakın örgütsel formlar arasındaki statü etkileşimlerine neden olan ilişkilere örnek olarak şirket ortaklıkları, aynı iş derneklerine üye olma, veya prestijli bir çalışanın bir örgütten diğerine geçmesi verilebilir (Podolny, 1991: 28).

Pazardaki rekabet koşulları içerisinde örgütsel statünün önemini vurgulayan en belirgin kuramsal yaklaşım Podolny'nin (1993) statü tabanlı pazar rekabeti modelidir. Bu modele göre örgütlerin statüsü iki koşula dayanmaktadır. Bunlardan birincisi örgütlerin geçmiş performans göstergeleri ve ikincisi ise ilişki içerisinde oldukları örgütler, gruplar, aktörler, veya bireylerin statüleridir.

Örgütsel statünün örgütler üzerinde çeşitli olumlu etkileri bulunmaktadır. Podolny (1993) yüksek statülü yatırım bankalarının verdikleri hizmetlerin daha düşük maliyetlerle gerçekleştiğini ortaya koymuştur. Bunun nedeni ise statü yükseldikçe müşteriler ve bankacılık alanındaki ortakların duydukları güvenin artmasıdır. Statüye dayalı olarak kazanılan bir diğer avantaj ise işgücü piyasasında çalışanların yüksek statülü örgütlerde daha düşük ücretlere çalışmayı kabul ederken, düşük statülü örgütlerin aynı becerilere sahip çalışanlara daha yüksek ücret ödemek zorunda kalmalarıdır. Phillips'in (2001) çalışması örgütsel statü ile işgören maliyetleri arasındaki ilişkiyi daha da derinleştirmiştir. Çalışmanın bulgularına göre düşük statülü firmalar çalışanlarını daha hızlı bir şekilde terfi ettirerek ortaklık vermektedir. Bunun nedeni ise yükselme kriterlerindeki belirsizliğin

ortadan kaldırılmasıyla birlikte aynı işi yapan çalışana yüksek statülü firmalar tarafından verilen ödül ve teşviklerin daha iyi olacağı düşüncesinin bu yolla dengelenmeye çalışılmasıdır.

Statü ayrıca örgütlerin pazara girişlerini de kolaylaştırmaktadır. Podolny ve Scott Morton (1999) çalışmalarında İngiliz gemicilik endüstrisinde yüksek statülü firmaların pazara giriş yaptıkları dönemde yıkıcı rekabete daha az maruz kaldıklarını göstermişlerdir. Benzer şekilde Jensen (2003) ticaret bankalarının yatırım bankacılığı faaliyet alanına doğru meyil ettiğinde yüksek statülü ticaret bankalarının daha düşük giriş bariyerleriyle karşılaştığını göstermişlerdir. Phillips ve Zuckerman (2008) ise büyük kuruluşlarla iş yapan hukuk firmalarının farklılaşma stratejilerini inceledikleri çalışmalarında yüksek statülü hukuk firmalarının, daha düşük statüdeki rakiplerine oranla endüstri normlarını daha özgürce çiğnediklerini ortaya koymuşlardır. Normalde bu firmalar yüksek statülü olmasalar endüstri normlarına karşı yaptıkları hareketler nedeniyle meşruiyetlerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaklardır.

Statü konusunda yapılan çalışmalarda statünün çeşitli şekillerde örgütlerin yaşam şansını olumlu yönde etkilediği de bulunmuştur. Podolny ve diğerleri (1996) statüsü yüksek olan yarı iletken üreten firmaların yoğunlaşma seviyesi yüksek bir pazar segmentinde daha hızlı bir satış büyüme oranına sahip olduklarını bulmuşlardır. Yine benzer şekilde Phillips (2001) Silikon Vadisindeki yüksek statülü hukuk firmalarının daha zor kapandıklarını ortaya koymuştur. Benjamin ve Podolny (1999) ise çalışmalarında Kaliforniya'daki şarap endüstrisinde üzümün yetiştirildiği bağların yerine göre değişen statü hiyerarşisinde, aynı kaliteye sahip şaraplarda üretim yeri daha prestijli olan ve bunu etiketlerinde ifade eden markaların yüksek statülü olarak kabul edildiklerini ve daha yüksek fiyatlandırma yaparak kazançlarını artırdıklarını bulmuşlardır.

Statü üzerine yapılan çalışmaların önemli bir ortak bulgusu ise bir aktörün statüsünün yüksek statülü bir diğer aktörle girdiği mübadele ve taklit ilişkisi ile artmasıdır. Örneği, Stuart ve diğerleri (1999) yüksek statülü ortaklarca desteklenen yeni kurulmuş biyoteknoloji firmalarının kamu fonlarına daha kolay eriştiklerini bulmuşlardır. Diğer yandan örgütler etkileşime girdiklerinde birbirleriyle özdeşleştirilmektedirler. Örneğin, Han'ın (1994) çalışmasında bir firma bir denetçi kuruluş ile süregiden bir ilişki

kurduğunda, denetçi kuruluşun statüsü, diğer aktörlerin firma hakkındaki düşüncelerini olumlu yönde etkilemektedir. Benzer bir örnek olarak Perrow'un (1961) çalışması verilebilir. Perrow çalışmasında hastanelerin herkesçe saygı duyulan kurumlarla olan ilişkiler kurduklarında dışarıdan algılanan hizmet kalitelerinin de arttığını ortaya koymuştur. Bir ikinci bulgusu ise statüsü yüksek örgütlerin dış çevrelerinde daha çok özerklik ve kontrole sahip olmalarıdır. Statüyü kamuoyu nezdinde baskın olarak tercih edilir bir imaja sahip olan örgütler olarak tanımlamakta ve bu örgütlerin statü olarak daha aşağıda konumlanmış olan rakiplerine nazaran çalışanlar, kanun yapıcılar, alıcılar ve bağışçılara karşı daha özgür davranabildiklerinin altını çizmiştir.

Podolny'nin (1993) statü modeline göre aktörlerin statüsü hem önceki kalite göstergelerine hem de ilişki içinde olduğu diğer aktörlerin statüsüne dayanan ikili bir yapıya sahiptir. Kalite özellikle de bir firmanın verimliliği ve yenilikçiliğine dayalı becerilerinin karışımı olarak da nitelendirilmektedir (White, 2002; 1991). Aktörler arasındaki statü farkları bir filtre işlevi görerek dikkati pazardaki düşük statülü aktörlerden yüksek statülü aktörlere yönlendirmektedir (Benjamin ve Podolny, 1999). Nitekim daha yerleşmiş topluluklara kendisini konumlandıran genç firmalar meşruiyetlerini ve hayatta kalma şanslarını artırmaktadırlar (Baum ve Oliver, 1991). Ancak bu durum aynı zamanda yüksek statülü firmaların mübadele ilişkilerinde düşük statülü firmalardan kendilerini uzak tutmalarına ve statüsü yüksek aktörleri tercih etmek istemelerine yol açmaktadır (Benjamin ve Podolny, 1999).

Yüksek statülü örgütler düşük statülü örgütlerden olumsuz etkilenme ihtimallerine karşı kendilerini uzakta konumlandırmaya çalışmaktadır. Örneğin, Benjamin ve Podolny (1999) şarap endüstrisini inceledikleri çalışmalarında benzer yüksek statülü örgütlerin düşük statülü örgütlerden kaçındıklarını bulmuşlardır. Buradan hareketle, statü farklarına göre örgüt toplulukları arasında statüsü yüksek olandan düşüğe doğru meşruiyet yayılımları gerçekleşmektedir. Nitekim, Kalnins ve Chung (2004) çalışmalarında statüye dayalı meşruiyet yayılımlarının ABD'nin Texas eyaletindeki oteller arasında oluştuğunu göstermişlerdir. 1992-2000 yılları arasındaki 570 yeni otel kuruluşunu inceledikleri çalışmada belirli bir marka altında toplanmamış olan yeni otellerin Holiday Inn ve Marriott gibi statüsü yüksek olan lüks marka otellerin yoğunlaştığı bölgelerde daha hızlı şekilde

kurulduğu bulmuşlardır. Çalışmanın sonuçları düşük statüdeki örgüt topluluğunun yüksek statüdeki örgüt topluluğundan olumlu şekilde etkilendiğini göstermektedir.

Örgütler arasındaki statüye dayalı olan hiyerarşik konum farkının örgüt toplulukları temelinde ele alındığı çalışmalar (Park ve Podolny, 2000; Podolny, 2005) örgütsel formun kimlik özelliklerini de analiz kapsamına almaktadır. Burada önemli olan nokta örgüt topluluğunu oluşturan örgütsel formun özellikleri ile statü hiyerarşisinin kavramsal entegrasyonudur. Bu entegrasyon örgütsel ekolojideki kesim genişliği yaklaşımından hareketle yapılmaktadır. Daha önceden tartışıldığı üzere, örgüt toplulukları, faaliyet alanlarının ve bu alanları besleyen çevredeki kaynakların genişliğine göre kimlik alanında genelci ve özenci olarak farklılaşmaktadırlar. Genelci örgütler daha geniş çevresel kaynaklara sahip nişlere yönelirken, özenciler ise genelcilerin faaliyet gösteremedikleri daha uzak çevredeki çevresel kaynaklara hitap etmektedir. Başka bir deyişle, genelciler pazarda merkezde ve özenciler ise çevrede konumlanarak buralardaki kaynaklardan yararlanmaktadır.

Bunun nedeni genelci örgütlerin güçlerinden dolayı merkezdeki geniş kaynak alanlarını ve özencilerin ise çevrede özel tercih ve seçimlere dayalı kaynakları hedeflemeleridir. Özencilerin yoğunlaştığı küçük nişlerde firmaların üretim gücü merkezdeki genelcilerde olduğu kadar önem taşımamaktadır. Pazar yoğunlaşması arttıkça genelci ve özenci örgütlerin ölüm oranlarının nasıl etkilendiğini kaybak bölünmesi kuramı incelemektedir (Carroll, 1985; 1987). Bu kurama göre pazardaki yoğunlaşmayla birlikte merkezde az sayıda büyük genelci örgüt baskın hale gelmektedir. Bu durumda merkezdeki güçlü genelciler hem statü boyutunda dikey olarak hem de niş boyutunda yatay olarak diğer genelcilerin alanlarına girerek rekabet etmektedir. Böylece merkezde az sayıda genelciler kalırken, çevredeki kaynaklar da özencilerin lehine boşalmaktadır. Bu nedenle özencilerin ölüm oranları azalmaktadır.

Park ve Podolny (2000) bu modele örgütsel statü tabanlı rekabet boyutunu da eklemişlerdir. Çevrede belirsizlik arttıkça örgütler daha fazla statülerine dayanarak hayatta kalmaya çalışmaktadır. Bu durumda hem statü hem de formun kimliğini belirleyen kesim genişliği birlikte örgütün hayatta kalmasını sağlayan etmenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle kaynak temelli yaklaşıma statü boyutu eklendiğinde, önceden hem

dikey (düşük statülü genelci ve özelcilerin alanında) hem de yatay olarak (yüksek statülü genelci ve özelcilerin alanında) birbirleriyle rekabet ederek yayılan merkezdeki gençler şimdi farklı davranmaktadır. Yüksek statülü olan merkezdeki gençler düşük statülü olan gençlerin alanlarına kendi statülerini de negatif yönde etkileme ihtimaline karşı girmemeyi seçmektedirler. Pazar yoğunlaşmasının artmasıyla birlikte sadece kesim genişliğine dayalı olarak yatay yönde diğer gençlerin alanlarına girmektedirler. Bu durumun sonucunda düşük statülü gençlerin ve özelcilerin ölüm oranları azalmaktadır.

Statü temelli yaklaşımın örgütsel ekolojideki kaynak bölüşümü ile entegrasyonu iki farklı boyutta ortaya çıkmaktadır. Form kimliğine dayalı olarak gençlerin daha yüksek statülü olduğu pazarlar veya özelcilerin daha yüksek statüde olduğu pazarlar arasında bu yaklaşım açısından farklar olmaktadır. Bunun nedeni pazarların bağlamsal koşullarının farklılaşmasıdır. Örneğin, yatırım bankacılığı veya mali müşavirlik ve hukuk gibi profesyonel danışma hizmetlerinin olduğu alanlarda kesim genişliği ile statü arasında pozitif bir korelasyon bulunurken, bira üretimi, moda ve araba sektörlerinde kesim genişliği ile statü arasında negatif korelasyon bulunmaktadır (Park ve Podolny, 2000). Bu açıdan bakıldığında örgütsel kimlik özelliklerine göre örgütlerin sahip oldukları statü seviyeleri faaliyet gösterdikleri alanın koşullarına göre değişmektedir.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde örgüt statüsünün örgütsel kimlik ile birlikte topluluklar arasındaki ilişkileri biçimlediği görülmektedir. Bunun yanı sıra, kimlikleri benzeyen örgüt toplulukları arasında meşruiyet yayılımları yüksek statülü örgüt topluluklarından düşük statülü örgüt topluluklarına doğru gerçekleşmektedir.

1.4. Örgüt Toplulukları Arasındaki İlişkilerde Analiz Düzeyi ve Araştırmanın Hipotezleri

Örgüt toplulukları arasındaki yoğunluk bağımlılığına dayalı ilişkilerde meşrulaşma ve rekabet süreçlerinin hangi coğrafi sınırlar içerisinde inceleneceği önemli bir tartışma konusunu oluşturmaktadır. Yapılan çalışmalarda yoğunluğa bağlı örgüt kuruluş ve kapanışlarının coğrafi analiz düzeyine göre farklılıklar gösterdiği görülmektedir (Lomi, 1995). Coğrafi konuma göre analiz seviyeleri uluslararası düzey, ulus düzeyi ve yerel düzey olmak üzere temelde üç tanedir.

Hannan ve Carroll (1992) ve Hannan ve diğerleri (1995) rekabet sürecinin dar, meşrulaşma sürecinin ise geniş sınırlar içinde daha fazla etkili olacağını belirtmektedirler. Hannan ve Carroll (1992) Amerikan bira endüstrisi bağlamında ve Hannan ve diğerleri (1995) beş Avrupa ülkesinde otomotiv endüstrisini inceledikleri çalışmalarında kültürel sembollerin ülkeler arası yayılımının maddi kaynakların yayılımından daha kolay olacağını ortaya koymuşlardır. Böylece bir ülkedeki yerleşik bir örgüt topluluğundaki örgütlerin sayısının artması, diğer bir ülkedeki benzer örgütsel forma sahip örgütlerin kuruluş oranlarını artırmaktadır.

Hannan ve Carroll'ın önerdikleri yaklaşım örgüt topluluklarının daha yüksek seviyede incelenmesi yönünde olmasına rağmen, yerel düzeyde yapılan çalışmalarda artış olmuştur (Lomi ve Larsen, 1996). Bu konuda yapılan ilk çalışmalarda Barnett ve Carroll (1987) hem yerel hem de yerel olmayan topluluk yoğunluklarının güneydoğu Iowa'da ki telefon şirketlerinin kuruluş ve kapanma oranlarını etkilediğini bulmuşlardır. Bu çalışmada ilk dönem telefon şirketleri arasında rekabet ve tüketicilerin hissedarlığına dayalı olarak örgütlenmiş telefon firmaları ile yeni oluşan ticari telefon firmaları arasında ise tek yönlü meşrulaştırıcı etki gözlenmiştir.

Yapılan görgül çalışmalar sınır ötesi coğrafi alanlarda da gerçekleşmesine rağmen yerel yoğunluk ve rekabet süreçlerinin örgüt kurulma ve kapanma oranlarıyla ilişkisinin daha güçlü olduğu ortaya koymaktadır (Greve, 2000; Lomi, 1995). Bunlara ilaveten bazı çalışmalarda meşruiyet süreçlerinin de yerel bir süreç olduğu görülmüştür (Greve, 2002; Hedström, 1994). Örgüt kuruluş ve kapanış oranları üzerindeki etkinin yerel düzeydeki yoğunluk artışlarından kaynaklandığı ve bunun esas sebebinin örgütsel formun insanlarca yaşadıkları yerel bölgelerde gözlemlenmesine dayalı olduğu ifade edilmektedir. Aldrich ve Fiol (1994:645), bilişsel meşruiyetin bir iş girişimi hakkındaki bilginin yayılımını gösterdiğini işaret etmektedirler. Meşrulaşmış bir form hakkındaki bilginin yayılımı bu formu taklit ederek kurulan yeni örgütlerin çoğalmasına neden olmaktadır. Yeni kurulan formlar başarı göstererek hayatta kaldıkları durumda çevrede tanıtık hale gelmiş ve kanıksanmış olurlar. Bu anlamda girişimciler yeni iş fırsatlarıyla ilgili olarak çevredeki olanakları araştırmakta ve dikkatlerini öncelikle yerel düzeydeki fırsatlara vermektedirler (Cattani ve diğerleri, 2003). Çoğunlukla yeni bir iş kurmak için beşeri, fiziksel ve sosyal sermaye ve itibar gibi yerel düzeyde ulaşılabilir kaynaklara gereksinim duyulmaktadır.

Ayrıca çeşitli kişi, grup ve örgütlerle işbirliği yapılması, yerel düzeyde sosyal ağlar kurulması gerekmektedir (Lee ve diğerleri, 2001). Bu anlamda coğrafi yakınlık girişimciler için bilgi paylaşmayı kolaylaştırmakta (Saxenian, 1994) ve kişiler arasında yapılan sözleşmeler yoluyla bilginin yayılımına neden olmaktadır (Scherre, 1984). Bu anlamda yerel düzeydeki yoğunluk artışlarının yeni örgüt kuruluşları üzerinde olumlu bir etkisi bulunduğu ifade edilebilir.

Buradan hareketle çalışmanın hipotezleri,

***H1:** Meşruiyet yerel düzeyde kimlikleri benzeyen örgüt toplulukları arasında, yerleşik olan örgüt topluluğundan yeni oluşan örgüt topluluğuna doğru yayılır.*

***H2:** Meşruiyet yerel düzeyde kimlikleri benzeyen örgüt toplulukları arasında, statüsü yüksek örgüt topluluğundan düşük statülü örgüt topluluğuna doğru yayılır.*

şeklinde oluşturulmuştur.

Çalışmada örgütsel formlar arasındaki kimlik benzerlikleri ve statü farklılaşmaları incelenerek örgüt toplulukları arasındaki meşruiyet yayılımlarının nasıl gerçekleştiği araştırılmaktadır. Nitekim önceki bazı çalışmalarda farklı formlardan oluşan veya bir örgütsel topluluğun alt toplulukları arasındaki meşruiyet yayılımları örgütsel form kimliği üzerinden çalışılmasına rağmen, meşruiyet yayılımları örgüt topluluklarının statü yapıları temelinde kimlik kavramıyla birleştirilerek çalışılmamıştır. Buradan hareketle bu çalışma, örgütsel forma dayalı kimlik benzeşmeleri ve statü farklılaşmalarının, meşruiyet yayılımlarındaki etkisini örgüt topluluklarının etkileşimi ekseninde incelemektedir.

Bu çalışma örgütsel nüfus dinamiklerinin kurumsal süreçlerdeki değişiklikler ile de şekillendiği ve örgüt topluluklarındaki nüfus değişimlerinin siyasal-sosyal bağlama gömülü olduğu noktasından hareketle örgüt toplulukları arasında meşruiyet yayılımlarının, örgütsel formların büyüme ve var olma şansını nasıl etkilediği (1) topluluklar arası kimlik yakınlıkları ve (2) statü konumlarından hareketle ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Çalışmada ekoloji alanındaki boşluğu doldurmak üzere Türkiye’de bir örgütsel form olan özel orta öğretim kurumları 1993-2004 yılları arasında analiz edilmiştir. Bu analizde özel ortaöğretim kurumlarının 12 yıllık zaman sürecinde kimlik ve statü farklılıklarına göre ayrışan alttoplulukları olan Özel Lise, Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise ve Özel Fen Liselerinin kuruluş oranlarının kimlik olarak yakın ve aralarında statü farkları bulunan kendi alt topluluklarından ve devlet okulları olan Fen ve Anadolu Liselerinin meşruiyetinden nasıl etkilendiği kurulan modellerle sınanmıştır.

BÖLÜM II

GÖRGÜL BAĞLAM: TÜRKİYE'DE ÖZEL OKULLAR

Örgütsel ekoloji kuramında örgüt toplulukları arasındaki ilişkileri şekillendiren temel özellikler meşruiyet ve rekabet süreçleridir. Çalışmanın konusunu oluşturan örgüt toplulukları arasındaki meşruiyete dayalı etkileşimin belirleyicileri, bir önceki bölümde de tartışıldığı gibi, örgüt toplulukları arasındaki kimlik benzerlikleri ve statüye dayalı etkileşimlerdir. Örgütsel formun kimliğinin kabul görmesi ve bu formu benimseyen yeni örgüt kuruluşları yoluyla oluşan örgüt topluluklarının aralarındaki meşruiyete dayalı olumlu etkileşimin en önemli belirleyicisi ise, meşruiyet yayılımının ancak meşru bir kimliğe sahip ve yerleşik olan bir örgüt topluluğundan yeni oluşan bir diğer örgüt topluluğuna doğru gerçekleşmesidir. Örgüt topluluğunun meşru bir kimliğe sahip olması, topluluğu oluşturan örgütsel formun varlığından şüphe edilemeyecek derecede kabul gördüğünü işaret etmektedir. Bu süreçte örgüt dışındaki aktörlerin örgütsel formun özellikleri hakkında kafalarında soru işareti kalmaz ve form kolektif bir faaliyeti gösteren doğal bir yapı olarak kabul edilir (Hannan ve Freeman, 1989). Bu nedenle kendisine kimlik olarak benzeyen yeni oluşan bir örgütsel topluluğun da toplumsal kabulü daha kolay olmaktadır.

Örgüt toplulukları arasındaki meşruiyete dayalı etkileşimin diğer bir özelliği ise meşrulaşma sürecinin coğrafi sınırlarının belirlenmesidir (Lomi, 2000). Örgüt toplulukları arasındaki yoğunluk bağımlı etkileşimleri inceleyen, meşrulaşma süreçlerinin yerel düzeydeki örgüt topluluklarındaki kuruluş oranlarını olumlu olarak etkilediğini gösteren araştırmalar (Barnett ve Carroll, 1987; Carroll ve Hannan, 1989; Carroll ve Wade, 1999), örgüt topluluklarının bir diğerini yerel düzeyde de yoğunluklarındaki artış nedeniyle meşrulaşma yönünde etkilediğini ortaya koymaktadır.

Tarihsel süreçte Türkiye'de özel okullar kuruluşları itibariyle geçirdikleri belirli dönemsel aşamaların özel okulların bugünkü kurumsal ve sayısal durumları üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Cumhuriyet öncesi dönemde özel okul kuruluşlarının özellikle az sayıdaki büyük şehirlerde oluşması kendisini daha sonraki dönemlerde de benzer şekilde bir gelişme çizgisi ile göstermiştir. Sayısal olarak az ve kısıtlı bir coğrafi alanda faaliyet göstermeleri, Türkiye genelindeki yayılımlarını da daha sonraki dönemde

şekillendirmiştir. Başka bir şekilde ifade edildiğinde, özel okulların yayılımları ulus düzeyinde kısıtlı olarak kalmış ancak 1980 sonrasındaki kurumsal dönüşüm ile ülke düzeyinde bir yayılım ortaya çıkmıştır.

Bu bölüm öncelikle Türkiye’de özel okulların tarihsel süreç içinde geçirdiği aşamalar incelenerek başlamaktadır. Bu aşamalar Cumhuriyet öncesi, Cumhuriyet ve sonrası ve 1980 dönüşümlerini ele almaktadır. Daha sonra özel okulların Türkiye’deki sayısal yayılımı incelenmektedir. İzleyen aşamada çalışmaya konu olan özel okulların ve farklı bir örgüt topluluğunu oluşturan devlet okullarının alt-topluluklarının kimlik özellikleri incelenmiş ve bu formlar arasındaki statüye dayalı yapı ortaya konulmuştur. Son olarak önceki bölümde oluşturulan araştırma hipotezleri, özel okullar görgül bağlamında hareketle özelleştirilmiştir.

2.1. Güncel Durum

Türkiye’de özel okullarda okuyan öğrencilerin sayılarının tüm devlet okulları ile karşılaştırıldığında oldukça düşük olduğu görülmektedir. 1984-85 öğretim yılında okul öncesi kurumlara devam eden öğrencilerin % 4.1’i, ilkokula devam eden öğrencilerin % 0.2’si, ortaokula devam eden öğrencilerin % 1.1’i, liseye devam eden öğrencilerin % 1’i, toplam öğrencilerin de % 0.56’sı özel okullara devam etmektedir. 2003-2004 yılına gelindiğinde ise okulöncesi kurumlara devam eden öğrencilerin % 3.92’si, ilkokula devam eden öğrencilerin % 1.53’ü, orta öğrenime devam eden öğrencilerin % 2.87’si, toplam öğrencilerin de % 1.7’si özel okullara devam etmektedir. Rakamlara bakıldığında 10 yıllık süreç içinde oranların çok da fazla artmadığı görülmektedir (Erdoğan, 2005: 89).

Türk Milli Eğitim sisteminde temel olarak ortaöğretimdeki okul yapılanması liseler grubu ve meslek liseleri grubu olmak üzere iki ana kategori altında gruplanmaktadır. Ortaöğretim alanında kategori olarak liseler grubu incelendiğinde toplam devlet liseleri içinde özel liselerin oranının tüm devlet liseleri ile öğrenci sayılarına göre yukarıda yapılan karşılaştırmada olduğu kadar düşük olmadığı ortaya çıkmaktadır. Özellikle bu çalışmanın konusu olan düz özel liseler, yabancı dille öğretim yapan özel liseler ve özel fen liselerinin toplam liseler grubundaki okullara olan oranları incelendiğinde, bu özel okulların senelere göre liseler grubundaki toplam devlet liselerinin 1993-1996 arasındaki yıllarda %6’sını,

1997'de %8'ini, 1998'de %10'unu, 1999-2003 arasındaki yıllarda'da %9'unu ve 2004'te %10'unu oluşturduğu görülmektedir (Ortaöğretim Kurumlarına Göre Öğrenci Seçme Sınavı Sonuçları Kitapları, 1993-2005).

Tablo 1. Yıllara Göre Özel Lise Sayıları (Özel Lise, Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise ve Özel Fen Liseleri)

Yıl	Okul Sayısı
1961-1962	58
1962-1963	67
1963-1964	67
1964-1965	69
1967-1968	91
1968-1969	95
1969-1970	95
1970-1971	95
1972-1973	87
1973-1974	84
1976-1977	76
1977-1978	71
1978-1979	68
1979-1980	65
1980-1981	68
1982-1983	68
1983-1984	73
1984-1985	74
1985-1986	77
1989-1990	73
1992-1993	124
1993-1994	137
1994-1995	161
1995-1996	185
1996-1997	194
1997-1998	219
1998-1999	249
1999-2000	275
2000-2001	298
2001-2002	306
2002-2003	338
2003-2004	348
2004-2005	395
2005-2006	404
2006-2007	414
2007-2008	438

Kaynak: Milli Eğitim İstatistikleri 1961-1987 ve ÖSYM Ortaöğretim Kurumlarına Göre Seçme Sınavı Sonuçları Kitapları 1989 ve 1993-2007.

Tablo 1’deki Milli Eğitim istatistikleri incelendiğinde 1960’lı yılların başından itibaren özel okul sayısının önce artan sonra azalan dalgalanmalar göstererek görece sabit şekilde seyrettiği görülmektedir. Bu süreç 1984 yılında yürürlüğe giren Özel Öğretim Kurumları Kanunundaki değişimle beraber hem özel hem de tüzel kişilere özel öğretim kurumu açma hakkının tanınması ve kalkınmada öncelikli illerde açılması planlanan özel okulların desteklenmesi ile birlikte değişiklik göstermiştir. Özel okulların açılmasında girişimcilerin desteklenmesi ve okul kuruluşunun kolaylaştırılması, 1990’lı yıllarda okul sayılarında önemli bir artışın yaşanmasına neden olmuştur. 2000’li yıllara gelindiğinde ise özel okul sayılarında önemli bir artış yaşamıştır.

Tablo 2. Kademelere Göre Öğrenci Sayıları ve Resmi-Özel Oranları*

	Toplam Öğrenci	Kamu (Resmi Okullar)	Özel/Vakıf	Kamunun Oranı	Özelin Oranı
Okulöncesi	640.849	604.449	36.400	94.32	5.68
İlköğretim	10.845.930	10.633.859	213.071	98.04	1.96
Tüm Ortaöğretim	3.386.717	3.300.259	86.458	97.45	2.55
Yükseköğretim*	1.942.995	1.861.201	81.794	95.79	4.21
Toplam Öğrenci*	16.817.491	16.399.768	417.723	97.52	2.48

*Yükseköğretim rakamları 2004-2005, diğerleri 2006-2007 eğitim-öğretim yılına aittir.

Kaynak: Millî Eğitim İstatistikleri 2007.

Bugün özel okullar 1951 yılında kurulan “Özel Okullar Birliği” yapısı altında temsil edilmektedir. Son dönemde medyaya yansıyan haberlerde özel okulların pek çoğunun zor ayakta durduğu ve yüksek vergilerden şikayet ettikleri görülmektedir (Hürriyet, 18 Şubat 2002, Cüneyt Ülsever; Hürriyet, 19 Şubat 2002; Akşam, 19 Şubat, 2002). Özel okullar devletten daha fazla destek görmeyi beklemekte ve “*devletin yaklaşımının 1980’li yılların özelleştirme anlayışının daha ilerisindeki bir ruh ve heyecanla değerlendirilmesi gerektiğini*” ifade etmektedir (Eyüboğlu, 2005: 7).

Özel okulların temel beklentileri devlet desteğinin artırılması, vergi avantajlarına sahip olmak, hukuki olarak tek tipleştirilen yapıdan kurtularak daha esnek hareket etme kabiliyetlerinin artırılmasıdır (Eyüboğlu, 2002; 2004; 2006). Özel okullar birliği bu talepleri siyasi karar alıcılara iletmekte en etkili kurum olarak öne çıkmaktadır. Özel Okullar Birliğinin devletten beklentileri özellikle mali konular çevresinde toplanmaktadır.

1993 yılına kadar özel okullarda %6 olarak uygulanan KDV oranlarının bu tarihten sonra %8'e çıkartılmış olmasının getirdiği sakıncaları önlemek için KDV oranlarının %1'e çekilmesi, elektrik, su, doğalgaz, PTT ve diğer hizmetlerin devlet okullarına uygulanan ücretler üzerinden hesaplanması, emekli öğretmenlerin ücretlerinden kesilen SSK destekleme primlerinin kaldırılması, düşük faizli işletme kredisi sağlanması, öğrencinin ücretinin bir kısmının devlet tarafından ödenmesi veya batı ülkelerinde uygulanan, öğrencinin devlete maliyeti kadar paranın devlet tarafından veliye verilmesi gibi taleplerde bulunmaktadır (Eyüboğlu, 2005).

Buradaki aldıkları referans noktası ise ABD, İngiltere ve Danimarka gibi ülkelerde devletin özel okullarda okuyan öğrencilere yaptığı maddi yardımlardır. Örneğin, ABD'de özel okullar harcamalarının çoğunu vergi iadesi, teşvik ve doğrudan yardım gibi yollarla devletten karşılamaktadır (Erdoğan, 2002: 95). Benzer şekilde İngiltere'de öğrencilere verilen eğitim çeki uygulamasında olduğu gibi öğrencinin ücretinin bir kısmı veya devlete maliyeti kadar paranın veliye verilmesi uygulaması bulunmaktadır. Ayrıca, İngiltere'de bordrolu çalışan velilere özel okullara ödedikleri ücretin tümünü vergiden düşme hakkı verilmiştir. Veli gelir veya kurumlar vergisi mükellefi ise özel okula ödediği ücretin tümünü gider yazabilmektedir (Eyüboğlu, 2005). Danimarka'da ise 1680 devlet okuluna karşılık 421 paralı okul bulunmaktadır. Bu okulların harcamalarının % 80-85'i devlet tarafından karşılanırken, % 15-20'si aileler tarafından karşılanmaktadır (Erdoğan, 2002: 95).

Türkiye'de uzunca bir süredir ise devletin mevcut ilköğretim ve ortaöğretimdeki sorunlarla başa çıkmaya çalışmaktadır. Özellikle son yıllarda devletin eğitime ayırdığı harcama miktarı öğrenci sayısındaki artışları karşılayacak düzeyin altında kalmaktadır (Eğitim-Sen 2007 Rapor; Erdoğan, 2005).

Tablo 3'te son 2002-2007 yılları arasında eğitime bütçeden ayrılan pay ve bu payların Milli Gelire oranı gösterilmiştir. Eğitimde bütçeden ayrılan payların ortalama %65'i personel harcamalarına ayrılmaktadır (Eğitim-Sen 2007-2008 Öğretim Yılı Başlı Eğitim Durumu Raporu).

Tablo 3. MEB Bütçe Payı ve GSMH'ye Oranı

Yıllar	MEB Bütçesinin Konsolide Bütçeye Oranı (%)	MEB Bütçesinin GSMH'ye Oranı (%)
2002	7,61	2,66
2003	6,91	2,85
2004	8,53	3
2005	9,53	3,07
2006	9,5	3,07
2007	10,42	3,39

Kaynak: Milli Eğitim İstatistikleri (MEB, 2007).

Devletin bu konudaki tutumu ise 2005 yılında yasalaştırılmaya çalışılan ancak Cumhurbaşkanı tarafından 2007 yılında tarikat ve cemaat okullarına öğrenci çekeceği gerekçesiyle veto edilen yeni eğitim yasasının 2007 yılı sonuna yetiştirilmesinin hızlandırılmasıyla belirginleşmiştir (Radikal, 10/09/2008). Yasa tasarısına göre Milli Eğitim Bakanlığının özel liselerden hizmet satın alabilmesi, öğrenci başına 1000 YTL'yi geçmeyecek şekilde yardımda bulunabilmesi ve velilerin okul ücreti için aldığı kredinin yarısı da devlet tarafından karşılanabilmesi planlanmıştır. Bu tutarların her yıl 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'na göre belirlenen yeniden değerlendirme oranında artırılması öngörülmüştür. Yasa tasarısı ile okullarda okuyan öğrencilerin velileri tarafından okul ücretini karşılamak üzere alınan kredi faizinin %50'sini geçmemek üzere belirlenen kısmı devletçe karşılanabilecektir. Yasa tasarısında ayrıca resmi okullarda çalışan öğretmenlerin aynı zamanda özel öğretim kurumlarında da çalışabilmesi için düzenlemeleri içermektedir. Diğer yandan özel eğitim kurumları öğrenim gören öğrenci sayısının %3'ünden az olmamak kaydıyla ücretsiz öğrenci okutacaklar ve bu oran gerektiğinde %10'a kadar çıkartılabilecektir. Ayrıca yasa tasarısı ile özel okulların aynen devlet okullarının ödediği fiyattan elektrik ve su giderlerini ödemesi planlanmıştır. Hazırlanan yasa tasarısı daha sonra yasa teklifi olarak verilmemiştir. Ancak milli eğitim ile ilgili sorunların dile getirildiği her platformda hükümetin önemli bir önceliği olarak çocuğu özel okullara giden velilere devlet desteğini içeren yasanın çıkacağı ifade edilmektedir (Milliyet, 7/7/2009).

Ortaya çıkan tablo değerlendirildiğinde, devletin parasız eğitimin altından kalkamadığı ve özel okullara olan ilgiyi artırmaya çalıştığı görülmektedir. Hem mali

yönden veliler ve öğrenciler özel okullara yapılan destekle yönlendirilmeye çalışılmakta, hem de parasız devlet eğitim sisteminin artık çözülmeye başladığı öne sürülmektedir.

2.2. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Cumhuriyet öncesi dönemde özel okulların niteliğinin ve niceliğinin belirleyicisi Osmanlı devletinde açılmış olan yabancı ve azınlık okullarıdır (Haydaroğlu, 1990). Cumhuriyet öncesi döneminin özel okullarla ilgili en önemli özelliği Osmanlı topraklarında yaşayan Müslüman olmayan vatandaşlara din, dil ve eğitim serbestliğinin sağlanmış olmasıdır. Bu amaçla müslüman olmayan Osmanlı vatandaşları kendi dini okullarını açmışlardır. Ancak özel okulların çoğalmasındaki en önemli etken kapitülasyon benzeri haklar elde etmiş olan yabancı ülkelerin Türkiye’de yabancı okullar açmalarına dayanmaktadır (Haydaroğlu, 1990). Bu okullar tabiyetine mensup oldukları ülkelerin dilleriyle öğretim yapmışlar ve Müslüman olmayan Osmanlı vatandaşlarının okullarını himaye altına almışlardır (Haydaroğlu, 1990). Osmanlı’da, Batıya açılma politikaları sonucunda özellikle devlet işleri söz konusu olduğunda Batı dillerine hâkim olunmaması sıkıntı yaratmaya başlamıştır. Önceleri sadece dini amaçla kullanılan yabancı dil öğretimi daha sonra günün koşullarına ayak uydurma amacıyla önem kazanmıştır. Gerek siyasi gerekse ekonomik ve ticari ilişkileri devam ettirebilmek için öğretilen yabancı diller çeşitlilik göstermeye başlamıştır.

Yabancı dile duyulan ihtiyaç devleti çeşitli çözüm yolları aramaya mecbur bırakmıştır. Seçilen öğrenciler Fransa’ya dil öğrenimine gönderilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nda 18. yy’ın ikinci yarısından itibaren reformlar yapılmaya başlanmış ve yabancı dil öğretiminin okul programlarına girmesi de ilk kez bu yıllarda gerçekleşmiştir. Yapılan reformlar aynı zamanda özel okulların temellerinin atılmasını da sağlamıştır (Uygun, 2003).

Osmanlı’da açılan yabancı okullar ile ilgili hukuki düzenlemeler merkezi yönetimin tutumu ile yakından ilgilidir. 1869 yılında kabul edilen eğitimle ilgili ilk yasa Maarif-i Umumiye Nizamnamesidir. Bu yasada yabancıların açtıkları okullarla ilgili denetleyici maddeler bulunmasına rağmen yabancı devletler bu konuda merkezi idareyi dikkate almamışlardır (Uygun, 2003). Yabancı devletler kendilerini bağlayıcı hukuki tabanı

hükümetler güçsüz olduğu için kolaylıkla istismar etmişler ve rahatlıkla istedikleri yerde, istedikleri nitelik ve sayıda öğretim kurumu açabilmişlerdir (Uygun, 2003).

Kapitülasyonlarda yabancıların öğretim kurumu açabilmelerine ilişkin bir hükme rastlanmamasıyla birlikte, kapitülasyonlar “ticaret, adliye işleri, Hristiyanları korumak gibi bahaneler ile Batılı devletlere kendilerine ait okullar açma şansını sağlamıştır (Akyüz, 2008; 89). Başlangıçta dini niteliği ağır basan bir eğitim düzenini benimseyen ve kiliselere bağlı teşkilatlandırılan eğitim kurumlarının yanında, elçilikler de birer “Elçilik Okulu” açmışlardır. Bu okullar ise bir süre sonra dini ve kültürel sürekliliği sağlamak olan amaçlarının dışına çıkarak birer yabancı devlet okulu olarak faaliyetlerini sürdürmüşlerdir (Haydaroğlu, 1990; 10).

Tüm bu açıklamalardan sonra yabancıların öğretim kurumu açma özgürlüklerine getirilen hukuki boyuttaki düzenlemeleri incelemekte fayda bulunmaktadır. Tanzimat Fermanı ile orta dereceli okulların müfredatına ilk olarak yabancı dil öğretiminin girmiş olması önemli bir aşamadır. Yapılan reformlar ile azınlıklara çeşitli ayrıcalıklar verilerek özgürlükleri genişletilmiştir. Bunun en açık örneği ise Islahat Fermanıdır (Koçer, 1970: 62):

“Osmanlı tebaasına dâhil olan herkes mekteplerin yönetmeliği dışına çıkmamak suretiyle gerek yaşça ve gerek yapılan kabul imtihanı sonucunda gereken şartları haiz oldukları takdirde cümlesi birbirinden ayrılmaksızın Osmanlı Devleti’nde açık bulunan tedrisat yapan askeri ve sivil mekteplere alınmaları İrade-i Padişahı iktizasıdır. Bundan başka bir cemaat, maarif ve harf ve sanayie dair milletçe mektepler yapmaya izinlidir. Fakat bu çeşit mekatib-i umumiyye’nin ders verme şeklini ve muallimlerini seçme işi, üyeleri padişah tarafından seçilmiş Türk ve ekalliyet bilginlerinden karma bir meclis-i Maarifin nezaret ve teftişi altında olacaktır.”

Bu ifadelerde eğitimin devletin resmi metnine girmesiyle azınlık okulları ile ilgili olarak bazı esasların getirildiği açıkça görülmektedir.

Kanuni Esasi’de ise “Emri tedris serbesttir. Muayyen olan kanuna tebaiyet şartıyla her Osmanlı umumi ve hususi tadrise mezundur” hükmü yer almaktadır (Özbek, 2000: 126). Başka bir deyişle “ öğretim işini herkes özgürce yapabilir; belirli kanuna uymak şartı

ile her Osmanlı genel ve özel öğretim yapmaya izinlidir” ifadesi yer almakta ve öğretim kurumu açma özgürlüğü Osmanlı vatandaşlarına da verilmiştir (Özbek, 2000: 126).

Yabancılara öğretim kurumu açma özgürlüğü ise Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile sağlanmıştır. Bu nizamnamenin çıkarılış amacı ise eğitim ve öğretimde birliğin sağlanmasıdır. Nizamnamenin çıkarılış amacının açıklandığı 7 Eylül 1869 tarihli mazbatadan anlaşıldığına göre öğretimin zorunlu hale getirilmesi, okulların derecelendirilmesi, Maarif Nezaretinin kuruluşu, Maarif Meclislerinin kurulması, öğretimin düzenlenmesi, okulların nerede ve ne şartla açılacağı gibi sorunlara çözüm getirmek amaçlanmıştır (Unat, 1964: 92).

Nizamnamenin hazırlanışında Fransa'nın büyük etkisi görülmektedir. Fransa Islahat Fermanı'nın uygulanması için nelerin yapılması gerektiği konusunda 22 Şubat 1867 tarihinde Bab-ı Ali'ye bir nota vermiş, bu notada ise eğitim konusu üzerinde durmuştur (Özbek, 2000: 127). Eğitimle ilgili olarak Fransızların üzerinde durduğu başlıca konular arasında Osmanlı Devleti'nin ilk, orta ve yüksek düzeye bir eğitim sistemi geliştirmesi, okullara Hıristiyanların da alınması ve kızların eğitimine önem verilmesi yer almaktaydı (Özbek, 2000: 127). Nizamname ile özel okullar “Müslim, gayrimüslim ya da yabancı kişi ya da kişilerce ücretli veya ücretsiz olarak açılan okullar” olarak tanımlanmış ve okul açabilmek için gerekli koşullar “öğretmenlerin diplomalı olması, öğretim programlarının ahlaka ve genel ülke politikasına aykırı olmaması, okutulacak ders kitaplarının onaylı olması ve ruhsat alınması” şeklinde sıralanmış, bu koşulların sağlanmaması durumunda açılış ruhsatı verilmeyeceği ve hali hazırda açılmış olan okullar için ise devam ruhsatının verilmeyeceği belirtilmiştir (Özbek, 2000: 128).

Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nden önce sadece bir izin ile okul açılabilmesi mümkünken, nizamnameden sonra ruhsat şartı getirilmiş ve okulların denetlenmesi, okul açılmasına karar verilmesi için taşrada Maarif İdaresi ve vali, İstanbul'da ise Maarif Nezareti yetkilendirilmiştir.

1915 yılında yayımlanan Mekatib-i Hususiye Talimatnamesi, Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nden sonra yabancı özel okullar ile ilgili hükümler içeren ikinci hukuki düzenlemedir. Bu talimatname ile “ecnebi cemaat ve cemiyet ve şirketlerin kendi

namlarına veya muvazaa tarikiyle mektep açmaları memnudur” denilerek yabancı tüzel kişilerin okul açmaları yasaklanmış, yabancı gerçek kişinin okul açabilmesi ise “resmi kayıtlarda okul açılabilmesini gerektirecek sayıda nüfus olması” ve “karşılıklılık” şartlarına bağlanmıştır (Özbek, 2000: 129).

Yabancılar tarafından açılan okulların verdikleri eğitimin kalitesi yüksek olmasına rağmen bu okullarda öğrenim gören öğrencilerin neredeyse tamamı devletin Müslüman olmayan vatandaşlarından olan öğrencilerdir. Müslüman halk değişik nedenlerle çocuklarını bu okullara göndermek istememiştir. Hatta Sultan II. Abdülhamit Robert Kolej’de Müslüman çocukların okumasını yasaklamıştır. Bu kararın alınmasındaki en büyük neden ise okulun misyonerler tarafından açılmış olmasıdır. Bu okullarda okuyan öğrencilerin arasına Müslüman öğrencilerin de girmesi ancak 19. yüzyılın sonlarında gerçekleşebilmiştir.

Bu dönemde Osmanlı Devletindeki eğitim dili yapısına üç farklı yaklaşım bulunmaktadır: (1) medreselerde Arapça ve Farsça eğitim yapılmakta ve dini eğitim sebebiyle belli bir kesim eğitim dilinin Arapça kalmasını istemektedir, (2) İttihat ve Terakki Partisi iktidara gelmesi ile Türkçenin anayasada resmi dil olduğunun belirtilmesini dayanak alarak tüm ilkokullarda öğretim dilinin Türkçe olmasını sağlamıştır ve (3) bir diğer yaklaşım da eğitim ve bilim dilinin Türkçe değil Fransızca olmasının istenmesidir (Koç, 2006: 280).

Osmanlı döneminde geçici olarak yabancı dille eğitim veren Askeri Tıp Okulu haricinde eğitim dili yabancı dil (Fransızca) olan tek devlet okulu Galatasaray Lisesidir (Sultanisi). Tanzimat’ın “eğitim yoluyla Osmanlılık” politikasına uygun olarak 1868’de açılan Galatasaray Sultanisi, Türklerin açtığı ilk özel okuldur ancak, özel girişimci Türkler tarafından açıldığını söylemek güçtür (Uygun, 2003). Çünkü okul devlet desteği ile açılmıştır. Amacı, “Osmanlılık” bilincine uygun tipte insanlar yetiştirmektir. Onun için burada birbirinden din, ırk vb. yönden farklı olan toplulukların çocukları okuyabilecektir (Uygun, 2003). Böylelikle kapitülasyonlardan yararlanarak açılan ve Tanzimat’ın ilan edildiği günlerde sayıları 46’yı bulan yabancı okulların yanında bir de öğretim ve eğitim programı Fransız Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan ve Fransızca eğitim veren bir devlet okulu da eklenmiştir (Koç, 2006: 281). Fransızların üzerinde durdukları konular

arasında liseye cins ve mezhep ayrımı yapılmaksızın öğrenci alınması, öğretim dilinin Fransızca olması ve okul yönetimi ve öğretiminin Fransız öğretmenlerin elinde olması yer almaktadır. Ücretli olan ve her ulustan öğrenciye açık olan bu okula ilk yabancı tepki Vatikan'dan gelmiş, Vatikan daha okul açılmadan Katolik öğrenciler için dinsel tören yapılmasına olanak sağlanmadığını gerekçe göstererek Katoliklerin bu okula gitmesini yasaklamıştır. İkinci tepki ise Fransızların kültürel üstünlük kazanacaklarını gerekçe göstererek Rumların bu okula gitmemelerini isteyen Rusya'dan gelmiştir. Yahudiler de Müslümanların sahip olduğu ve Hıristiyanların yönettiği bir okula çocuklarını göndermek istememişlerdir. Medrese savunucuları da bu okula karşı çıkmışlardır (Koç, 2006: 283).

Tanzimat devrinde azınlık ve özel yabancı liselerin açılmasına karşın Türkler 1864 yılında ilk özel Türk okulunu açma girişimlerine başlamışlardır (Demircan, 1988). İstanbul'un ilk özel lisesi olan Darüşşafaka, bugün adını Türk Okutma Kurumu'na çevirmiş olan Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye tarafından açılmış ve 15 Haziran 1873 yılında derslere başlamıştır. Önceleri öksüz ve kimsesiz Türk çocuklarını toplayıp okutmak için böyle bir okulun açılması fikri giderek kuvvet kazanmış ve kısa zamanda bir öğretim kurumu olarak başarılı bir hizmet vermiştir. Özellikle o dönemde matematik ve fen dersleriyle Fransızca derslerinde diğer İdadi ve Sultanilerden daha kuvvetli mezun vermekle şöhret kazanmıştır (Demircan, 1988: 91).

Özel okullarda yabancı dil öğretimi orta dereceli okulların tümüne yayılmış ve yabancı dil öğretimi açısından ilerleme kaydedilmiştir ancak bu gelişmeler her ne kadar kontrol altına alınmak istense de yabancı özel okullara verilen ayrıcalıklar buna engel olmuştur. 1893 yılında yalnız Protestan ve Amerikan okullarının sayısı 392'ye yükselmiş ve bunlardan 341'i izinsiz açılmıştır (Akyüz, 2008: 155). Bu okullar zararlı etkinlikler içinde görüldükleri halde gücünü yitiren devlet bunları ne kapatabilmiş ne de denetleyebilmiştir (Akyüz, 2008: 155).

2.3. Cumhuriyet Dönemi

Türk Devleti yabancı ülke okulları sorunu Lozan Anlaşması sürecinde karşısına geldiğinde görüşmeleri durduracak bir anlaşmazlık konusu haline gelmesini istememiş ve çözüm bulunmasını zamana bırakmıştır (Koç, 2006: 286). Cumhuriyetin ilanından sonra

öğretimde bir yandan mektep-medrese ikiliğine, öte yandan yabancı ve azınlık okullarındaki kontrolsüz gelişmelere son vermek amacıyla ilk önce Vakıflar Bakanlığı kaldırılarak medreselerin mali bağımsızlığına son verilmiş daha sonra Tevhid-i Tedrisat (öğretim birliği) yasası (1924) çıkarılarak bütün bilim ve eğitim kurumları Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır (Demircan, 1988: 92).

Atatürk 1925 yılı TBMM açış nutkunda özel öğretim konusu ile ilgili olarak,

“Büyük Millet Meclisinin ve Cumhuriyet Hükümetinin büyük çalışma ve gayret gösterdiği bilinmekle birlikte bilim ve öğrenimin feyiz ve nuruna olan genel ilgiyi karşılamaktan henüz uzaktır. Önümüzdeki sene için devletçe yapılabilecek büyük fedakarlığı rica ederken, varlıklı kişilerden olan vatandaşlarımıza da himayeye muhtaç olan çocuklarımızı özel girişimleriyle okutup yetiştirmelerini önemle tavsiye ederim”

demek suretiyle düşüncelerini belirtmiştir -1 Kasım 1925 TBMM İkinci Dönem Üçüncü Toplantı Yılına açarken- (Uygun, 2003:114).

“Türk Eğitim Derneği” bu tavsiye üzerine Türk çocuklarını yabancı bir dil öğrenmek için yabancı okullarına gitmekten kurtarmak amacıyla 31 Ocak 1928’ de başta Başbakan İsmet İnönü olmak üzere bakanlar, milletvekilleri ve birçok eğitim mensubunun önderliğinde kurulmuştur¹. Bu tepki, Fransızca öğretim yapan Galatasaray Sultanisi’nin 1868 yılında açılması karşısında Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye kurularak, Darüşşafaka Lisesinin açılmasına benzemektedir. Bu kolejlerden ilk açılan (bugünkü TED Ankara Koleji) Yenişehir Lisesi’dir. Bu kolejin ilkokul 4. ve 5. sınıflarında sınıf geçmeyi etkilememek koşuluyla haftada 10 saat kadar İngilizce öğretilmesi planlanmıştır. 1951 yılına kadar haftada 3-5 saat yerine 8-10 saat ‘takviyeli’ İngilizce öğretilmiş, 1951 yılından sonra ise öğretim kültür dersleri dışında İngilizce yapılmaya başlanmıştır (Demirel, 1979:12).

Tevhid-i Tedrisat Kanununun yürürlüğe girmesiyle birlikte hükümet bütün yabancı okullarda dinsel temellere dayanan eğitimi ve din propagandasını, okul binalarında dini sembollerin bulundurulmasını ve okul kitaplarında aziz resimlerinin yer almasını yasaklamıştır. Bu kanuna uymayan ve din propagandası yapmaya devam eden okullar ise

¹ Türk Eğitim Derneği Sayfası. Temmuz 2010. <http://www.ted.org.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx>

dış baskılara aldırılmadan kapatılmıştır (Başgöz-Wilson, 1968: 83). Bunun haricinde Maarif Teşkilatına Dair Kanun kapsamında yabancılar tarafından açılan okullara Türk vatandaşlarının girmesi yasaklanmış, kanunun yürürlüğe girmesinden sonra pek çok okul öğrencisizlikten kapanmıştır (Armaoğlu, 1983: 324). 1926 yılında çıkarılan genelge ile de özellikle yabancı okullar sıkı bir denetim altına alınmıştır. Bu genelgede önekilere ek olarak (1) okul ruhsatnameleri incelenerek burada yer almayan alanda faaliyet gösterilmesi yasaklanmış, (2) okul kayıtlarının Türkçe tutulması, aksi takdirde okulların kapatılacağı, (3) Türkçe okutulan dersler için Milli Eğitim bakanlığına tavsiye edilen öğretmenlerin Türk ve milli duygu sahibi olmaları, (4) okulların tertipli ve düzenli olmaları, okul kiliselerine ibadet etmek için bile yabancıların alınmayacağı, (5) bütün okulların en seçkin yerlerine bir Mustafa Kemal fotoğrafı asılacağı, (6) azınlık okullarında öğretmenlerin kimlik, yeterlik ve diplomalarının incelenmesi hususları düzenlenmiştir (Özbek, 2000: 141).

Lozan Antlaşmasından 1965 yılında çıkarılan Özel Öğretim Kurumu Kanununa kadar olan süreçte mevcut yabancı okulların varlığı tanınmaya devam edilmiş ve kazanılmış hakları korunmuştur ancak bu dönemde yabancı okulların açılması istisnaidir (Özbek, 2000: 141). Lozan Antlaşmasında yani yabancı okul açılmasına ilişkin bir hüküm yer almamakla birlikte bu dönemde Mekatib-i Hususiye Talimatnamesi yürürlükte olduğundan yabancı gerçek kişiler tarafından özel okul açılabilceği, ancak yabancı tüzel kişilerin okul açmalarının yasak olduğu yer almaktadır (Özbek, 2000: 142). Türk vatandaşları ve yabancılar tarafından açılan özel öğretim kurumları ve yabancıların okul açabilmelerini kanun yolu ile düzenlemek amacıyla 1965 yılında çıkarılan Özel Öğretim Kurumu Kanunu ile ise yabancı okulların açılması “yabancı uyruklu gerçek ve tüzel kişiler kendi adlarına veya Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek ve tüzel kişiler adına her ne suretle olursa olsun, yeniden özel öğretim müessesesi açamazlar” denilerek yasaklanmıştır (Özbek, 2000: 143). Özel Öğretim Kurumu Kanunu ile Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı özel ve tüzel kişiler özel okul açabilmektedir.

1950’li yıllarda Türklerin açmış olduğu özel okullar da bulunmaktadır. Bu okulların bazıları çok başarılı okullar iken, diğer bir kısmı devlet okullarında başarılı olamayan öğrencilerin öğrenim gördüğü okullardır. 1965 yılında çıkarılan Özel Öğretim Kurumu Kanuna kadar olan süreçte özel okullarla ilgili işlemler Milli Eğitim Bakanlığınca

çıkartılmış bir “Talimatname” ile valiliklerce yürütülmüştür (Eren, 2004). Bu süreçte uygulamaların dayandırıldığı bir kanun ve yönetmelik bulunmadığından işlemlerin yürütülmesinde siyasi idarenin ve bürokrasinin bakış açısı belirleyici olmuştur (Eren, 2004: 17). 1965 yılına kadar olan süreçte özel yabancı okullar, yabancı dil öğretimine daha çok ağırlık verdikleri ve eğitim faaliyetleri yabancı öğretmenler tarafından yapıldığı için rağbet görmüşler, bu süreç 1980’li yıllarda Özel Türk Okullarında yabancı dil öğretiminin ağırlık kazanmasına kadar devam etmiştir. Özel Öğretim Kurumu Kanununun çıktığı 1965 yılına kadar İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa gibi büyük iller dışında, öğrenci bulunamayacağı düşüncesiyle özel okulların açılması girişimciler tarafından riskli bulunmuştur (Eren, 2004). Bunlara paralel olarak devlet desteği veya teşviği de sağlanamamıştır. Kanunun mali yönden değerlendirilebilecek tek desteği, bundan sonra özel öğretim kurumlarının sadece Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek ve tüzel kişiler tarafından açılabileceği, yabancıların Türkiye Cumhuriyeti uyruklu kişiler adına bile yeni bir özel öğretim kurumu açamayacakları hükmü ile güçlü sermayeye sahip yabancı yatırımcılara karşı Türk girişimcilerin haksız rekabet ortamında kalmalarını önlemesidir.

2.4. 1980 Sonrası Dönem

1965 yılında yürürlüğe giren 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununda uzun süre önemli bir değişikliğe gidilmemiş ve kanun bunun sonucunda günün değişen koşulları çerçevesinde özel okulların ihtiyaçlarını karşılayamamıştır (Subaşı ve Dinler, 2003). Özel okullar ile ilgili olumlu olabilecek gelişmeler 1983 yılından sonra yapılmaya başlanan değişiklikler ile gelişmiştir. Yapılan değişiklikler ile neo-liberal politikalara uygun olarak eğitimde özelleşmenin kolaylaştırılması sağlanmaya çalışılmıştır (Ercan, 1999: 32).

1984 yılında yürürlüğe giren 3035 sayılı kanun ile yabancı gerçek ve tüzel kişilerin özel okul açma yasağı değiştirilerek yalnızca yabancıların devam edebileceği milletlerarası okul açılabilmesine Bakanlar Kurulu kararı ile izin verilebileceği, bunun için de okul açılmasına ihtiyaç duyulacak ülke temsilcileri ile Türk vatandaşlarının bu amaçlı vakıf kurmalarına ilişkin düzenleme getirilmiştir (Özbek, 2000: 143).

Yapılan çalışmalarla birlikte 5.11.1985 tarihli 3236 sayılı kanunla getirilen yeni düzenleme ile milletlerarası okul açmak için vakıf şartı kaldırılmış, böylelikle

milletlerarası okul açılabilmesi kolaylaştırılmıştır. Yapılan bu düzenlemenin gerekçesinde ise

“Kalkınma yolunda olan ülkemiz için yabancı sermayenin bilgi, tecrübe ve teknolojisinin faydasını inkâr etmek mümkün değildir. Her sahada olduğu gibi eğitim sahasında da yabancı sermayenin yatırım yapabilmesi için en azından mevzuattaki engelleyici ve zorlaştırıcı hükümleri değiştirmek gerekmektedir”

denilmektedir (Özbek, 2000: 143). Aynı zamanda Türkiye’de, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı özel ve tüzel kişilerin açtığı özel okullara da kalkınma açısından öncelikli bölgeler göz önünde bulundurularak mali devlet desteği verilmesi kararlaştırılmıştır.

1985 yılında kanunda yapılan değişiklikler ile özel okullara devletçe mali yardımda bulunulmasının önü açılmıştır. Bunu gerçekleştirmek için Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinde Özel Öğretim Kurumlarına yardım adı altında bir kalem açılmıştır. 1985 yılından 1994 yılına kadar geçen sürede özel okulları teşvik edilmesi için özel okul açmak isteyenlere vergi muafiyeti uygulanmış ve Hazine Müsteşarlığınca teşvik belgesi verilmiştir (Eren, 2004). Bu süreçte büyük iller dışında özel okullar küçük illerde de açılmaya başlanmıştır.

1980 sonrası özel okullukta yaşanan bir diğer önemli gelişme özel okulların fiyatları konusundadır. 1985, 1986, 1989, 1990 ve 1998 yılında çıkartılan kararnameler ile öğrenci ücretlerinin tespit ve tahsilinde tamamen ekonomik prensipler çerçevesinde serbestlik sağlanmıştır (Subaşı ve Dinler, 2003: 20).

1980’li yıllarla birlikte neo-liberal politikalar yolu ile Türkiye’nin dünya piyasa ekonomisi ile bütünleşme gayretleri yansımaları eğitim alanında da bulmuştur (Ercan, 1999). Özel okullar planlı dönemin başlarında düşük nitelikte hizmet sundukları için resmi okulların niteliğini düşüren kurumlar olarak görülüp, yalnızca ek kapasite yaratmaları açısından yararlı bulunurken, beşinci kalkınma planıyla beraber devletin eğitime temel bakış açısını oluşturmuşlardır. 1983 yılından itibaren 625 sayılı yasada yapılan değişiklikler pek çok avantajı özel okullar lehine ortaya çıkartmıştır. Çıkartılan yasaların destekleyici etkileri ile Türkiye’de özel okul sayısında önemli artışlar yaşanmıştır. Örneğin, 1979 yılında 65 olan özel lise sayısı 2001 yılına gelindiğinde 306’ya ulaşmıştır

(bkz. Tablo 1). Özel okulların sayısının artması, eskiden sadece belirli büyük kentlerde bulunan özel okulların taşrada da açılması devletin mali ve ideolojik desteği ile olmuştur.

2.5. Ulusal Bağlamda Özel Okullar

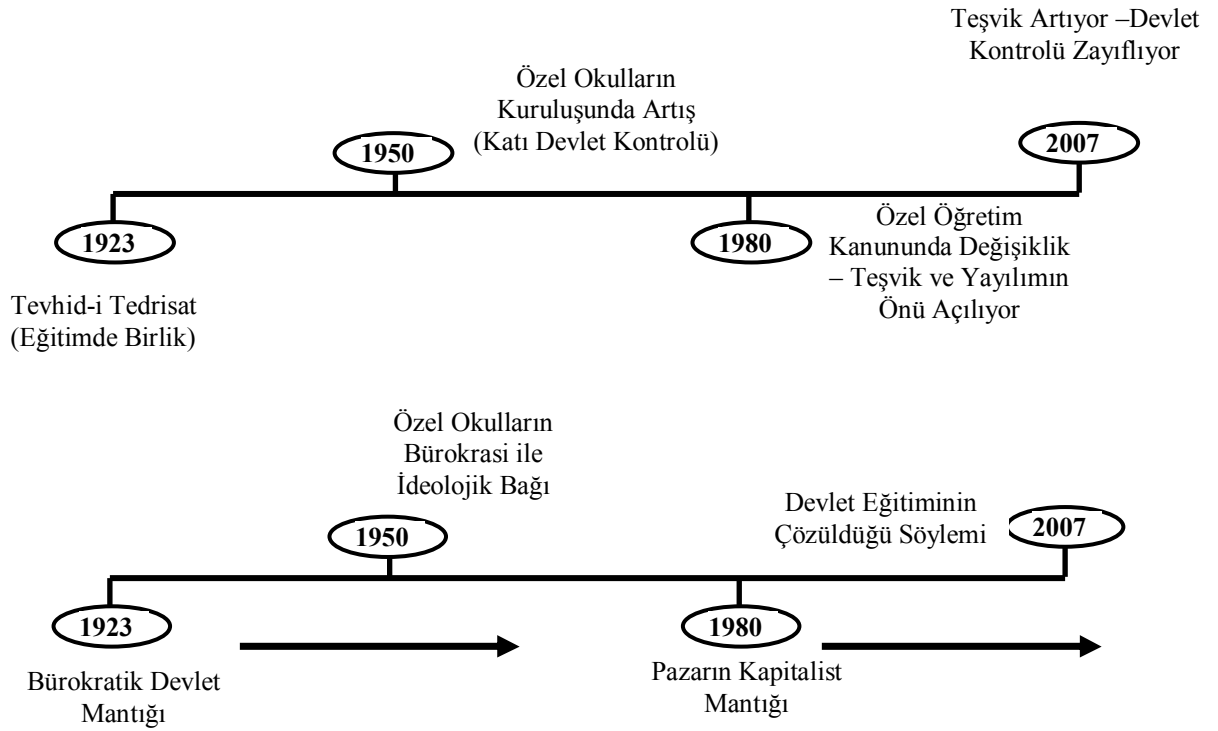
Dirençler ve uzlaşmalar modern yaşamda toplumsal düzenin içinde birlikte var olabilen yapılardır. Bu anlamda modern yaşam içinde çelişkileri barındıran bir bütünler topluluğudur. Buna Marksist gelenek kapitalizmin içsel çelişkileri mantığıyla yaklaşırken Friedland ve Alford (1991) “sosyal eylemi kategorize eden ve ona bir anlam yükleyen dünya görüşü” olarak tanımlanan mantıkların, çoklu ve potansiyel olarak çelişik olmasından dolayı da çelişkilerin oluştuğunu belirterek Marksist yaklaşımın bakış açısını genişletmişlerdir (Saatçioğlu, 2004). Toplumsal bağlam örgütlerin davranışlarını şekillendiren birbirleriyle çelişik kurumsal mantıkları barındırmaktadır. Bu mantıklar temel olarak kapitalizm, demokrasi, bürokrasi ve ailedir. Kurumsalcılar için toplumsal düzenin çelişik mantıklardan oluştuğunu kabul etmek kültürü de parçalı olarak kabul etmeyi gerektirir (Saatçioğlu, 2004). Bu anlamda farklı örgütler farklı mantıkların menfaatlerini korumak ve sürdürmek için kullanabilirler.

Kurumsal mantıkların çelişkili olması, çelişkiler noktasında açık çatışmanın gözlemlenebilir doğasının anlaşılabilceği düşüncesini doğurmaktadır. Nitekim kurumsalcı çalışmalar meseşru örgütsel formlar ve pratiklerin meşruiyetinin yaratılması, değiştirilmesi ve yok edilmesi hususunda açık çatışmaya değinen çalışmalar yapmışlardır (Brint ve Karabel, 1991; DiMaggio, 1991; Fliggstein, 1991). Diğer taraftan birbiriyle çatışan kurumsal mantıkların varlığı toplumda eşitsizliğin yaratılmasına neden olmaktadır. Özellikle de kapitalist bakış açısının kurumsal mantığı olan piyasa mantığı ile modernleşme sürecinin sembolü olan ulus-devlet yapısının kurumsal mantığını oluşturan bürokratik devlet kurumsal mantığı birbirleriyle çelişmektedir. Eğitimde özelleşme ile birlikte Türk Türk eğitim sistemi toplumsal eşitsizliğin üretildiği alanlardan biri haline gelmektedir (Ünal ve Özsoy, 1999). Ulus devletin simgesi olan ulusal eğitimin temel yaklaşımı tüm yurttaşlara eşit bir eğitimidir. Ancak Türkiye gibi gelir dağılımında dengesizlikler bulunan ülkelerde özel eğitim kurumlarında nüfusun çok küçük bir kısmı eğitim görebilmektedir. Bir yandan eğitimde ek kapasite yaratarak devletin yükünü azaltması ve eğitim sektöründe etkinlik ve verimlilik sağlaması amacıyla özel sektör devlet

eliyle karlı bir alan haline getirilmeye çalışılmakta, diğer yandan bozuk gelir dağılımı nedeniyle özel sektörde sağlanan eğitimin maliyeti toplumun küçük bir kısmı tarafından karşılanabildiği için özel sektör yeterince gelişmemektedir (Ünal ve Özsoy, 1999:69).

Bu aşama ulusal bağlamda özel okulların tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkışının Cumhuriyet öncesi, Cumhuriyet sonrası ve 1980 sonrasındaki aşamalarının incelenmesinden oluşmaktadır. Bu aşamaların çalışmanın şu ana kadar gelinen evresinde Friedland ve Alford'un (1991) "sosyal eylemi kategorize eden ve ona bir anlam yükleyen dünya görüşü" olarak nitelendirdikleri "kurumsal mantık" anlayışına paralel olarak seyir gösterdikleri görülmüştür (Bkz. Şekil 2).

Şekil 2. Özel Okullar ve Kurumsal Süreçler

Bu mantıklar temel olarak kapitalizm, demokrasi, bürokrasi ve ailedir. Şu ana kadar yapılan araştırmaya göre, Cumhuriyet öncesi dönemde eğitim sisteminin Osmanlı Devleti bünyesinde çok başlı bir okul sistemine ve kontrolü düşük bir okul çeşitliliğine sahip olarak işlev gösterdiği görülmektedir. Ülkede medrese ve mektep gibi geleneksel okullar, yenileşme döneminde açılan devlete bağlı rüştiye, idadi ve askeri okullar ve müslüman olmayan cemaatler ile yabancı misyon ve yabancı hükümetlere bağlı okullar bulunmaktadır

(Uygun, 2003). Bu tür birbirinden farklı amaç ve müfredata sahip okullar ülkede birlikte varlıklarını sürdürmüşlerdir. Cumhuriyet dönemi ile beraber Eğitimde Birlik Yasasının çıkmasıyla eğitim sistemi tek bir merkezden yönetilmeye başlanmıştır. Bu süreçte müfredatlar ortak bir paydada birleştirilerek Cumhuriyet'in niteliklerine uygun hale getirilmiştir. Katı devlet kontrolünün özel okullar üzerinde uygulandığı bu dönemde genel hatları itibariyle, özel okulların kurulmalarının önü tıkanmıştır. Bu dönemin Friedland ve Alford'un (1991) tipolojisine göre bürokratik devlet mantığı ile örtüştüğü görülmektedir.

Cumhuriyet Dönemi süreci içerisinde çeşitli ayrışmalar görülmekle beraber Eğitimde Birlik Yasası genel itibariyle uygulanmıştır. 1980 sonrası dönemde ise Türkiye'nin dünya ekonomik sistemine eklemlenmesi ile beraber hem yabancı hem de Türk girişimcilerin önündeki özel okul açmalarına engel olan şartlar kaldırılmış, hatta ülkede kaliteli eğitimin yaygınlaştırılması amacını kolaylaştırmak için özel okul açmak isteyenlere vergi indirimi dahil olmak üzere pek çok kolaylık tanınmıştır.

2000'li yıllara gelindiğinde devlet politikalarının özel okullar konusunda ikili bir anlayış gösterdiği görülmektedir. Bu ikili anlayış kendisini bir yandan devletin eğitimde merkezi kontrol yapısını devam ettirmesi şeklinde göstermekte, özel okulluğun sorunları paylaşılma ile birlikte özel okulların alternatifini oluşturan devlet lisesi türleri sayı olarak artmaktadır. Bununla birlikte devletin eğitimin tümünü karşılamasının zorlaştığı ve aslında eğitim de özelleşmenin gerekliliği de vurgulanmaktadır. Bu açıdan Türkiye'de devletin çelişik kurumsal mantıkların birbirleri ile çatışma içinde olmadan, başka bir deyişle çatışma belirginleşmeden varlıklarını sürdürmelerini sağladığı görülmektedir.

2.6. Özel Okullara Teşvikler

Özel okulların açılmasını kolaylaştıran etmenlerin başında devlet teşvikleri gelmektedir. 1984 yılından sonra özel okulluluk Türkiye'de önemli destek bulmuştur. Bu dönemde mevzuatta yapılan değişiklikler ile özel okullar kampüslerde modern eğitim araç ve gereçleriyle eğitim yapan kurumlar haline gelmişlerdir. Bu dönemde özel okul açılmasıyla ilgili olarak bürokratik işlemler azaltılmış, işlemlerin hızlandırılması amacıyla valiliklere yetki verilmiştir (Subaşı ve Dinler, 2003). Hazine arazilerinin özel sektörün eğitim yatırımlarına tahsis edilmesi için Maliye Bakanlığınca tebliğ hazırlanmış ve 1992

yılında yürürlüğe girmiştir. Bu tebliğe göre hazine arazileri özel okul yaptırmak için girişimciler tarafından kiralanabilmektedir. Ayrıca 1994 yılında yapılan değişiklik ile uygun görülen girişimcilere gümrük muafiyeti, yatırım indirimi, vergi indirimi, yatırım finansman fonundan faydalanma, katma değer vergisi erteleme, makine ve teçhizat alımında katma değer vergisi desteği, enerji desteği ve arsa tahsisi gibi kolaylıklar getirilmiştir.

1990'lı yılların başında hükümet özel eğitimin tüm eğitim içindeki payını kısa dönemde % 6'ya ve uzun dönemde % 15'e çıkartmayı planlamıştır (Cinoğlu, 2006). 1992 yılında 12 girişimciye hazine arazisi verilmiştir. 1991 ile 1998 yılları arasında toplam 258 kişi ve kuruma özel okul açmaları amacıyla destek verilmiştir (İstanbul Ticaret Odası, 1999: 17-18).

Son dönemde 2004 yılında özel okullar için iki ayrı vergi muafiyeti getirilmiştir. Bunlardan ilkinde Gelir Vergisi Kanununun 89'uncu maddesine 4842 sayılı kanunla eklenen bent hükmü ile, yıllık gelir vergisi beyannamesi ile beyan edilen gelirin % 5'ini aşmaması, Türkiye'de yapılması ve gelir veya kurumlar vergisi mükellefiyeti bulunan gerçek veya tüzel kişilerden alınacak belgelerle tevsik edilmesi şartıyla, mükellefin kendisi, eşi ve küçük çocuklarına ilişkin olarak yapılan eğitim ve sağlık harcamalarının gelir vergisi beyannamesi ile bildirilen gelirden indirilebilmesi mümkün kılınmıştır.

İkinci vergi avantajı ise 2004 Temmuz ayı içinde kabul edilen ve yine aynı ayın son günü Resmi Gazete'de yayımlanarak 2004 yılı başından itibaren geçerli olmak üzere yürürlüğe giren 5228 sayılı kanunla sağlanmıştır. Bu kanunla, eğitim ve öğretim işletmelerinin kazançları ile dernek ve vakıflarca işletilen rehabilitasyon merkezlerinden elde edilen kazançların belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde gelir ve kurumlar vergisinden 5 yıl süre ile istisna edilmesi hükme bağlanmıştır. Bu değişiklikten önce sadece kalkınmada öncelikli bölgelerde gelir ve kurumlar vergisinden 5 yıl ve diğer bölgelerde 1 yıl istisna edilmekteydi. Böylece bölge ayırımı yapmaksızın açılan her özel okula 5 yıl vergi avantajı getirilmiş olmaktadır.

2.7. Özel Liselerin Yayılımı

Bu çalışma Türkiye’de bir örgüt topluluğunu oluşturan özel ortaöğretim okullarının kuruluş oranlarının örgüt toplulukları arasındaki kimlik benzeşmeleri ve statü farklılaşmalarına göre nasıl şekillendiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmaya konu olan örgüt toplulukları özel okulların alt topluluklarını oluşturan Özel Fen Lisesi, Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise ve Düz Özel Liselerdir. Araştırmada bu örgüt topluluklarının kuruluş oranlarının, birbirleri ile ve devlet okullarının alt topluluğunu oluşturan devlet Fen lisesi ve Anadolu Liseleri ile olan yoğunluk bağımlı ilişkileri kimlik benzerlikleri ve statü farklılaşmalarına göre incelenmektedir.

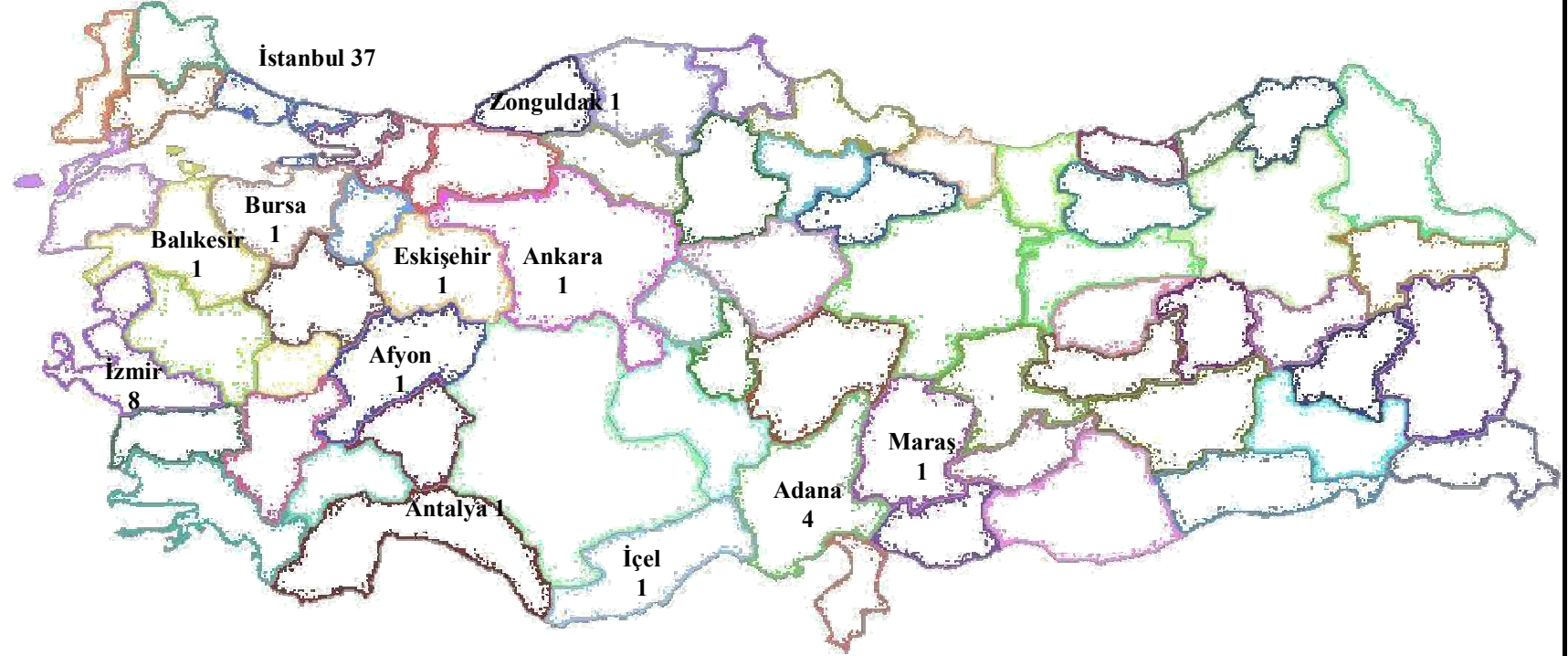
Çalışmanın önceki aşamalarında Türkiye’deki özel okulların tarihsel süreçte ortaya çıkışı incelenmiştir. Buna göre özel okullar hem Cumhuriyet öncesi dönemde hem de Cumhuriyet döneminde, 1980’li yıllara kadar, hukuki temellerinin zayıf olması, kuruluşlarını özendirerek yardım ve teşviklere sahip olmamaları, verdikleri eğitimin maliyetini karşılayacak sosyal tabakanın daha çok büyük şehirlerde bulunması ve dil eğitimindeki başarıları nedeniyle yabancı özel okullara olan talebin fazlalığı nedenleriyle az sayıdaki büyük şehirlerde yoğunlaştıkları görülmektedir.

Çalışmanın ekoloji yazınına dayanan kuramsal temellerinden biri, örgüt toplulukları arasındaki yoğunluğa bağlı meşruiyet yayılımlarının ancak meşru bir kimliğe sahip olan yerleşik örgüt topluluğundan yeni oluşan bir diğer örgüt topluluğuna doğru olacaktır. Ne var ki Türkiye’deki özel ortaöğretim kurumlarının illere göre sayısal yayılımları incelendiğinde, tarihi Cumhuriyet öncesine dayanan özel okulların ülke genelindeki yayılımlarının birkaç büyük şehir dışında gerçekleşmediği görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında özel okulların hem ulus düzeyindeki sayısal artışlarının ve dolayısıyla meşrulaşmalarının 1980’li yıllardaki dönüşümü takip eden şekilde 1990’lı ve 2000’li yıllarda yansımaları bulduğunu, hem de 1990’lı ve 2000’li yıllarda il düzeyinde önemli bir yayılım yaşandığı görülmektedir. Bu açıdan çalışmanın konusu olan meşruiyet yayılımlarının özel liseler örneğinde il düzeyinde incelenmesi için en uygun dönem 1990 ve 2000’li yıllar olarak ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’de 1961-1962 eğitim-öğretim yılı incelendiğinde özel liselerin sadece 12 ilde faaliyet gösterdikleri görülmektedir (Bkz. Şekil 3). Buradaki sayısal yoğunluğa bakıldığında İstanbul’da 37, İzmir’de 8, Adana’da 4 ve Ankara, Bursa, Antalya, Afyon, Balıkesir, Eskişehir, İçel ve Maraş ve Zonguldak’ta 1 özel okul bulunduğu görülmektedir. 10 yıl sonra 1970-1971 eğitim-öğretim yılında 15 ilde özel lise varlığını sürdürmekte (Bkz. Şekil 4) ve İstanbul’da 51, İzmir’de 11, Ankara ve Adana’da 7, İçel’de 5, Bursa’da 3, Konya ve Zonguldak’ta 2, Antalya, Denizli, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, Kayseri ve Malatya’da 1 özel lise faaliyette bulunmaktadır (Milli Eğitim İstatistikleri 1967-1985).

1980-1981 eğitim-öğretim yılında Türkiye’de 13 ilde özel lise bulunmaktadır (Bkz. Şekil 5). Önceki dönemlerdeki kompozisyona benzer olarak yine yoğunlaşma büyük illerdedir. İstanbul’da 38, Adana’da 6, Ankara ve İzmir’de 5, Zonguldak ve İçel’de 3, Bursa’da 2, Antalya, Hatay, Kayseri, Konya, Sakarya ve Trabzon’da 1 özel lise bulunmaktadır. 1993-1994 eğitim-öğretim yılında toplam 20 ile özel okul faaliyet göstermektedir (Bkz. Şekil 6). İstanbul’da 66, Ankara’da 15, İzmir’de 13, Adana’da 9, İçel’de 6, Konya’da 5, Antalya, Bursa ve Zonguldak’ta 3, Hatay, Kocaeli ve Samsun’da 2, Balıkesir, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Kayseri, Sakarya ve Trabzon’da 1 özel lise varlığını sürdürmektedir (Milli Eğitim İstatistikleri 1967-1985).

Şekil 3. Özel Liseler 1961 – 1962

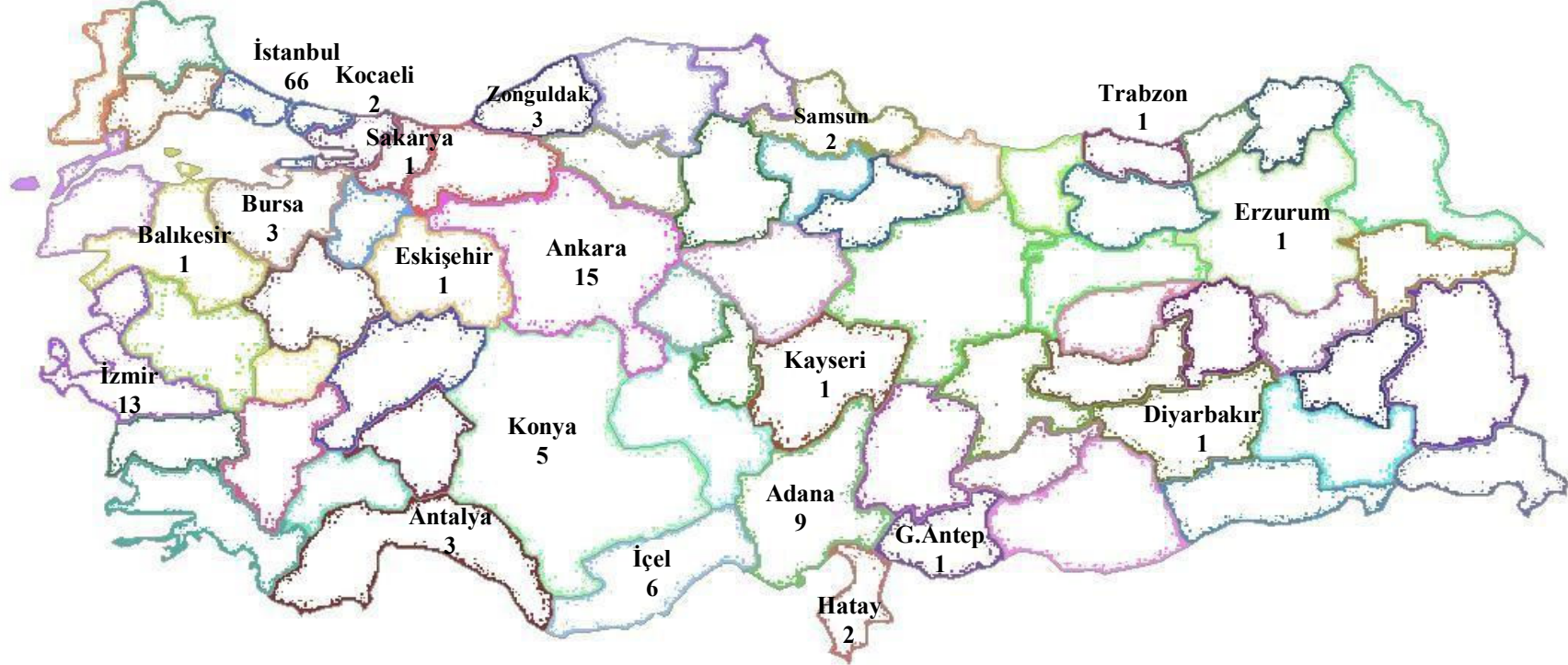
Şekil 4. Özel Liseler 1970 - 1971

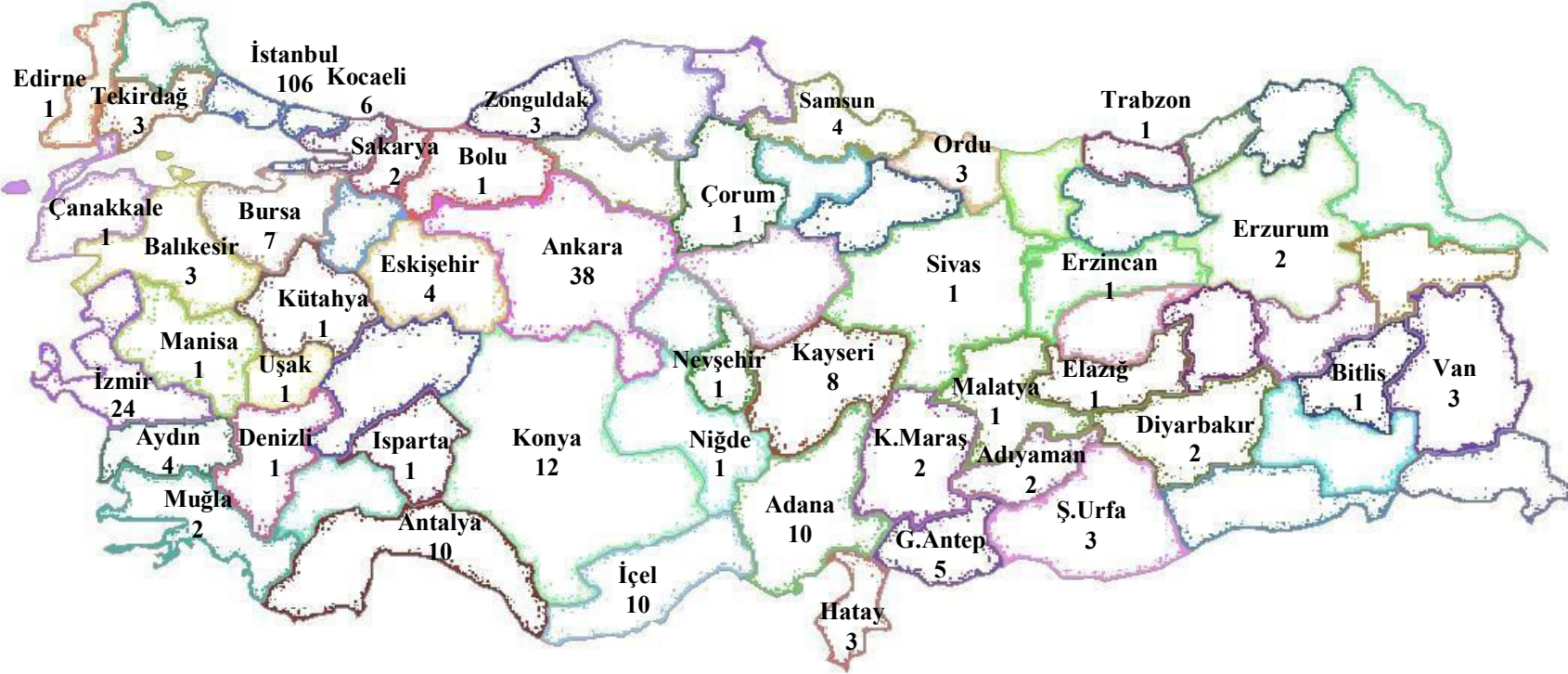
Şekil 5. Özel Liseler 1980 - 1981

Şekil 6. Özel Liseler 1993 - 1994

Şekil 7. Özel Liseler 2001 - 2002

2001-2002 eğitim-öğretim yılında toplam 43 ilde özel lise faaliyet göstermektedir (Bkz. Şekil 7). İstanbul'da 106, Ankara'da 38, İzmir'de 24, Konya'da 12, Mersin, Antalya ve Adana'da 10, Kayseri'de 8, Bursa'da 7, Kocaeli'nde 6, Manisa, Gaziantep ve Denizli'de 5, Samsun, Eskişehir ve Aydın'da 4, Zonguldak, Van, Şanlıurfa, Tekirdağ, Ordu, Hatay ve Balıkesir'de 3, Sakarya, Muğla, Kahramanmaraş, Erzurum, Elazığ, Diyarbakır ve Adıyaman'da 2, Uşak, Trazon, Sivas, Niğde, Nevşehir, Malatya, Kütahya, Isparta, Erzincan, Edirne, Çorum, Çanakkale ve Bitlis'te 1 adet özel lise bulunmaktadır (Milli Eğitim İstatistikleri 1967-1985).

1960'lı yıllardan itibaren özel liselerin sayıları 1960'da 12 il ile sınırlıyken 1970'de 15 il'e 1993'te 20 ile ve 2001'de 43 ile yayılım göstermiştir. Türkiye'de özel okulların tarihi 19. yy'a kadar geri gitmesine rağmen, ulus düzeyinde meşrulaşmış bir kimlik olarak yayılımlarının 1990'lı ve 2000'li yıllarda oluşması bir örgüt topluluğu olarak meşrulaşma süreçlerinin son dönemlerde oluştuğunu göstermektedir. Bu açıdan özel lise örgüt topluluğunun yoğunluğa bağlı meşruiyet yayılımlarından son 20 yıl içinde etkilenmesi mümkün olmaktadır.

2.8. Çalışmanın Konusunu Oluşturan Okulların Kimlik Özellikleri

Bu çalışmanın konusunu oluşturan okul tipleri temel olarak özel okullardan oluşmaktadır. Ancak çalışmanın kapsamında devlet okullarının da özel okulların kuruluşları üzerindeki etkileri incelendiğinden ele alınan okul tipleri temel olarak iki ana kategoride toplanmaktadır. Bunlardan ilki özel ortaöğretim kurumlarıdır. Çalışmada ele alınan özel ortaöğretim okulları düz Özel Liseler, Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liseler ve Özel Fen Liseleridir.

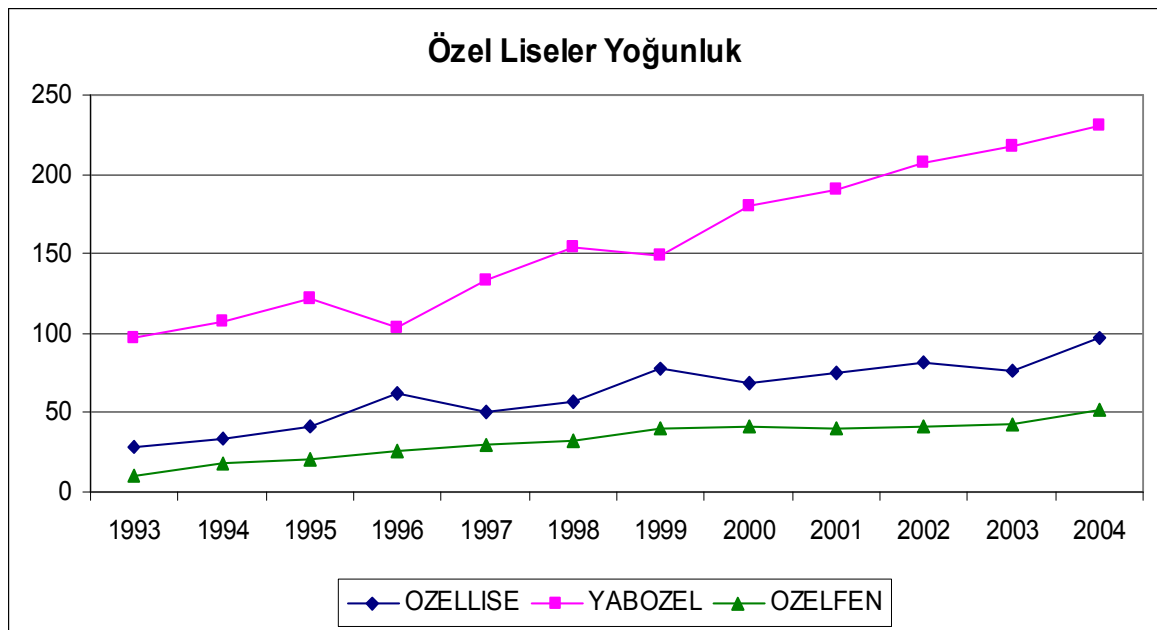
Gözlem dönemi olarak 1993-2004 yılları arasındaki zaman aralığının seçilmesinin nedeni veri toplama konusunda karşılaşılan zorluklara dayanmaktadır. Çalışmada karşılaşılan en önemli sorun Türkiye'de özel lise türlerini oluşturan düz Özel Lise, Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise ve Özel Fen Liseleri örgüt topluluklarındaki her yeni kurulan örgütün kuruluş yıllarının bulunmasıdır. Yoğunluk bağımlılığı kuramına dayanan ekolojik araştırmalar bir topluluğun yoğunluğundaki değişimin örgüt kuruluş ve kapanış

oranları üzerindeki etkisini incelemektedir. Bu açıdan çalışmada örgüt kuruluş tarihlerine ulaşmadaki zorlukları nedeniyle gözlem dönemi olarak 1993-2004 yılları arası seçilmiştir.

Araştırmanın gözlem dönemi olan 1993-2004 aralığı çalışmanın hipotezlerini test etmek için anlamlı bir dönem oluşturmaktadır. Özel okulların illere göre sayısal yayılımlarının, 1990'lı ve 2000'li yıllarda Türkiye genelinde gerçekleştiği görülmektedir. 1980 öncesinde ise il düzeyinde sınırlı bir yayılım bulunmakla birlikte yoğunlaşma büyük illerde olmaktadır. Dolayısıyla 1990 ve 2000'li yıllarda özel okullar önceki dönemlere göre olgunlaşarak Türkiye'deki illerde yerleşik hale gelmiştir. Örgüt toplulukları arasındaki meşruiyet yayılımlarının ancak yerleşik bir örgüt topluluğundan yeni oluşan veya yaşam seyrinde daha erken dönemde olan bir örgüt topluluğuna doğru gerçekleşmesi nedeniyle gözlem dönemi olarak bu aralık seçilmiştir.

Gözlem dönemini oluşturan 1993-2004 yılları arasındaki dönem incelendiğinde 1993 yılından itibaren özel lise örgüt topluluğunu oluşturan alt topluluklar olan düz Özel Lise, Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise ve Özel Fen Liselerinin karşılaştırmalı yoğunluklarının paralel şekilde seyrettiği Grafik 1'de görülmektedir. Yoğunluğu en fazla olan tür Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liseleri sırasıyla düz Özel Liseler ve Özel Fen Liseleri izlemektedir.

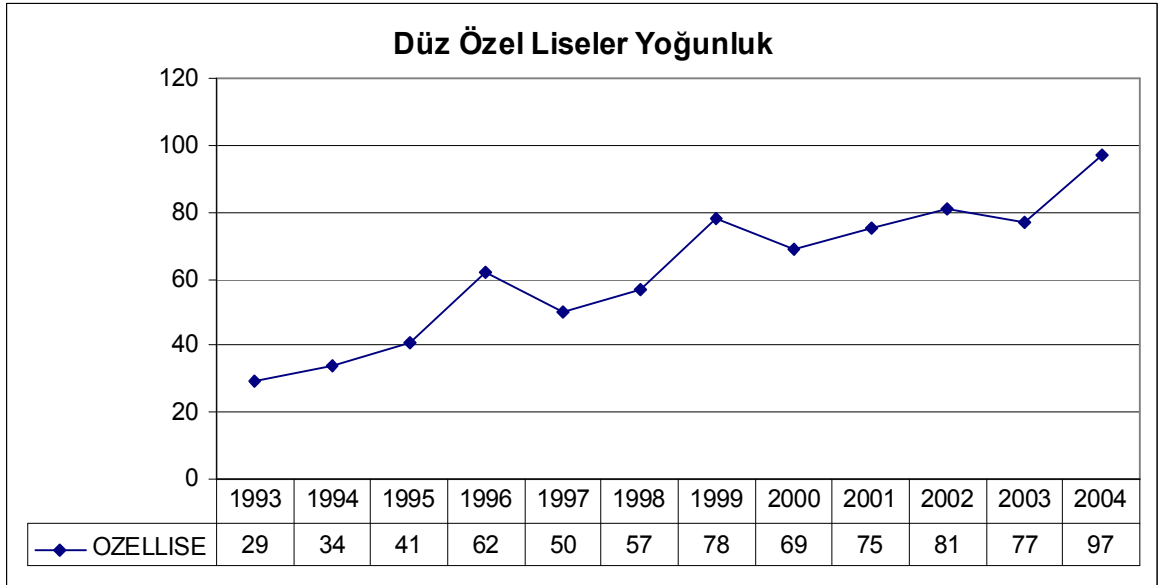
Grafik 1. Özel Lise Çeşitleri Yoğunlukları (1993 – 2004)

Düz Özel Liseler Milli Eğitim Bakanlığının eğitim-öğretim mevzuatına bağlı olarak derslerini Türkçe yapan okullardır. Tam gün esasına göre öğretim yapmaktadırlar. Okul tarafından belirlenmiş olan belirli haftalık saatlerde yabancı dil dersleri zorunlu veya seçmeli olarak ya da yabancı dil dersi olmadan eğitim verebilmektedirler. Özel Liselerin geçmişi Osmanlı'daki meşruiyet dönemine kadar gitmektedir. Türk çocuklarının yabancı özel okullara yönelmesini engellemek için dernekler kurulmuştur (Akyüz, 2008).

Türkiye'de düz Özel Liselerin sayısı 1993'te 29 iken 2004 yılına gelindiğinde 97'ye çıkmıştır.

Grafik 2. Düz Özel Lise Yoğunluğu (1993 – 2004)

Düz özel Liselerin Türkiye'deki illere göre yayılımı incelendiğinde ise 1993 yılında İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana gibi büyük illerde yoğunlaştıkları görülmektedir (Tablo 4).

Tablo 4. İllere Göre Özel Lise Yoğunluk Yayılımı

1993 ÖZEL LİSE YOĞUNLUK		2004 ÖZEL LİSE YOĞUNLUK	
İstanbul	12	İstanbul	26
Adana	5	Adana	7
İzmir	3	İzmir	4
Konya	3	Konya	5
Ankara	1	Ankara	10
Bursa	1	Bursa	4
Trabzon	1	Trabzon	1
Hatay	1	Hatay	2
İçel	1	İçel	4
Sakarya	1	Sakarya	2
		Manisa	4
		Adıyaman	2
		Diyarbakır	2
		Elazığ	2
		Sivas	2
		Gaziantep	2
		Kayseri	2
		Maraş	2
		Rize	2
		Antalya	1
		Balıkesir	1
		Çorum	1
		Denizli	1
		Erzurum	1
		Eskisehir	1
		Malatya	1
		Urfa	1
		Giresun	1
		Kocaeli	1
		Muğla	1
		Niğde	1
	29		97

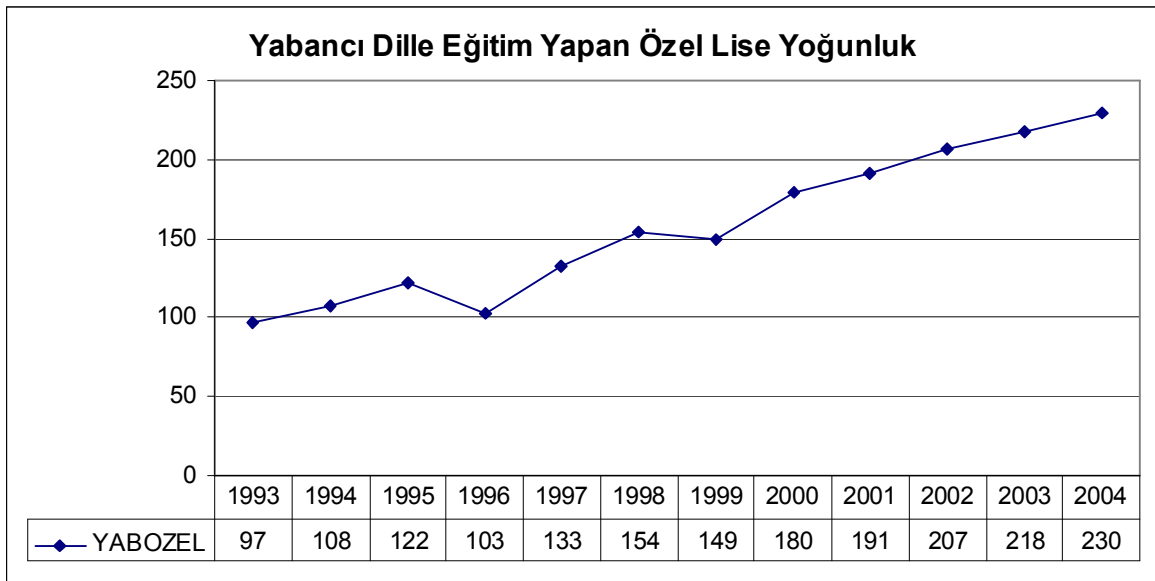
Kaynak: ÖSYM Ortaöğretim Kurumlarına Göre Seçme Sınavı Sonuçları Kitapları 1993-2004.

1993 yılında 67 ilden sadece 10 tanesinde düz Özel Lise bulunmakta iken, 2004 yılına gelindiğinde önceki 10 ile ilave olarak 21 il eklenmiş olup ve 31 ilde bulunduğu görülmektedir. Bu durum merkezden çevreye doğru bir yayılım olduğunun ipuçlarını vermektedir.

Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liseler yabancı dil eğitime ağırlık veren liselerdir. Temel olarak Fen grubu ve Matematik derslerini yabancı dille yapmalarının yanı sıra haftalık müfredatlarında okul yönetimi tarafından belirlenmiş saatlerde yabancı dil

dersi ve buna ek olarak seçmeli bir yabancı dil dersi de bulunmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı Özel Okullar Çerçeve Yönetmeliği, 2005). Bu okulların bazılarının uluslararası ortak eğitim programlarından olan Bakalorya programları gibi uluslararası eğitim birliklerine üyelikleri bulunmaktadır. 1993 yılında 97 olan Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise sayısı 2004 yılına gelindiğinde 230 olmuştur. Bu grupta olan liseler Cumhuriyet'in başlangıcından itibaren faaliyet göstermeleri nedeniyle kurumsal olarak en yerleşik liselerdir.

Grafik 3. Yabancı Dille Eğitim Yapan Lise Yoğunluğu (1993 – 2004)

Tablo 5. İllere Göre Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise Yoğunluk Yayılımı

1993 Y. DİLLE ÖĞRETİM YAPAN ÖZEL LİSE YOĞUNLUK		2004 Y. DİLLE ÖĞRETİM YAPAN ÖZEL LİSE YOĞUNLUK	
İstanbul	51	İstanbul	91
Ankara	13	Ankara	27
İzmir	7	İzmir	16
İçel	4	İçel	6
Adana	3	Adana	2
Zonguldak	3	Zonguldak	3
Antalya	2	Antalya	6
Bursa	2	Bursa	6
Samsun	2	Samsun	3
Kocaeli	2	Kocaeli	8
Balıkesir	1	Balıkesir	3
Diyarbakır	1	Diyarbakır	1
Erzurum	1	Erzurum	1
Eskisehir	1	Eskisehir	3
Konya	1	Konya	5
Gaziantep	1	Gaziantep	5
Hatay	1	Hatay	2
Kayseri	1	Kayseri	5
		Manisa	4
		Aydın	3
		Denizli	3
		Edirne	2
		Trabzon	2
		Urfa	2
		Kütahya	2
		Nevşehir	2
		Ordu	2
		Sakarya	2
		Tekirdağ	2
		Afyon	1
		Bitlis	1
		Çanakkale	1
		Elazığ	1
		Erzincan	1
		Isparta	1
		Maraş	1
		Muğla	1
		Rize	1
		Uşak	1
		Van	1
97		230	

Kaynak: ÖSYM Ortaöğretim Kurumlarına Göre Seçme Sınavı Sonuçları Kitapları 1993-2004.

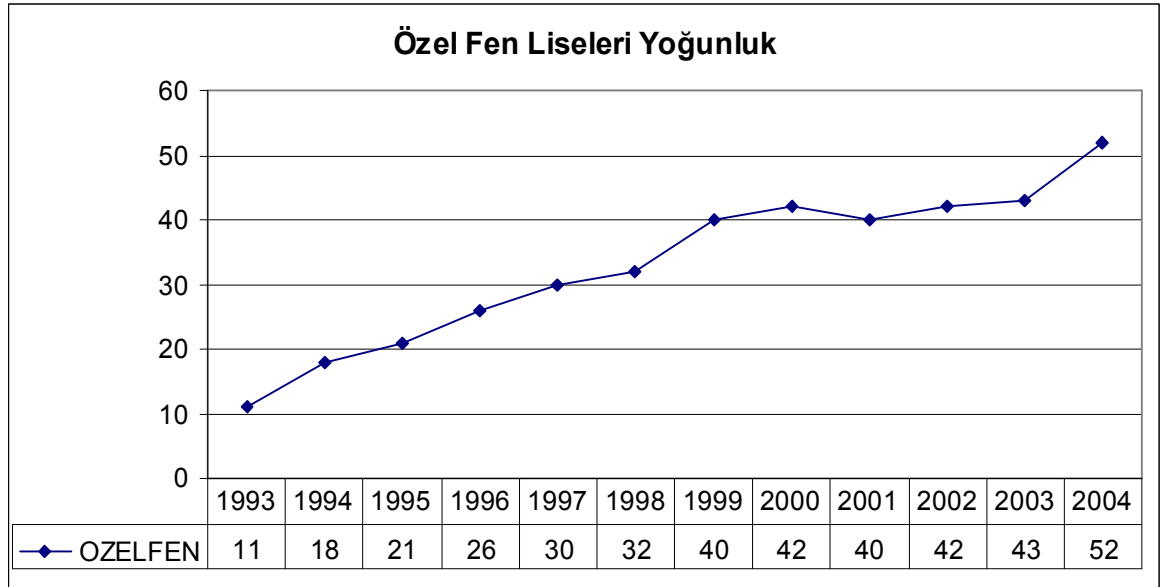
Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselerin Türkiye'deki illere göre yayılımı incelendiğinde, 1993 yılında başını İstanbul, Ankara ve İzmirin çektiği toplam 18 ilde

yoğunlaştıkları görülürken bu sayı 2004 yılına gelindiğinde ilave 22 ilde de bu okulların açılmasıyla toplamda 40 ilde faaliyet gösterdikleri görülmektedir. Bu noktada merkezdeki büyük illerden çevre illere doğru bir yayılımdan bahsetmek mümkün görünmektedir.

Özel Fen Liseleri Milli Eğitim Bakanlığı Fen Liseleri mevzuatına göre düzenlenmiş olan Devlet Fen Liseleri müfredatını uygulamaktadır². Öğretim dili Türkçedir. Eğitim-öğretim faaliyetleri Devlet Fen Liselerinde olduğu gibi 24 kişilik sınıflarda, laboratuvar destekli olarak yapılmaktadır. Türkiye’de ilk olarak 1989 yılında kurulmuşlardır (Milli Eğitim İstatistikleri, 1990).

Bilim eğitimini ön plana çıkarmaları nedeniyle eğitim-öğretim kadrosu ve laboratuvar olanaklarıyla özel okullar içinde öne çıkmaktadırlar. Üniversite sınavına yönelik destek programları bulunmakta ve düzenli şekilde deneme sınavları yapılmaktadır. 1993 yılında 11 olan özel fen lisesi sayısı 2004 yılına gelindiğinde 52’ye ulaşmıştır.

Grafik 4. Özel Fen Lisesi Yoğunluğu (1993 – 2004)

² Araştırmada Türkiye’deki Özel Fen Liselerinin internet siteleri incelenmiştir. Bu incelemede Özel Fen Liselerinin Milli Eğitim Bakanlığı Fen Liseleri Yönetmeliğini esas aldıkları ve buna uygun olarak eğitim müfredatlarını, sınıflardaki öğrenci sayılarını ve seçmeli yabancı dil derslerini devlet fen liselerine uygun olara düzenledikleri görülmüştür. Örnek olarak <http://www.yuce.k12.tr/fen.asp> adresi incelenbilir.

Tablo 6. İllere Göre Özel Fen Lisesi Yoğunluk Yayılımı

1993 ÖZEL FEN LİSESİ YOĞUNLUK		2004 ÖZEL FEN LİSESİ YOĞUNLUK	
İzmir	3	İzmir	5
İstanbul	3	İstanbul	13
Adana	1	Adana	2
Ankara	1	Ankara	10
Antalya	1	Antalya	3
Konya	1	Konya	2
İçel	1	İçel	1
		Samsun	3
		Denizli	2
		Gaziantep	2
		Kayseri	2
		Ordu	2
		Bursa	1
		Edirne	1
		Giresun	1
		Tekirdağ	1
		Van	1
11		52	

Kaynak: ÖSYM Ortaöğretim Kurumlarına Göre Seçme Sınavı Sonuçları Kitapları 1993-2004.

Özel Fen Liselerinin iller bazındaki yayılımı incelendiğinde 1993 yılında başını büyük illerin çektiği 7 ilde yoğunlaşma görülürken, 2004 yılına gelindiğinde bu 7 il e ek olarak 10 ilde daha açılmışlar ve toplamda 17 ilde faaliyette buldukları görülmektedir.

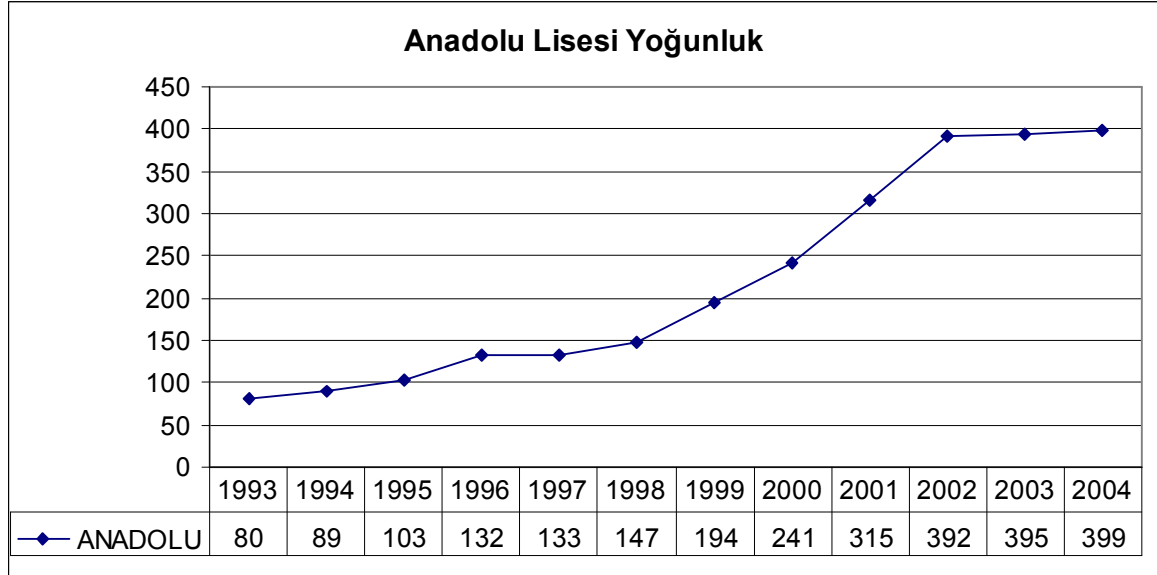
Çalışmada ikinci örgütsel form olarak devlet liseleri kategorisinde Anadolu Liseleri ve Fen liseleri alınmıştır. Bu liselerin seçilmesinin nedeni çalışmaya konu olan özel lise alt toplulukları ile örgütsel kimlik benzerlikleri göstermeleridir.

Anadolu liselerinin geçmişi 1955 yılında kurulmuş olan Maarif Kolejlerine dayanmaktadır (Çetintaş ve Genç, 2001). 1954-55 öğretim yılında ülkede artan yabancı dil bilen eleman gereksinimini karşılamak üzere, o güne kadar yabancı dilde öğretim yapan özel okullara bir seçenek olarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından aşağıda belirtilen gerekçe ile önce dört okul açılması kararlaştırılmıştır (Çetintaş ve Genç, 2001:51) :

"Memleketimizle dünya milletleri arasında günden güne artan kültürel ve ekonomik temaslar ve yurdumuzda büyük bir hızla gelişen iktisadi ve teknik çalışmalar için belli başlı dünya dillerini hakkıyla öğrenen, ilmi çalışmalardan daha geniş ölçüde faydalanmasını bilen gençlere şiddetle ihtiyaç hissedilmektedir."

Bu okullar sınavla öğrenci alan yedi yıllık ortaöğretim kurumlarıdır. Sayıları 6 olan Maarif Kolejleri İstanbul, İzmir, Eskişehir, Konya, Samsun ve Diyarbakır illerinde kurulmuşlardır. Bu okullar 1975 yılında bir genelgeyle Anadolu Liseleri adını almış ve sayılarının artırılmasına karar verilmiştir (Çetintaş ve Genç, 2001). Yabancı dille öğretim yapan devlet lisesi statüsünde olan Anadolu liseleri zaman içinde dil eğitimi konusundaki ağırlıklarını kaybetmişlerdir. Kuruluş esaslarında matematik ve fen derslerinin yabancı dille yapılması bulunmasına rağmen bu eğitimi verecek öğretmenler bulunamadığı durumlarda derslerin Türkçe yapılması kararlaştırılmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı Anadolu Liseleri Yönetmeliği, 1999). Nitekim 2010 yılına gelindiğinde sayıları 966 olarak görünen bu liselerin sadece 10'unda hazırlık sınıfı bulunmaktadır. ÖSYM'nin verilerine göre 1993 yılında 80 adet olan Anadolu liseleri 2004 yılına gelindiğinde 399 sayısına ulaşmıştır. Anadolu Liselerinin 1993-2004 yılları arasındaki sayısal gelişimi Grafik 5'de verilmiştir.

Grafik 5. Anadolu Liseleri Yoğunluğu (1993 – 2004)

1950'li yıllarda dünyadaki bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler ve ülkeler arasındaki teknoloji yarışı, bu alanda yetişmiş kalifiye insanlara olan ihtiyacı da artırmıştır. 1959 yılında OECD'nin desteği ile başlatılan "Fen Projesi" ortaöğretim okulları üzerinde

etkili olmuştur. VII. Milli Eğitim Şurasında alınan kararlar doğrultusunda Milli Eğitim Bakanlığı öncülüğünde bir bilim lisesi açılması konusunda hazırlık çalışmalarına başlanılmış ve bu amaçla 3 Nisan 1962 gün ve 675 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı emri ile "Fen Lisesi açılması konusu inceleme komisyonu" adında bir komisyon kurulmuştur³.

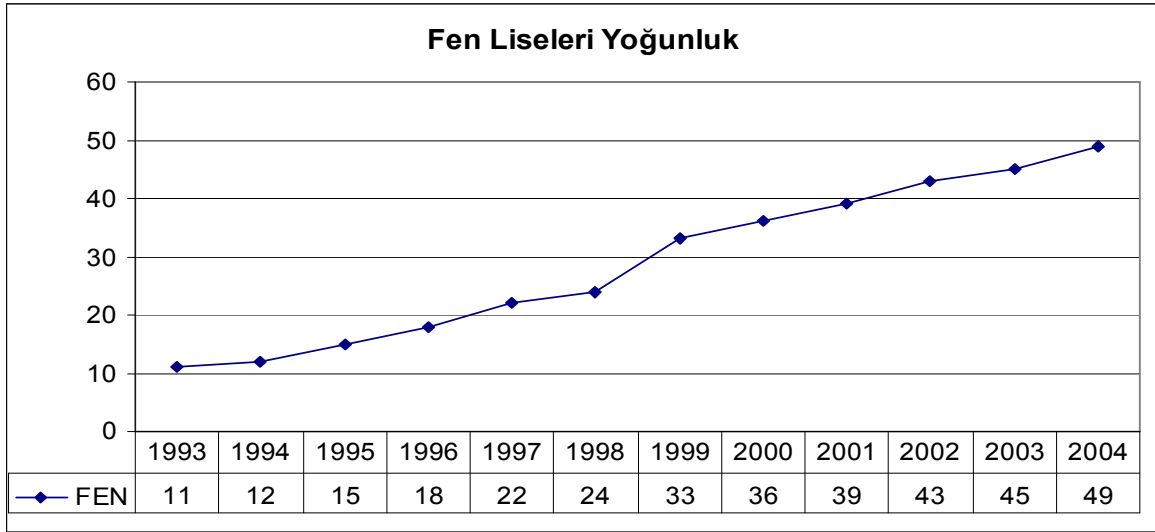
Bu rapor ışığında konu Milli Eğitim Bakanlığı'nın çeşitli kademe ve komisyonlarında tartışılarak 1963 yılı başında Fen Lisesi kurulması fikri dörtlü proje olarak ele alınmıştır. Bu projeye Milli Eğitim Bakanlığı, Ford Vakfı, ODTÜ ve AID (Milletlerarası Kalkınma Teşkilatı) katılmışlardır. İlk Fen Lisesi 1964 yılında Ford vakfının desteğiyle ilk olarak Ankara'da açılmıştır⁴. Milli Eğitim Bakanlığı Fen Liseleri yönetmeliği göre bu lise türü yatılı ve karma okullardan oluşmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı Fen Liseleri Yönetmeliği, 24.03.2008-26826 Remi Gazete). Bu okullarda öğrenci velilerinin istekleri doğrultusunda gündüzlü öğrenciler de öğrenim görebilmektedir.

Fen Liseleri öncelikle fen alanı ile ilgili yüksek öğretim kurumlarının bulunduğu yerlerde açılmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı Fen Liseleri Yönetmeliği, 24.03.2008-26826 Remi Gazete). Bu okullara her yıl alınacak öğrenci sayısı 96'yı, bir sınıftaki öğrenci sayısı ise 24'ü geçmemektedir. Fen liselerinin amaçları zekâ düzeyleri ile fen ve matematik alanlarındaki yetenekleri yüksek olan öğrencileri, matematik ve fen bilimleri alanında yüksek öğrenime hazırlamak, matematik ve fen bilimleri alanlarında gereksinim duyulan üstün nitelikli bilim adamlarının yetiştirilmesine kaynaklık etmek, öğrencileri araştırmaya yöneltmeyi, bilimsel ve teknolojik gelişmeler ile yeni buluşlara ilgi duyanların çalışacakları ortamı ve koşulları hazırlamak, yeni teknolojileri kullanabilen, yeni bilgiler üretebilen ve projeler hazırlayabilen bireyler yetiştirmek ve öğrencilerin bilimsel araştırma yapmalarına, bilimsel ve teknolojik gelişmeleri izlemelerine yardımcı olacak şekilde yabancı dilde iyi yetişmelerini sağlamaktır (Milli Eğitim Bakanlığı Fen Liseleri Yönetmeliği, 24.03.2008-26826 Remi Gazete). ÖSYM'nin verilerine göre 1993'te 11 olan Fen lisesi sayısı 2004'te 49'a çıkmıştır.

³ Ankara Fen Lisesi Sayfası. Temmuz 2010. <http://www.ankarafenlisesi.k12.tr/?SectionID=29>.

⁴ Ankara Fen Lisesi Sayfası. Temmuz 2010. <http://www.ankarafenlisesi.k12.tr/?SectionID=29>.

Grafik 6. Fen Lisesi Yoğunluğu (1993 – 2004)

Yukarıda özellikleri verilen Türkiye’deki özel okul tipleri ve devlet okulları incelendiğinde kimlik özellikleri olarak öncelikle özel okul toplulukları arasında aynı formun alt topluluklarını oluşturmaları nedeniyle kimlik benzerliği bulunmaktadır. Özel liseler topluluğu içinde en yerleşik olan alt topluluk Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liseler topluluğudur. Bunun nedeni hem tarihsel olarak geçmişi en eskiye dayanan olması hem de araştırmamızın başlangıç yılı olan 1993 yılında 18 ilde 97 okul ile faaliyet göstermesidir. Tarihsel olarak bir sonraki özel okul alt topluluğu ise düz Özel Liselerdir. 1993 yılında 10 ilde 29 okul olarak faaliyet göstermektedirler. En genç olan özel lise alt topluluğu ise Özel Fen Liseleridir. 1993 yılında bu okullardan 7 ilde 11 okul faaliyet göstermektedir. Buradan hareketle Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselerin düz Özel Lise ve Özel Fen Liselerinin kuruluşlarını yoğunluğa bağlı meşruiyeti ile olumlu olarak etkilemesi beklenebilir. Ayrıca devlet Fen Liseleri ile Özel Fen Liselerinin kamu-özel olmak üzere farklı örgütsel formları oluşturmalarına rağmen örgütsel kimlik olarak birbirlerine en yakın duran örgütsel formlar oldukları görülmektedir. Bunun ana nedeni Özel Fen Liselerinin tarihsel olarak daha eski bir topluluk olan Devlet Fen Liselerinin eğitim-öğretim müfredatını birebir kopyalamaları ve sınıf mevcutlarını da 24 sayısı ile aynı şekilde belirlemeleridir. Bu iki formun aralarında Özel Fen Liselerinin paralı olması nedeniyle çeşitli farklar bulunmakla birlikte, özellikle verdikleri eğitimin içeriğinin temel yapısını oluşturan fen ağırlıklı eğitim, bu iki formun da kendilerini daha özselci örgütsel formlar olarak kuruluş felsefeleriyle paralel olarak konumlandıklarını göstermektedir.

Bu açıdan devlet Fen Liselerinin meşruiyetinin özel fen liselerinin kuruluşlarını olumlu şekilde etkileyeceği beklenmektedir.

Diğer bir örgütsel form benzerliği Anadolu liseleri ile Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel liseler arasında bulunuyor görünmektedir. Bu okulların temel kuruluş felsefeleri birbirlerine benzer şekilde yabancı dil eğitiminin yapılmasıdır. Anadolu liseleri sınıf mevcudunu 30 öğrenci sayısı ile sınırlayarak daha kaliteli bir eğitim verme çabasıdadır (Milli Eğitim Bakanlığı Anadolu Liseleri Yönetmeliği, 1999). Özellikle Anadolu liseleri mevzuatında bulunan temel mantık, fen ve matematik derslerinin de yabancı dille işlenmesi yönündedir (Milli Eğitim Bakanlığı Anadolu Liseleri Yönetmeliği, 1999). Bu dersler Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liseler de de yabancı dille yapılmaktadır. Bu açılardan iki form birbirlerine örgütsel kimlik açısından benzemektedir. Böylece Anadolu Liselerinden Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselere doğru meşruiyet yayılımı beklenmektedir. Bu beklentinin temel nedeni iki örgüt topluluğu arasındaki kimlik benzerliği dışında Anadolu Liselerinin il düzeyinde yayılımlarının Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselere göre daha yerleşik bir yapıya sahip olmasına dayanmaktadır. 1993 yılı için her iki örgüt topluluğunun il düzeyi yayılımları karşılaştırıldığında Anadolu Liseleri 58 ilde faaliyet gösterirken, Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselerin ise 18 ilde faaliyet gösterdiği görülmektedir. Bu durum il düzeyinde Anadolu Liselerinin daha yerleşik bir örgütsel topluluk olduğunu ortaya koymaktadır. Bu açıdan bakıldığında meşruiyetin daha yerleşik örgüt topluluklarından hareketle yayılım göstermesi nedeniyle, Anadolu Liselerinden Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselere bir meşruiyet yayılımı beklenmektedir.

2.9. Örgütsel Topluluk Statüsüne Dayalı Sıralama ve Özelleştirilmiş Hipotezler

Örgütsel statünün belirlenmesinde geçmiş örgüt performans göstergeleri önem taşımaktadır. Örneğin Podolny ve Phillip'in (1996) çalışması örgütsel statünün belirlenmesinde en önemli kriterlerden biri olarak geçmiş örgütsel performansı temel almaktadır. Bu çalışmada da incelemeye alınan örgütler arasındaki statü hiyerarşisi benzer şekilde geçmiş örgütsel performans olarak belirlediğimiz, okulların üniversite giriş sınavlarında elde etmiş oldukları sınav performanslarına dayanmaktadır.

Yapılan çalışmalarda (Benjamin ve Podolny, 1999; Park ve Podolny, 2000; Podolny, 2005) örgütsel statünün rekabet koşullarında belirsizlik arttıkça örgütlerin varlıklarını sürdürmede sahip oldukları önemli bir araç haline geldiğini göstermektedir. Yüksek statülü olarak algılanan örgütler daha kolay finansal destek bulmakta, kuruluş oranları daha yüksek olmakta, kapanış oranları düşük olmakta ve piyasa normlarının dışına daha kolay çıkabilmektedirler. Yine bu çalışmaların benzer vurgusu statünün örgütler arasında yayılma etkisine sahip olduğu yönündedir. Örneğin genç ve yeni örgütler kendilerini statüsü yüksek olan meşrulaşmış örgütlerle birlikte konumlandıklarında ya da statüsü yüksek olan örgüt ve kurumlarla etkileşim içinde olduklarında daha başarılı olarak kabul edilmektedirler. Bu durumda düşük statülü örgütsel formlar dışardaki aktörler tarafından yüksek statülü örgütler ile benzer şekilde algılanmaktadırlar. Nitekim statüsü yüksek örgütlerin düşük statülü örgütler ile ilişkiye girmekten kaçınmaları statü kaybını engelleme çabası olarak yorumlanabilir.

Bu çalışmanın konusunu oluşturan devlet okullarının özel okullar üzerindeki meşruiyet etkisi araştırmada, ilk olarak örgütsel form kimliği benzerlikleri ve ikinci olarak da statü hiyerarşisindeki yerlerine göre incelenmektedir. Bu noktada örgütsel formların statü hiyerarşisi formların geçmiş performans göstergelerinin en önemlilerinden olan üniversite giriş sınavı başarısı üzerinden incelenmiştir.

1993-2004 yılları arasındaki zaman dilimini kapsayan bu çalışmada örgüt formlarının geçmiş başarı göstergesi olarak bu yıllar arasındaki üniversite giriş sınavı Matematik ve Türkçe net sayıları karşılaştırılmıştır.

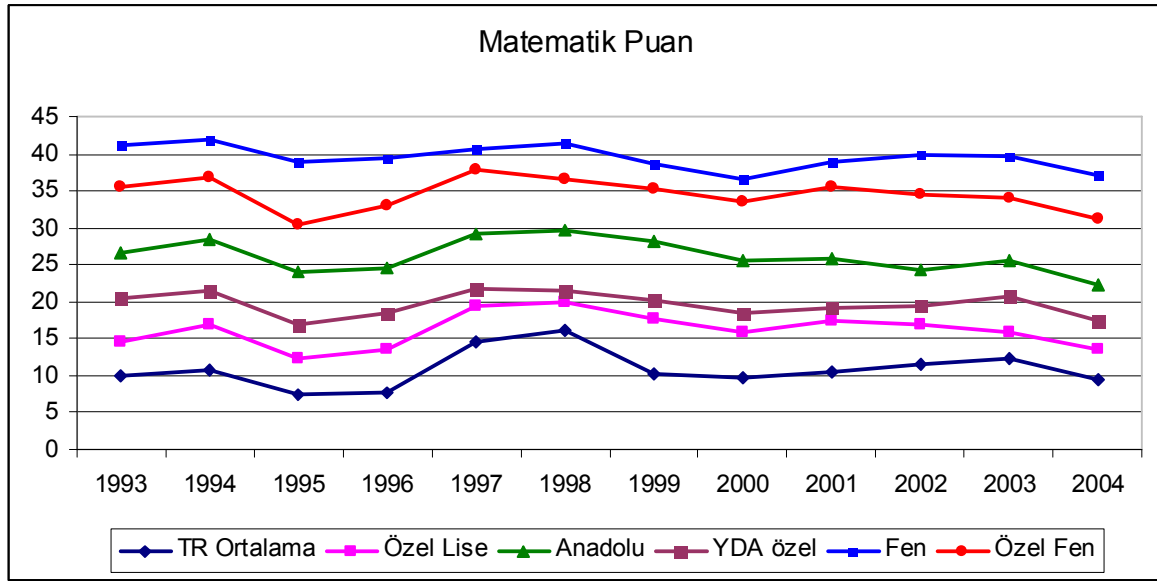
Tablo 7. Lise Türlerine Göre Üniversite Sınavı Matematik Başarıları (1993 – 2004)

MATEMATİK	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
TR Ortalama	9,87	10,67	7,29	7,65	14,68	15,99	10,32	9,7	10,55	11,46	12,15	9,45
Özel Lise	14,6	16,76	12,19	13,47	19,4	19,84	17,57	15,93	17,36	16,84	15,97	13,58
Anadolu	26,55	28,46	23,99	24,46	29,21	29,65	28,19	25,53	25,85	24,32	25,62	22,19
YDA özel	20,53	21,4	16,95	18,36	21,65	21,56	20,15	18,31	19,28	19,34	20,79	17,42
Fen	41,06	42,05	38,78	39,42	40,6	41,49	38,53	36,64	38,99	39,84	39,55	37
Özel Fen	35,63	36,75	30,43	33,06	37,86	36,47	35,36	33,53	35,46	34,58	33,92	31,19

Kaynak: 1993-2004 Ortaöğretim Kurumlarına Üniversite Giriş Sınavı Başarı Kitapları.

*Tablodaki Matematik değerleri o yılki ortalama net sayılarıdır.

Grafik 7. Okul Tiplerine Göre Matematik Başarı Sıralaması

Matematik başarısı okul tipleri arasında karşılaştırıldığında en yüksekten en aza doğru Fen Liseleri, Özel Fen Liseleri, Anadolu Liseleri, Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liseler ve Düz Özel Liseler sıralanmaktadır.

Türkçe başarısında karşılaştırma yapıldığında ise en yüksekten en aşağıya doğru olarak Fen Liseleri, Anadolu Liseleri, Yabancı Dille Eğitim Yapan Özel Liseler, Özel Fen Liseleri ve Düz Özel Liseler sıralanmaktadır.

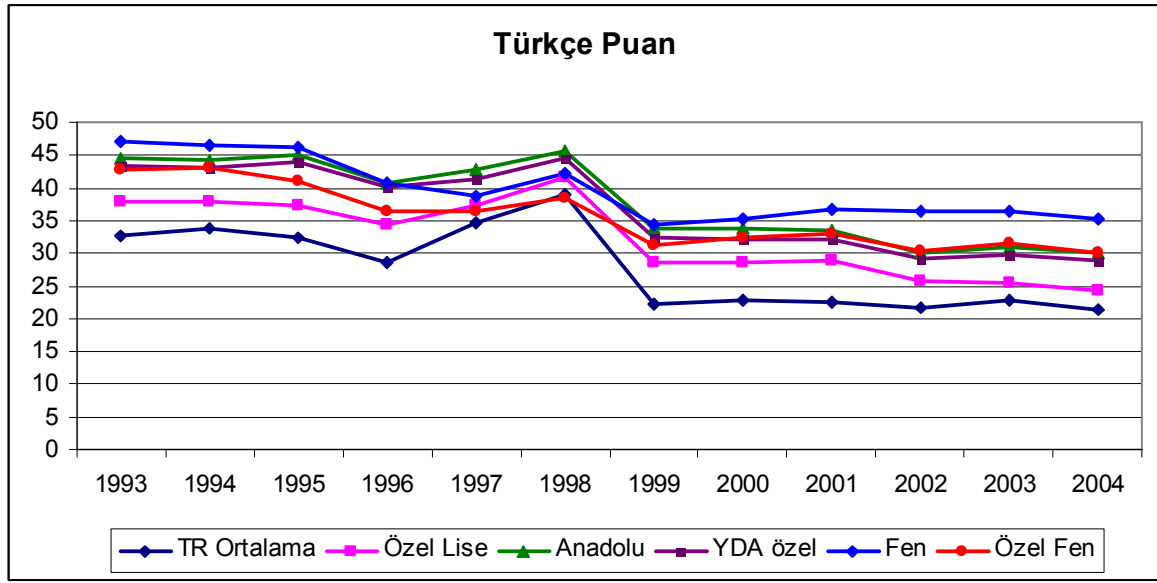
Tablo 8. Üniversite Sınavı Türkçe Başarıları (1993 – 2004)

TÜRKÇE	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
TR Ortalama	32,57	33,86	32,31	28,6	34,69	38,97	22,16	22,9	22,68	21,7	22,83	21,27
Özel Lise	37,73	37,97	37,41	34,25	37,31	41,61	28,57	28,5	28,8	25,84	25,55	24,17
Anadolu	44,41	44,23	45,06	40,67	42,64	45,55	33,95	33,91	33,61	30,02	30,88	30,16
YDA özel	43,32	42,99	43,84	40,03	41,19	44,48	32,44	32,17	31,94	29,22	29,91	28,86
Fen	47,25	46,67	46,3	40,71	38,78	42,32	34,43	35,38	36,67	36,38	36,55	35,4
Özel Fen	42,88	43,15	41,13	36,39	36,43	38,39	31,14	32,29	32,84	30,35	31,53	29,98

Kaynak: 1993-2004 Ortaöğretim Kurumlarına Üniversite Giriş Sınavı Başarı Kitapları.

*Tablodaki Türkçe değerleri o yılki ortalama net sayılarıdır.

Grafik 8. Okul Tiplerine Göre Türkçe Başarı Sıralaması

Okul tiplerinin matematik ve Türkçe birlikte sıralamaları karşılaştırıldığında ise yukarıdan aşağı Fen liseleri, Özel Fen Liseleri, Anadolu Liseleri, Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liseler ve Düz Özel Liseler sıralanmaktadır.

Son durumda çalışmadaki örgütsel formların statü hiyerarşisinde en yüksek statüden en alt statüye doğru sıralaması yapıldığında 1) Fen Liseleri, 2) Özel Fen Liseleri, 3) Anadolu Liseleri, 4) Yabancı Dille Eğitim Yapan Özel Liseler ve 5) Düz Özel Liseler gelmektedir.

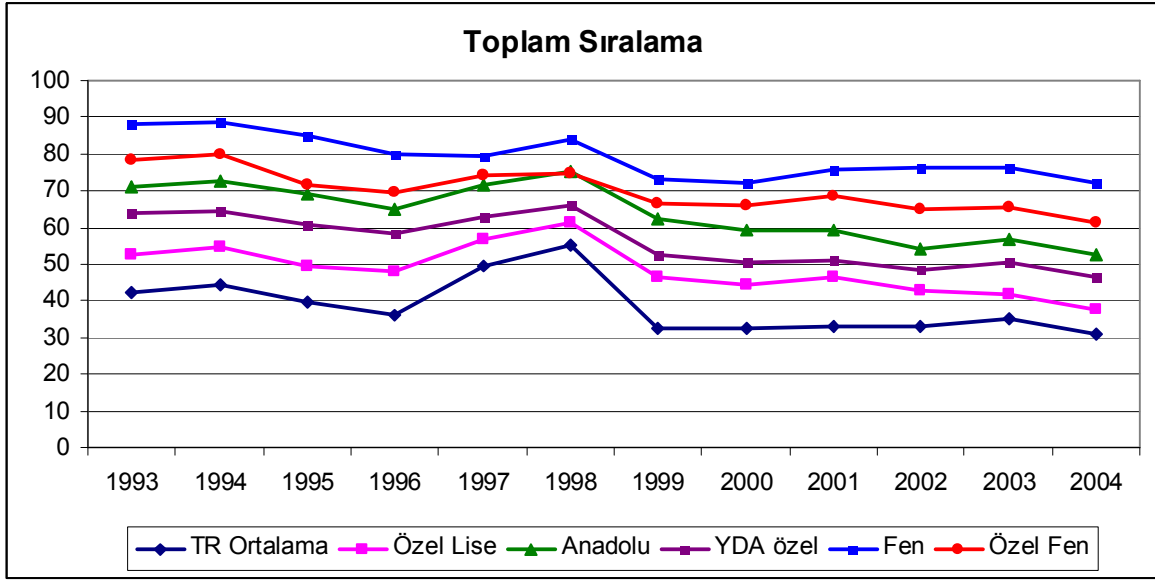
Tablo 9. Üniversite Sınavı Toplam Başarıları (1993 – 2004)

TOPLAM PUAN	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
TR Ortalama	42,44	44,53	39,6	36,25	49,37	54,96	32,48	32,6	33,23	33,16	34,98	30,72
Özel Lise	52,33	54,73	49,6	47,72	56,71	61,45	46,14	44,43	46,16	42,68	41,52	37,75
Anadolu	70,96	72,69	69,05	65,13	71,85	75,2	62,14	59,44	59,46	54,34	56,5	52,35
YDA özel	63,85	64,39	60,79	58,39	62,84	66,04	52,59	50,48	51,22	48,56	50,7	46,28
Fen	88,31	88,72	85,08	80,13	79,38	83,81	72,96	72,02	75,66	76,22	76,1	72,4
Özel Fen	78,51	79,9	71,56	69,45	74,29	74,86	66,5	65,82	68,3	64,93	65,45	61,17

Kaynak: 1993-2004 Ortaöğretim Kurumlarına Üniversite Giriş Sınavı Başarı Kitapları.

*Tablodaki değerler o yılki matematik ve Türkçe net sayılarının toplamıdır.

Grafik 9. Okul Tiplerine Göre Toplam Başarı Sıralaması

Araştırmada ortaya çıkan okul tiplerinin başarılarına dayalı statü sıralaması Özel Okullar Derneğinin yayınladığı 1991-2001 yılları arasındaki okul türlerine göre üniversite giriş sınavı başarı grafiği tablosuyla (Tablo 10) paralellik göstermektedir. Buradaki sınıflama kriteri ise üniversite sınavı sonuçlarına göre yükseköğretimde bir programı kazanma olarak belirlenmiştir. Kazanma oranları incelendiğinde devlet Fen Liselerinde okuyan öğrencilerden üniversite sınavına girmiş olanların % 77'si, Özel Fen Liselerinde % 72,28'i, Anadolu Liselerinde % 63,09'u, Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselerde % 61,73'ü ve Özel Liselerden üniversite sınavına girenlerin % 45,79'u sınavı kazanmıştır (Tablo 10).

Tablo 10. Okul Türlerine Göre Son On Yıllık (1991-2001) ÖSS Başarı Grafiği

OKUL TÜRÜ	ÖSS BAŞARISI		
	SINAVA GİREN	KAZANAN	%
Devlet Liseleri	2.098.867	379.920	18,10
Anadolu Liseleri	151.202	95.388	63,09
Fen Liseleri	13.939	10.736	77,02
Özel Liseler	26.056	11.931	45,79
Y. Dille Öğretim Yapan Özel Liseler	102.355	63.184	61,73
Özel Fen Liseleri	10.190	7.365	72,28

Kaynak: (Erdoğan, 2005: 94)

Meşruiyet yayılımlarının örgütsel form statüsü en yüksek olandan düşüğe doğru yayılması beklenmektedir. Bu durumda kuramsal olarak örgütsel form kimlik ve statüsüne göre oluşturulan ilk hipotez olan **H1**, “*meşruiyet il düzeyinde kimlik benzerliği olan örgüt toplulukları arasında yerleşik örgüt topluluğundan yeni oluşan örgüt topluluğuna doğru yayılır*” ve ikinci hipotez olan **H2**, “*meşruiyet yerel düzeyde kimlikleri benzeyen örgüt toplulukları arasında, statüsü yüksek örgüt topluluğundan düşük statülü örgüt topluluğuna doğru yayılır*”, Türkiye bağlamına göre özelleştirildiğinde:

H1a: *Meşruiyet yayılımı il düzeyinde, aralarında kimlik benzerliği olan yerleşik Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselerden daha yeni oluşan oluşan Özel Fen Liselerine doğru yayılır.*

H1b: *Meşruiyet yayılımı il düzeyinde, aralarında kimlik benzerliği olan yerleşik Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselerden daha yeni oluşan oluşan Düz Özel Liselere doğru yayılır.*

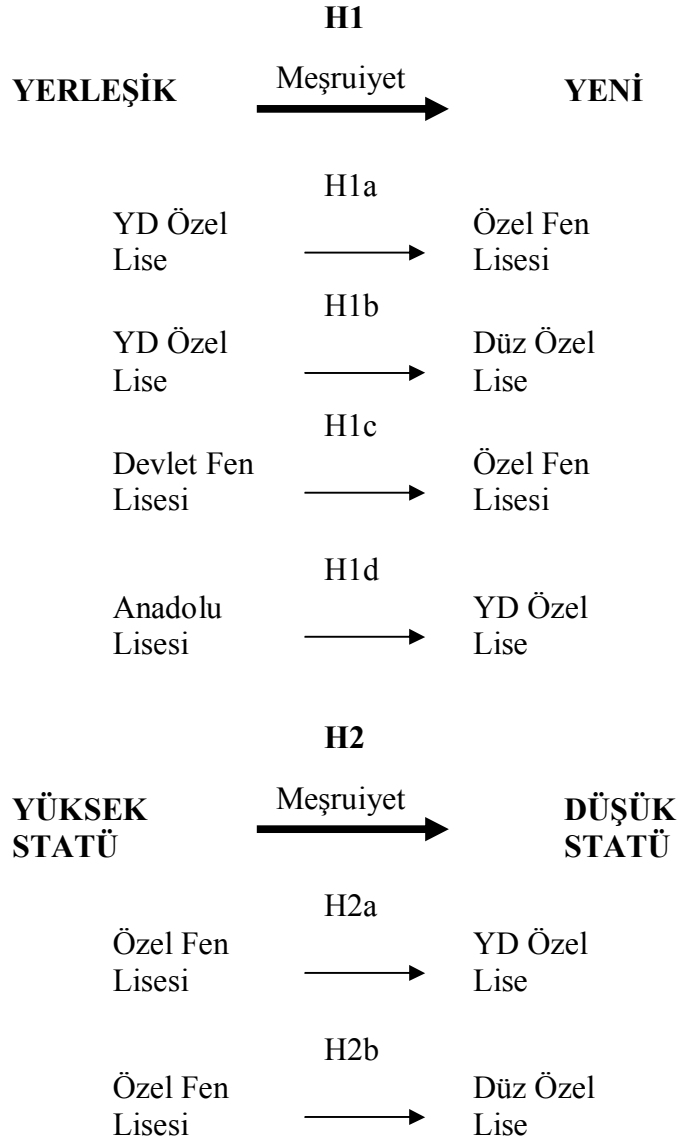
H1c: *Meşruiyet yayılımı il düzeyinde, aralarında kimlik benzerliği olan yerleşik Devlet Fen Liselerinden daha yeni oluşan Özel Fen Liselerine doğru yayılır.*

H1d: *Meşruiyet yayılımı il düzeyinde, aralarında kimlik benzerliği olan yerleşik Anadolu Liselerinden Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselere doğru yayılır.*

H2a: *Meşruiyet yayılımı il düzeyinde, aralarında kimlik benzerliği olan yüksek statülü Özel Fen Liselerinden düşük statülü Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselere doğru yayılır.*

H2b: *Meşruiyet yayılımı il düzeyinde, aralarında kimlik benzerliği olan yüksek statülü Özel Fen Liselerinden düşük statülü Düz Özel Liselere doğru yayılır.*

Şekil 8. Özelleştirilmiş Hipotezler

BÖLÜM III

ARAŞTIRMA TASARIMI

3.1. Veri Kaynakları

Çalışmada Türkiye’de bir örgütsel form olan özel orta öğretim kurumları 1993-2004 yılları arasında analiz edilmiştir. Bu analizde özel ortaöğretim kurumlarının 12 yıllık süreçte, kimlik benzerlikleri ve statü farklılıklarına göre ayrışan alttoplulukları olan Özel Lise, Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise ve Özel Fen liselerinin kuruluşlarının hem birbirlerinin hem de devlet okulları olan Fen ve Anadolu Liselerinin meşruiyetlerinden nasıl etkilendiği kurulan modellerle sınanmıştır.

Araştırmada 12 yıllık süreci kapsayan 67 il verisinden oluşan bir panel veri seti kullanılmıştır. Veri setinin oluşturulmasında Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi’nin (ÖSYM) yıllık olarak yayınladığı “Orta Öğretim Kurumlarına Göre Öğrenci Seçme Sınavı Sonuçları” raporlarından yararlanılmıştır. Bu raporlardan Özel Lise, Yabancı Dille Öğretim Yapan (YDÖ) Özel Lise, Özel Fen Lisesi ve devlet lisesi türlerine olan Anadolu ve Fen liselerine ait veriler alınmıştır. Diğer değişkenler olan illerin gelişmişlik düzeyi kişi başına gayri safi yurt içi hasıla rakamlarından olmak üzere TÜİK yayınlarından alınmış ve 2001 yılı sonrası verisi rapor olarak yayınlanmadığı için büyüme rakamlarından yararlanılarak 2004 yılına kadar ki bölümü ekonometrik olarak türetilmiştir. Bir diğer kullanılan değişken olan Milli Eğitim Bakanlığı bütçe rakamları Bakanlık raporlarından alınmıştır. Diğer bir değişken olan özel okullara teşvik ise 1999 yılında yayınlanan İTO raporundan hareketle 1991-1998 yıllarını kapsayan şekilde kukla değişken olarak oluşturulmuştur.

Bu bölüm çalışmada öne sürülen hipotezlerin test edilmesi için oluşturulan araştırma tasarımını kapsamaktadır. Çalışmanın araştırma tasarımı örgütsel kimlik ve statü yapısına göre okul topluluklarının özel okul formuna ait alt toplulukların kuruluşları üzerindeki etkisini test etmek üzere tasarlanmıştır. Bu çalışmadaki bağımlı değişken özel okul alt topluluklarının kuruluşlarıdır. Bağımlı değişken olan özel okul kuruluşları belirli bir zaman dilimini kapsayan dönem içindeki örgütlerin faaliyete geçmesiyle ortaya çıkışlarıdır. Bu nedenle kurulan örgütün ortaya çıkışının net yılının bilinmesi büyük önem

taşımaktadır. Bu bölümde öncelikle örgüt kuruluşları ve araştırmanın analiz düzeyi verilmekte daha sonra ise bağımsız değişkenler, veri toplama süreci, yöntem ve model tanıtılmaktadır.

3.2. Bağımlı Değişken

Çalışmada kullanılan bağımlı değişken 1993-2004 yılları arasındaki dönemde Türkiyede 67 ildeki türlerine göre özel lise kuruluşlarıdır. Örgüt kuramında örgüt kuruluş süreci çeşitli aşamalardan oluşurken, genellikle bir insanın doğumu ve erken dönem gelişimi ile benzetilerek kavramsallaştırılmaktadır (Hannan ve Freeman, 1989). Ancak bir örgütün kuruluşu biyolojik olarak insanın doğumundan ve gelişiminden farklılıklar göstermektedir. Örgüt kuruluş süreci çeşitli alt-süreçlerden oluşmaktadır (Hannan ve Freeman, 1989: 148). Bunlar:

1. Başlatma: Bir grup biraraya gelir ve örgütlenme niyetini beyan eder.
2. Kaynak Seferberliği: Finansal kaynak, yer, makine-teçhizat vs. kiralanır veya satın alınır.
3. Yasal Hazırlık: Kuruluşun belgeleri hazırlanır, yasal izinler temin edilir.
4. Sosyal Örgütlenme: Çalışanlar işe alınır, üyelerin katılımı sağlanır, sosyal görevler, normlar geliştirilir ve otorite ilişkileri oluşturulur.
5. Operasyonel Başlangıç: Örgüt işlemeye başlar. Ürün ve hizmet üretimi ve bilgi süreçlemeye başlar.

Bu alt süreçler arasındaki sıralama ve kuruluş hızı bir örgütten diğerine farklılıklar gösterebilmektedir (Önder, 2006: 117).

Örgütsel ekolojiciler örgüt kuruluşlarında başlama noktası olarak çok nadiren yukarıda değinilen alt-süreçleri incelemektedirler (Hannan ve Freeman, 1989: 149). Genel olarak örgüt kuruluşları ile ilgili olarak varılan görüş birliği örgütün operasyonel olarak faaliyete geçtiği anın, başka bir deyişle mal ve hizmet üretmeye başlamasının, esas alınacağı noktasındadır. Örgütün ortaya çıkması ile ilgili olarak kuruluşunun kabul edilmesi veri toplama aşamasında titizlik gerektirmektedir.

Bu çalışmanın konusunu oluşturan özel okulların kuruluşları ile ilgili olan veri temel olarak okulların faaliyete geçtikleri yıl olarak ele alınmıştır. Bu veriler esas olarak Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Müdürlüğünde bulunmaktadır. Bunun nedeni özel okul kuruluşlarının Milli Eğitim Bakanlığının iznine tabi olmasıdır.

Çalışmanın veri toplama sürecindeki sorunlu süreç Türkiye’de özel okulların kuruluş yıllarının elde edilmesinde yaşanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Müdürlüğüne yapılan başvuru sonucunda veriler için bakanlığa gidilmiş, ancak ulaşılan verilerin sadece 2009 yılındaki mevcut faaliyet gösteren özel okulların kuruluş yılları olarak düzenlendiği anlaşılmıştır. 1993-2004 yılları arasında faaliyet göstermiş olan ve bu dönemde açılıp sonradan kapanmış olan özel okullar ile ilgili veriye ulaşılamamıştır. 2009 yılında faaliyette olan özel okulların kuruluş tarihleri incelendiğinde ise bu tarihlerin okulların kendi açıkladıkları kuruluş ve faaliyete geçme tarihleri ile uyumsuzluk gösterdiği görülmüştür.

Bu sorunu aşmak için Öğrenci Seçme ve Yerleştirme merkezinin yıllık olarak yayınladığı 1993-2004 yılları arasındaki “Ortaöğretim Kurumlarına Göre Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı Sonuçları” kitaplarına başvurulmuştur. Bu kitaplarda Türkiye’deki illerdeki bütün özel okullar ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Araştırmanın bağımlı değişkeni olan özel okulların türlerine göre kuruluş tarihleri 1993-2004 yılları arasında kapsayan 12 kitapçık ve diğer ek kitapçıklar incelenerek oluşturulmuştur.

Özel okul kuruluşları ile ilgili veri bu kitaplardaki her ildeki tek tek tüm özel okullar yıllara göre incelenerek oluşturulmuştur. Bunun için 1990 yılından başlamak üzere illerdeki özel okulların bilgileri kaydedilmiş ve 1993 yılından 2004 yılına kadarki süre içinde ortaya çıkan özel okullar not edilmiştir. Buradaki kritik nokta bazı okulların faaliyetlerini sürdürmelerine rağmen bazı yıllarda kitapçıklarda görünmemesinden kaynaklanmaktadır. Bunun için illerdeki her okul isim isim kaydedilmiş ve kitapçıklarda görünmedikleri ara yıllarda da faaliyetlerini sürdürmüş olarak kabul edilmişlerdir. Bu açıdan bir özel okul kitapçıklarda ortaya çıktığında en az 3 yıl önce faaliyete başladığı kabul edilmiş ve kuruluş tarihi buna göre kaydedilmiştir. Özel okul listeleri için bkz.Ek-1, Ek-2, Ek-3.

Tablo 11. Özel Fen Liseleri Kuruluşları (1993-2004)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Adana	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	1	2
Adıyaman	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Afyon	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Amasya	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ağrı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ankara	0	0	1	5	2	1	0	1	0	0	2	0
İstanbul	3	1	1	0	0	2	0	1	4	2	1	2
İzmir	0	1	2	0	1	0	0	0	0	0	1	0
Antalya	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	1
Artvin	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Aydın	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Balıkesir	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bilecik	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bingöl	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bitlis	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bolu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Burdur	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bursa	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Çanakkale	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Çankırı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Çorum	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Denizli	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
Diyarbakır	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Edirne	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Elazığ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Erzincan	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Erzurum	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Eskişehir	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Gaziantep	0	0	0	1	1	0	0	0	1	0	0	0
Giresun	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Gümüşhane	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hakkari	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hatay	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Isparta	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
İçel	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1
Kars	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kastamonu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kayseri	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Kırklareli	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kırşehir	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kocaeli	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Konya	0	0	0	2	1	0	0	0	0	0	0	0
Kütahya	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Malatya	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Manisa	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Maraş	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mardin	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Muğla	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Muş	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nevşehir	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Niğde	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ordu	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0
Rize	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sakarya	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Samsun	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Siirt	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sinop	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sivas	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tekirdağ	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Tokat	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Trabzon	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Tunceli	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Urfa	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Uşak	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Van	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Yozgat	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zonguldak	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TOPLAM	5	5	5	8	7	7	1	4	11	3	10	9

Tablo 12. Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise Kuruluşları (1993-2004)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Adana	0	0	0	1	0	0	2	0	0	0	0	0
Adıyaman	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Afyon	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Amasya	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ağrı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ankara	2	4	1	4	3	0	0	4	1	0	2	2
İstanbul	2	1	5	2	7	10	8	7	9	4	5	5
İzmir	0	0	0	1	1	2	0	0	2	1	1	1
Antalya	0	0	1	0	0	0	1	2	0	0	1	1
Artvin	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Aydın	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Balıkesir	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Bilecik	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bingöl	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bitlis	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bolu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Burdur	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Bursa	0	2	0	0	1	0	3	0	0	1	0	3
Çanakkale	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Çankırı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Çorum	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Denizli	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
Diyarbakır	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Edirne	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0
Elazığ	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Erzincan	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Erzurum	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Eskişehir	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Gaziantep	0	0	0	0	0	0	1	1	0	1	0	0
Giresun	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gümüşhane	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hakkari	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hatay	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0
Isparta	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
İçel	1	2	1	0	2	1	0	0	0	0	1	1
Kars	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kastamonu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kayseri	1	2	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Kırklareli	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kırşehir	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kocaeli	0	2	0	0	3	0	0	0	3	0	1	1
Konya	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Kütahya	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Malatya	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Manisa	0	0	1	0	0	0	2	0	0	0	0	0
Maraş	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mardin	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Muğla	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0
Muş	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nevşehir	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0
Niğde	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ordu	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Rize	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Sakarya	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Samsun	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Siirt	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sinop	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sivas	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tekirdağ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Tokat	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Trabzon	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Tunceli	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Urfa	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Uşak	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Van	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Yozgat	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zonguldak	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TOPLAM	6	17	15	10	22	21	22	14	19	12	13	14

Tablo 13. Düz Özel Lise Kuruluşları (1993-2004)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Adana	3	1	0	3	1	1	0	0	0	1	0	0
Adıyaman	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0
Afyon	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Amasya	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Ağrı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ankara	1	1	1	3	2	3	2	0	0	0	0	0
İstanbul	3	0	2	2	3	6	0	3	2	2	2	3
İzmir	1	0	0	1	0	0	1	0	0	1	0	0
Antalya	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0
Artvin	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Aydın	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Balıkesir	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Bilecik	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bingöl	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bitlis	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Bolu	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Burdur	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bursa	0	0	0	1	0	0	0	1	1	0	0	0
Çanakkale	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Çankırı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Çorum	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Denizli	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Diyarbakır	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Edirne	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Elazığ	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
Erzincan	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Erzurum	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0
Eskişehir	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0
Gaziantep	0	0	0	1	0	0	0	0	2	0	0	0
Giresun	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Gümüşhane	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hakkari	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hatay	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Isparta	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
İçel	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kars	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kastamonu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kayseri	0	1	1	1	1	1	0	0	1	1	0	0
Kırklareli	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kırşehir	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Kocaeli	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Konya	0	0	1	2	1	2	0	1	0	0	1	0
Kütahya	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Malatya	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Manisa	0	1	2	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Maraş	1	1	0	1	0	0	0	1	0	0	0	2
Mardin	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Muğla	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	1
Muş	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nevşehir	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Niğde	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ordu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rize	0	0	0	0	1	0	0	0	2	0	0	0
Sakarya	0	0	0	0	1	1	0	0	0	1	0	1
Samsun	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Siirt	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sinop	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sivas	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0
Tekirdağ	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Tokat	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Trabzon	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0
Tunceli	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Urfa	0	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0
Uşak	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Van	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0
Yozgat	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zonguldak	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TOPLAM	10	7	14	24	13	20	9	8	11	8	6	9

Okul kuruluşları ile ilgili verilerin oluşturulduğu kitapların içerisinde 1993 yılından itibaren Türkiye geneli, il ve okul bazında olmak üzere, okul türlerine göre toplam okul sayıları, bu okullar bazında aday sayıları, ön lisans, lisans ve açık öğretime yerleştirdikleri öğrenci sayıları, okul bazında puan aralıklarına göre o puanı alan öğrenci sayısı, okulların sayısal (matematik, fizik, kimya ve biyoloji), sözel (Türkçe, tarih, coğrafya, felsefe) ve yabancı dil (İngilizce, Fransızca ve Almanca) sınavlarından aldıkları puan ortalaması, okulların bu puan gruplarına göre tüm liseler ile, kendi gruplarındaki liseler ve türlerindeki liseler ile karşılaştırmalı başarı durumları yer almaktadır. Çalışmada statü kriteri olarak okulların üniversiteye giriş sınavında aldıkları Matematik ve Türkçe başarıları belirlenmiştir. Bu veriler de aynı kitaplardan elde edilmiştir.

Tablo 14. Liseler Grubunda Yer Alan Okul Türleri ve Okul Sayıları (2001)

Tür Kodu	Tür Adı	Okul Sayısı	5'ten Küçük*	Toplam
Liseler				
11017	Lise (Resmi ve Gündüz Öğretimi Yapan Liseler)	1493	12	1505
11106	Lise, Özel Lise (Yabancı Dil Ağırlıklı Program Uygulayan Liseler)	685	6	691
11025	Özel Lise	77	2	79
11033	Anadolu Lisesi (Yabancı Dille Öğretim Yapan Resmi Lise)	336	6	342
11041	Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise	200	7	207
11058	Fen Lisesi	42		42
11066	Özel Fen Lisesi	40	2	42
11074	Askeri Lise	4		4
11099	Özel Akşam Lisesi	19	1	20
Açıköğretim Lisesi				
20000	Açıköğretim Lisesi	80	1	81
Çok Programlı Liseler				
30000	Çok Programlı Lise	490	10	500
Güzel Sanatlar Lisesi				
40015	Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	18		18
Toplam		3484	47	3531

Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezinin Ortaöğretim Kurumlarına Göre Öğrenci Seçme Sınavı Sonuçları Kitaplarında liseler “Liseler” ve “Meslek Liseleri” grubu olarak ikiye ayrılmıştır. Çalışma açısından meslek liseleri grubundaki okullar analiz dışında bırakılmaktadır. Liseler grubunda ise “Resmi ve Gündüz Öğretimi Yapan Liseler”, “Yabancı Dil Ağırlıklı Program Uygulayan Lise / Özel Lise”, “Özel Lise”, “Anadolu Lisesi”, “Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise”, “Fen Lisesi”, “Özel Fen Lisesi”, “Askeri Lise”, “Özel Akşam Lisesi”, “Açık Öğretim Lisesi”, “Çok Programlı Lise” ve “Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi” türleri bulunmaktadır. Araştırma açısından bu türlerden

sadece “Anadolu Lisesi”, “Fen Lisesi”, “Özel Lise”, “Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise” ve “Özel Fen Lisesi” değerlendirmeye alınmıştır.

3.3. Analiz Düzeyi

Örgütsel ekoloji alanında yapılan çalışmalar genellikle uzamsal sınırların örgüt toplulukları arasındaki etkileşimleri incelemek için önemli bir gösterge olduğunu kabul etmektedir. Bu anlamda coğrafi konumlanmalarına göre örgütsel toplulukların sınırları çizilmekte ve etkileşimler bu sınırlar arasında belirlenmiş topluluklar arasında incelenmektedir. Yapılan çalışmalarda il düzeyinde, yani yerel etkileşimlerde, rekabet mekanizmasının baskın olduğu, ulus düzeyinde olan süreçlerde ise kurumsallaşma nedeniyle meşruiyet süreçlerinin daha etkili olduğu görülmüştür. Başka bir deyişle rekabet süreçleri işlemeye başlamadan önce bir sosyal sistemin bir yerindeki bir örgütsel form sosyal sistemin başka bir yerindeki bir topluluğun yoğunluğundaki artış nedeniyle meşruiyet kazanabilmektedir (Hannan ve diğerleri, 1995: 513).

Yoğunluk bağımlılığı yaklaşımında bir örgütsel form varlığından şüphe duyulamayacak şekilde verili bir statüye ulaştığında (taken for granted) meşrulaşmış olarak kabul edilmektedir. Pek çok tarihsel örnekte örneğin Avrupa’da ve ABD’de otomobil endüstrisinin gelişiminde ve ABD bira endüstrisinde bir örgütsel formun ilk gelişimi özellikle yeni formun destekçilerinin ve bu konudaki hayranların ve taraftarların seferber ettiği sosyal hareketler nedeniyle de oluşmaktadır. Bu gibi durumlarda meşruiyet kazanımı genellikle örgütlerin ilk doğdukları alanlarda, başka bir deyişle, yerel olarak örgütlerin doğum yerlerinde gerçekleşmektedir. Bu duruma örnek olarak Paris otomobil fuarı, bankacılıkta ortaçağ Floransa’sı, yarı iletken ve kişisel bilgisayarlarda Silikon Vadisi, ve mikro bira üreticileri formunda ABD Seattle şehri verilmektedir. Türkiye’de özel okulların tarihsel gelişimine bakıldığında genel hatları itibari ile yerel unsurların ön plana çıktığı görülmektedir. Özellikle İstanbul ve İzmir gibi illerde yabancıların kurduğu özel okullar ilk olarak görülmekte ve ülkenin sosyo-ekonomik gelişimiyle paralel olarak Ankara gibi şehirlerin de gelişimiyle özel okul kuruluşlarının büyük illerde toplandığı ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle Türkiye’de özel okulların gelişimi de yerel süreçlerin ön plana çıkan ve sonrasında ülkenin diğer illerine doğru yayılan bir karakter göstermektedir.

Yukarıda bahsedilen kuruluş dinamikleri nedeniyle bu çalışmanın analiz düzeyi Türkiye'deki iller olarak alınmıştır. Çalışmada 67 ildeki özel okul kuruluşları veri olarak kaydedilmiştir. Bu illerdeki özel okul kuruluşları özel okulların kendi alttopluluklarını oluşturan Özel Fen Lisesi, Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise ve Özel Lise olarak kendi türlerine göre ayrıştırılmıştır.

3.4. Bağımsız Değişkenler

Araştırmada kullanılan bağımsız değişkenler iki başlık altında toplanmaktadır. Bunlardan birincisi yoğunluk değişkenleridir. Bu grupta çalışmaya konu olan okul tiplerinin yıllara göre il düzeyindeki ve ülke düzeyindeki yoğunlukları, ayrıca il düzeyinde bir önceki yıla ait özel okul kuruluş oranları birer değişken olarak kullanılmaktadır. İkinci grup değişkenler ise özel okullar örgüt topluluğundaki örgütlerin kuruluşları üzerinde etkisi bulunduğu düşünülen makro kurumsal değişkenlerdir.

3.4.1. Yoğunluk Değişkenleri

Yoğunluk değişkenleri olarak araştırmaya konu olan tüm özel okul tiplerinin – Özel Fen Lisesi, Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise ve Özel Lise- ve devlet liselerinin – Fen Lisesi ve Anadolu Lisesi - 1993-2004 yılları arasında yıllık yoğunlukları alınmıştır. Yoğunluk temel olarak o yıl hayatta olan örgütlerin toplam sayısı olarak kabul edilmektedir. Bu değişkenle ilgili olarak önce il bazında yerel süreçlerin etkisini görmek için alttopluluklar düzeyinde değerler alınmıştır.

Burada okul türlerine göre hem il düzeyinde hem de ulus düzeyinde yoğunlukla ilgili olarak iki temel değişken oluşturulmuştur. Bunların ilki il düzeyinde meşruiyet sürecinin etkilerini ifade eden yoğunluk sayıları (n) ve diğeri ise rekabet süreçlerinin ölçümünde kullanılan ana yoğunluk sayılarının karesidir (n^2). Bunun nedeni yoğunluğun kuruluşlar üzerindeki etkisinin temel olarak ters U şeklinde bir eğrisel yapı göstermesidir. Ters U şeklinin yükseliş gösteren kısmı meşruiyet ve azalma gösteren diğer yarısı rekabet süreçlerini ifade etmektedir. Başka bir deyişle yoğunluk örgüt kuruluşlarını önce artıran ve sonra da doygunluğa ulaşma ile birlikte azaltan şekilde etkilemektedir.

İkinci olarak ülke düzeyinde, çalışmada incelenen okul türlerinin yıllara göre toplam yoğunluklarından oluşan ulus düzeyi yoğunluk değişkenleri oluşturulmuştur. Bunun amacı örgüt toplulukları arasındaki meşruiyet yayılımlarının varlığının ülke düzeyinde kontrol edilmesidir.

3.4.2. Kuruluş Oranı Değişkenleri

Örgütsel ekolojistler yoğunluğun örgüt kuruluşları üzerindeki etkisini incelerken bulaşma (contagion) etkisini de dikkate almaktadırlar. Bulaşma etkisi önceki yıllardaki kuruluş oranlarının, araştırılan yıldaki kuruluş oranları üzerindeki etkisi olarak ifade edilmektedir (Hannan, 1991). Bulaşma etkisinde önceki yıllardaki kuruluşlar girişimcilere örgüt kurma konusunda çok olumlu bir ortamın müsait olduğu sinyalinin verilmesi ve bunun örgüt kuruluşlarını artırmasıdır. Diğer yandan, önceki yıllardaki kuruluşlar topluluğun fazlaca doygunluğa ulaştığı konusunda bir sinyal de göndererek yeni kuruluşlar önünde engelleyici bir faktör olarak çıkabilmektedir. Bulaşma etkisi yoğunluk bağımlılığına benzer olarak ters U şeklini andıran eğrisel bir yapı göstermektedir. Bu etkinin kuruluşlar üzerindeki olası etkilerini de göstermek üzere önceki yıllardaki kuruluşları önce artan ve daha sonra azalan şekilde etkileyen geciktirilmiş kuruluş oranları değişken olarak oluşturulmuştur.

3.4.3. Makro-Kurumsal Değişkenler

3.4.3.1. Teşvik

Özel okulların kuruluşlarında önemli bir katkısı olan teşvik değişkeninin oluşturulması amacıyla 1993-1998 yılları arasındaki süreci kapsayan kukla değişken oluşturulmuştur. Bu değişken 1990'lı yılların başından itibaren hükümetin özel eğitimin tüm eğitim içindeki payını kısa dönemde % 6'ya ve uzun dönemde %15'e çıkartmayı planlamasına dayanmaktadır (Cinoğlu, 2006). Bu kararı takiben 1992 yılında 12 girişimciye hazine arazisi tahsis edilmiş ve 1991 ile 1998 yılları arasında toplam 258 kişi ve kuruma özel okul açmaları amacıyla destek verilmiştir (İstanbul Ticaret Odası, 1999: 17-18). Özel okullar 1998 sonrasında ikinci bir hamle ile 2004 yılından sonra yeni teşvikler elde etmişlerdir.

3.4.3.2. Gelişmişlik

İl gelişmişlik düzeyini gösteren değişken 1993-2004 yılları arasını kapsayan şekilde oluşturulmuştur. Gelişmişlik değişkeni TÜİK verilerine dayanılarak il düzeyinde kişi başına düşen gayri safi yurt içi hasıla rakamlarından oluşturulmuştur. Ancak TÜİK'in bu konuda yaptığı çalışma 2001 yılında sonuçlanmış olduğundan 2002, 2003, ve 2004 yılları için gerekli olan rakamlar ekonometrik olarak yıllık büyüme oranları nispetinde türetilmiştir. Veri türetme belirli bir veri setindeki değerlerin ötesinde veya elde bulunan değerler arasındaki eksik verilerin tamamlanmasını öngören bir işlemdir. Zaman serisine dayalı veri setlerinde elde bulunan değerlerin ötesindeki yıllar için veri türetme dış değerlendirme (*extrapolation*) olarak tanımlanmaktadır (Armstrong, 2001). Özellikle geleceğe yönelik veri bulunamadığında kullanılan bir yöntem olan dış değerlendirme veri setinden çok uzak noktalarda uygulandığı zaman daha az güvenilir bir yaklaşımdır. Ancak bu çalışmada 12 yıllık veri setindeki eksik olan 3 yıllık veri bulunamadığından dış değerlemeye başvurulmuştur. Türkiye'de yıllık büyüme oranları TÜİK'in açıkladığı şekliyle 2002'de % 6.2, 2003'te % 5.3 ve 2004'te % 9.4'tür. Bu oranlar nispetinde il düzeyi kişi başına düşen gayri safi yurt içi hasıla rakamları tüm illerde 3 yıl için türetilmiştir.

3.4.3.3. Bütçe

Milli Eğitim Bakanlığının yatırım harcamalarına konsolide bütçeden ayrılan pay oranları bu değişkenin temel verisini oluşturmaktadır. Bu veri Milli Eğitim Bakanlığı Bütçe raporlarından oluşturulmuştur. Bu değişkenin en önemli özelliği yeni devlet okulu kuruluşlarında, okul tamiratlarında ve malzeme alımı ve yenilemelerinde devlet okullarına yapılan harcamaların temel göstergesini oluşturmasıdır. Bu veri ile ilgili olarak il düzeyinde 12 yılı kapsayan şekilde kaynak bulunamaması nedeniyle ülke düzeyi veri olarak kullanılmıştır.

3.4.3.4. Vakıf Üniversitesi Yoğunluğu

Bu değişken özel okulların kuruluşlarının üzerinde olumlu bir etkiye sahip olabileceği düşünülen vakıf üniversitelerinin 1993-2004 yılları arasındaki yoğunluğunu göstermektedir. Yoğunluk hayatta olan örgüt sayısı ile temsil edilmektedir. 1993 yılında Türkiye'deki vakıf üniversitesi sayısı 5 iken 2004'e gelindiğinde 19 yeni kuruluşla 24'e çıkmıştır.

3.5. Yöntem ve Modeller

Bu çalışmada özel okul kuruluşları ile ilgili olarak olay tarihçesi analizi (event history analysis) kullanılmaktadır. Olay tarihçesi analizinde örgüt toplulukları ve örgütler gibi sosyal birimler belirli bir durumdan diğerine değişmektedir (Önder, 2006). Bu değişim kendisini tekrar eden bir biçimde gerçekleşmektedir. Olay tarihçesi analizi belirli bir durumdaki sosyal birimin bir olayı belirli bir zamanda deneyimlemesini ve bu durumun da çeşitli ortak değişimler (covariates) tarafından tahminlenmesini öngörmektedir. Analizin avantajlı yanı gözlem dönemindeki ortak değişimlerdeki (covariates) zamana göre değişimin de analize katılmasıdır. Bu şekilde yapılan analiz gerçek anlamda dinamik bir yapıya sahip olmaktadır.

Bu çalışmanın konusunu oluşturan örgüt kuruluşları gibi bir örgüt topluluğu tarafından tekrar eden şekilde belirli tip bir olayın gerçekleşmesi, t zamanının geçilmesiyle birlikte bu zaman içinde belirli bir durumu ifade eden y durumundan, yeni bir duruma (y+1 durumuna) geçişi ifade etmektedir. Buradaki kritik nokta dönüşümün süresi değil, bir durumdan yeni bir duruma yapılan geçişin kendisidir. Başka bir şekilde ifade edecek olursak, bir örgütün kurulmasıyla birlikte faaliyete geçerek varlığının ortaya çıkması, 0 durumundan 1 durumuna olan değişim şeklinde ifade edilmektedir.

Örgütsel ekoloji araştırmalarında örgüt kuruluşlarının analizinde zaman devamlı stokastik ortaya çıkış süreç modelleri (continuous time stochastic arrival process models) kullanılmaktadır (Hannan, 1991). Bu modellerin en önemli özelliği analiz birimi olarak örgüt topluluklarının alınmasıdır. Çeşitli araştırmalarda gözlem birimi olarak tek tek örgütler alınmasına rağmen, örgüt kuruluşlarında gözlem birimi olarak tek tek örgütler alınmamaktadır. Bu yaklaşımın temel nedeni oluşan olaylar olan örgüt kuruluşları kadar, oluşmamış olayların da, başka bir deyişle, belirli bir zaman dilimi içerisinde örgüt kurulmayışının da önemli bir gösterge olarak kabul edilmesindedir (Hannan, 1991:19). Bu anlamda örgüt kurulmayışı, belirli bir örgüt ile ilişkilendirilemeyeceği için analiz birimi olarak tek tek örgütler alınmamaktadır. Burada örgüt kuruluşunu deneyimleyen birim örgüt topluluğunun kendisi olmaktadır. İdeal olarak elde bulunması gereken veri tipi bu durumda örgüt kuruluşlarının kesin tarihleri olmaktadır.

Örgütsel ekolojicilerin örgüt kuruluşlarında kullandıkları örgüt ortaya çıkışlarını ifade eden, zaman devamlı modeller Poisson süreçleri olarak ifade edilmektedir (Hannan, 1991). Poisson süreçleri önceki ortaya çıkışların oranının önceki kuruluşların tarihine ve sistemin güncel durumuna dayanmadığını kabul etmektedir. Örgütlerin bir topluluğa girme oranları Poisson sürecini izliyorsa, t zamanından sonra $y+1$ durumuna geçiş oranının sabit olması gerekmektedir. Bu durumda örgüt kurulma oranı aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir. λ kuruluş oranını, t zamanı göstermektedir :

$$\lambda_y(t) = \lambda$$

Örgüt kuruluşlarının kesin zamanları bilindiğinde, kuruluş oranlarını ve kuruluş oranları ile ilgili regresyon parametrelerini tahminleyebilmek için Poisson modelindeki ara kuruluş zamanlarını kullanmak gereklidir. Bu tür bir tahminleme klasik olay tarihçesi (event-history) analizini gerektirmektedir. Ancak kuruluş zamanlarında bir kümeleşme ortaya çıkıyorsa veya gözlemlenen kuruluş zamanları belirli bir ara dönem içine giriyorsa hala zaman devamlı Poisson modelleri kullanılabilir. Bu durumda kullanılan mevcut model olasılık yasasının örgüt kuruluşlarının zaman aralıkları arasında olan dağılımına dayanır.

Eğer zaman içinde süreklilik gösteren kuruluşlar Poisson sürecini izlerse, belirli bir sabit zaman aralığındaki kuruluşlar, Y , t zamanında ve i alttopluluğunda, olasılık yasasına göre aşağıdaki gibi şekillenir:

$$\Pr\{Y_{it} = y_{it}\} = \frac{e^{-\lambda} \lambda^y}{y!}$$

Poisson süreçlerinin en bilinen varsayımlarından biri, belirli bir aralıkta oluşması beklenen olayların sayısının ortalamasının, olayların sayısının varyansına eşit olmasıdır. Yapılan çalışmaların pek çoğunda da varyansın ortalamayı belirli bir anlamlı eşğin üzerinde geçtiği de görülmüştür. Karşılaşılan bu durum örgüt kuruluşlarını inceleyen çalışmalarda şüpheli bulunmuştur (Mezias ve Mezias, 2000). Varyansın ortalamayı geçtiği durumda karşılaşılan durum aşırı yayılım (overdispersion) olarak ifade edilmekte ve analizin sağlıklı yapılması için istenmeyen bir koşul olarak kabul edilmektedir. Aşırı

yayılım gözlemlenemeyen çeşitlilik veya zaman bağımlılığı nedeniyle ortaya çıkabilmektedir.

Aşırı yayılım nedeniyle ortaya çıkan sorunun giderilmesi amacıyla Poisson modeli yerine bu çalışmada da kullanılan Negatif Binom dağılımı kullanılmaktadır. Bu modelde varyans farklı bir yapıdadır:

$$\text{Var}(Y_{it}) = \lambda_{it}(1 + \lambda_{it})$$

Yapılan çalışmalarda Poisson modelinin Negatif Binom Modelinin özel bir örneği olarak kullanmak başarılı sonuçlar vermiştir (Hannan, 1991). Genel olarak örgüt ortaya çıkışları/kuruluşları modellendiğinde Poisson sürecine çarpılmış hata süreci uygulandığında:

$$\lambda_t = \exp(\alpha_t \pi) \varepsilon_t$$

burada ε , kuruluş oranı üzerinde etkisi olan yoğunluk gibi değişkenlerle korele olmayan zaman dönemleri ve coğrafi bölgeler gibi unsurları ifade etmektedir.

Negatif Binom Regresyon modeli Poisson regresyon modelini paralel şekilde içerdiğinde, sürecin ortalaması kovaryansın loglineer fonksiyonu olarak kabul edildirse, örgüt kuruluşlarının Negatif Binom Regresyon modeli aşağıdaki şekilde oluşmaktadır:

$$\lambda_{it} = \exp(\beta' x_{it})$$

burada, t zamanında i topluluğundaki örgüt kuruluşları λ , t zamanında β katsayısına sahip i topluluğunun yoğunluğundaki değişim tarafından etkilenmektedir.

Bu çalışmada aşırı yayılım sorununu gidermek için Negatif Binom regresyon modeli özel okul kuruluşlarının tahminleyebilmek için kullanılmaktadır. Ekolojik süreçlerin analizinde, özellikle de yoğunluk bağımlılığı kuramından hareketle meşruiyet düşük yoğunluktaki artışların bir fonksiyonu iken (n), rekabet süreçleri yüksek yoğunluğun bir fonksiyonudur (n^2). Örgüt kuruluşları üzerinde, örgütün önce kendi topluluğundaki

meşruiyet ve rekabet süreçlerinin etkisi, daha sonra kendi topluluğu içindeki önceki yılki kuruluş oranlarının yoğunluk bağımlı etkisi ve son olarak da kimlik ve statüye dayalı olarak diğer örgüt topluluğunun yoğunluk etkisi bulunmaktadır. İfade edilen topluluk süreçleri dışında örgüt kuruluşları üzerinde kurumsal çevredeki etkiler de ayrıca kontrol edilmektedir. Buradan hareketle Negatif Binom Regresyon modeli çalışmadaki değişkenler yoluyla ifade edildiğinde:

$$\lambda_i(t) = \exp [\alpha_1(t)n_{it} + \alpha_2(t)n_{it}^2 + \alpha_3\lambda_i(t-1) + \alpha_4\lambda(t-1)^2 + \alpha_5(t)n_{jt} + \alpha_6(t)n_{jt}^2] [a(T)_t + b(G)_t + c(B)_t + d(U)_t]$$

şeklindeki denklemde i örgüt topluluğudaki t zamanında örgüt kuruluşları bağımlı değişkeni oluşturmaktadır. Bağımlı değişkenin temel olarak iki grup tahminleyicisi bulunmaktadır. Bunların ilki birinci parantez grubundaki ekolojik süreçleri ifade eden değişkenler ve ikinci parantezdeki kurumsal etkileri ifade eden değişkenlerdir.

Ekolojik değişkenlere bakıldığında, yoğunluk bağımlılığı kuramından hareketle n , örgüt topluluğunun t zamanındaki yoğunluğu ile ifade edilen meşruiyetini ve n^2 ise rekabet sürecini ifade etmektedir. λ ile gösterilen değişkenler, kuruluşları araştırılan bağımlı değişkenin önceki yılki kuruluş oranının ve bunun karesini göstermektedir. J ile gösterilen değişkenler, i örgüt topluluğunun kuruluşlarını etkileyen kimlik olarak yakın ve statü olarak yüksek diğer örgüt topluluğunu ifade etmektedir. Denklemde j örgüt topluluğunun t zamanındaki n yoğunlukla ifade edilen meşruiyeti ve n^2 ile ifade edilen rekabet süreci de yer almaktadır.

Ekolojik değişkenlerden ayrı olarak denklemimiz makro-kurumsal değişkenleri de örgüt kuruluşlarının tahminleyicisi olarak modelde kullanmaktadır. Burada T özel okullara yapılan devlet teşviklerini, G il gelişmişliğini, B konsolide bütçeden eğitim yatırımlarına ayrılan payı ve U ise özel üniversite sayısını ifade etmektedir.

BÖLÜM IV
ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Tablo 15’te özel okulların kuruluş analizinde kullanılan bağımsız değişkenlerle ilgili olan betimleyici istatistikler verilmiştir. Özel Lise kuruluş analizinde kullanılan bağımsız değişkenlerin korelasyonları Ek-4’de, Yabancı Dille Öğretim Yapan Liselerin kuruluş analizi korelasyonları Ek-5’de ve Özel Fen Liselerinin kuruluş analizinde kullanılan bağımsız değişkenlerin korelasyonları ise Ek-6’da verilmiştir.

Tablo 15. Kuruluş Analizi Değişkenlerinin Betimleyici İstatistikleri

Değişken	Gözlem	Ortalama	Std.Sapma	Min.	Maks.
VakıfUniYoğunluk	804	16	7.499107	5	24
Teşvik	804	.5	.5003112	0	1
Gelişmişlik	804	2243.005	1113.171	514	7947
Bütçe	804	19.63917	8.226082	8.02	37.33
ÖzelLiseYoğunluk	804	.9328358	2.744489	0	26
ÖzelLiseYoğunluk ²	804	8.393035	51.94752	0	676
ÖzelLiseDogum-1	737	.183175	.5420765	0	6
ÖzelLiseDogum-1 ²	737	.3270014	1.715575	0	36
TürkiyeÖzelLiseYoğunluk	804	64	20.84563	29	101
TürkiyeÖzelLiseYoğunluk ²	804	4530	2639.153	841	10201
YabÖzelYoğunluk	804	2.353234	8.557889	0	91
YabÖzelYoğunluk ²	737	78.68408	594.9439	0	8281
YabÖzelDogum-1	737	.2360923	.8990635	0	10
YabÖzelDogum-1 ²	804	.8629579	6.378373	0	100
TürkiyeYabÖzelYoğunluk	804	162.25	47.68664	97	239
TürkiyeYabÖzelYoğunluk ²	804	28596.25	15955.27	9409	57121
Özel Fen Yoğunluk	804	.4937811	1.505891	0	13
ÖzelFenYoğunluk ²	804	2.508706	12.96402	0	169
ÖzelFenDogum-1	737	.0922659	.3965303	0	5
ÖzelFenDogum-1 ²	737	.165536	1.22796	0	25
TürkiyeÖzelFenYoğunluk	804	33.58333	11.8709	13	55
TürkiyeÖzelFenYoğunluk ²	804	1268.583	794.9566	169	3025

4.1. Özel Liselerin Kuruluşları ve Meşruiyet Yayılımları

Özel Liselerin kuruluşları ile ilgili olarak yapılan Negatif Binom Regresyon analizinin sonuçları Tablo 16’da verilmiştir. Bu analizde makro-kurumsal değişkenlerin etkileri Model 1’den Model 8’e kadar kontrol edilmiştir. Bu modellerde Özel Liselerin kuruluşlarını etkileyen en önemli makro-kurumsal değişken devlet teşvikleri olarak bulunmuştur. Vakıf üniversitesi yoğunluğu, il gelişmişliği ve devletin eğitim yatırımları bütçesinin Özel Liselerin 1993-2004 yılları arasındaki kuruluşları üzerinde etkisinin olmadığı görülmüştür.

Model 2, Özel Liselerin yoğunluğunun kendi kuruluşları üzerindeki etkisini kontrol etmek amacıyla oluşturulmuştur. Sonuçlara göre Özel Liselerin yoğunluğunun kendi kuruluşları üzerinde olumlu etkisi bulunmaktadır. Model 3, Özel Liselerin kuruluşları üzerinde kendi yoğunluklarının yanında topluluk içi rekabet sürecinin varlığını test etmek için oluşturulmuştur. Sonuçlar, Özel Liseler örgüt topluluğunda önce yoğunluğun artış gösterdiği bir meşruiyet sürecini ve daha sonra topluluğun beslendiği kaynakların azalmasıyla yaşanan yoğun rekabet sürecini işaret etmektedir. Bu sonucu önce yoğunluktaki artış ve sonra yoğunluğun karesindeki azalış ile izlemek mümkündür. Bu durum Özel Liselerin yoğunluğunun ters U şeklinde, örgüt kuruluşlarını önce artırdığı ve daha sonra azalttığını göstermektedir.

Tablo 16. Özel Lise Kuruluş NBR Analizi Tahminleri (1993 – 2004)

ÖZEL LİSE	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
VakıfUniYoğunluk	.0098485 (.0224579)	-.0085422 (.0237869)	.0030148 (.0254222)	-.0027498 (.0441887)
Teşvik	.6398856*** (.2459697)	.8254056*** (.2902179)	.8794386*** (.2453058)	.8101384 (.4285928)
Gelişmişlik	.0004605 (.0002407)	.0001436 (.0001104)	.0000631 (.0000918)	.0000614 (.0000889)
Bütçe	.008066 (.0126052)	.0190874 (.0104659)	.0136488 (.0098412)	.0121218 (.0086594)
ÖzelLiseYoğunluk		.1622664*** (.0305101)	.3532766*** (.0442739)	.3085467*** (.0341247)
ÖzelLiseYoğunluk ²			-.0092777*** (.0018491)	-.0079898*** (.0015778)
ÖzelLiseDogum-1				.1286742 (.2587293)
Log Olabilirlik	-377.52768	-340.3883	-329.5532	-307.46641
Gözlem Sayısı	804	804	804	737

p<.05, *p<.01

Tablo 16. devam

ÖZEL LİSE	Model 5	Model 6	Model 7	Model 8
VakıfUniYoğunluk	-.0310368 (.0405457)	-.0338515 (.0375889)	-.035718 (.0314336)	-.0342224 (.0309958)
Teşvik	1.162812*** (.2663327)	1.073579*** (.2955927)	1.191303*** (.2581443)	1.159851*** (.2641692)
Gelişmişlik	.0000556 (.0000917)	.0000564 (.0000917)	.0000436 (.0000919)	.0000409 (.0000951)
Bütçe	.0154312 (.0108801)	.0110725 (.0107483)	.0152579 (.0108101)	.0158869 (.0104911)
ÖzelLiseYoğunluk	.3670359*** (.0413663)	.3684614*** (.0403928)	.340394*** (.060818)	.3442991*** (.052399)
ÖzelLiseYoğunluk ²	-.0100016*** (.001601)	-.0100873*** (.0016192)	-.010204*** (.002012)	-.009665*** (.0018253)
TürkiyeÖzelLiseYoğunluk	.0204606** (.0080511)	.0454769 (.0335995)	.0233346*** (.0068998)	.020228** (.007805)
TürkiyeÖzelLiseYoğunluk ²		-.0002 (.0002546)		
YabÖzelYoğunluk			.009777 (.0054924)	
Özel Fen Yoğunluk				.0446825 (.0400387)
Log Olabilirlik	-327.34067	-326.98429	-326.81374	-326.93275
Gözlem Sayısı	804	804	804	804

p<.05, *p<.01

Model 4, Özel Liselerin kuruluşlarında bulaşma etkisini (contagion) test etmektedir. Başka bir deyişle, Özel Liselerin kuruluşlarında önceki yıllardaki kuruluşların belirli bir fırsat etkisi yaratması incelenmektedir. Sonuçlara göre önceki yılki kuruluşların o anki kuruluşları anlamlı bir şekilde etkilemediği bulunmuştur.

Model 5, Özel Liselerin kuruluş oranları üzerinde ülke düzeyindeki yoğunluk artışının etkisini incelemektedir. Erken dönem ekolojik çalışmalarda meşruiyetin ulus düzeyinde ve ulus ötesi düzeyde yayılımının geçerli olduğu, yerel düzeyde ise rekabet süreçlerinin meşruiyet süreçlerine üstün geldiği kabul görmüştür. Ancak sonraları yapılan çalışmalar meşruiyet ve rekabet süreçlerinin yerel düzeyde de gözlenebileceği yönündedir. Model 5'te görüldüğü üzere, Özel Liselerin ulus düzeyindeki yoğunluk artışının kuruluş oranlarını olumlu olarak etkilediği görülmektedir.

Model 7, Hipotez 1b'de, ifade edilen, meşruiyetin yerleşik kimliğe sahip Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselerden, daha sonra oluşmuş bir örgüt topluluğu olan Düz Özel Liselere doğru yayılmasını test etmektedir. Bu anlamda Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselerin yoğunluğunun Özel Liselerin kuruluş oranları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı görülmüştür.

Model 8'de, Hipotez 2b'de ifade edilmiş olan, aralarında kimlik benzerliği olan yüksek statülü Özel Fen Liselerinin yoğunluğundaki artışın düşük statülü Düz Özel Liselerin kuruluşları üzerindeki etkisi test edilmiştir. Sonuçlara göre Özel Fen Liselerinin yoğunluğundaki artışın Özel Liselerin kuruluşları üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Model 8'de Özel Liselerin kuruluşlarının devlet teşvikleri, kendi topluluk içi form meşruiyetini gösteren yoğunluğu ve yoğunluğunun karesiyle gösterilen topluluk içi rekabet ve ulus düzeyi meşruiyeti işaret eden yoğunluğun etkisiyle şekillendiği bulunmuştur. Ana kütle ve karesi alınmış yoğunluk katsayıları (.344 ve 0.009) topluluk içindeki meşrulaşmadan rekabete geçiş evresindeki dönüm noktasındaki örgüt sayısının 19 olduğunu göstermektedir.

4.2. Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselerin Kuruluşları ve Meşruiyet Yayılımları

Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselerin kuruluşları ile ilgili olarak yapılan Negatif Binom Regresyon analizinin sonuçları Tablo 17'de verilmiştir. Kurulan modellerin hepsinde makro-kurumsal değişkenlerin etkileri incelenmiştir. Bu modellerin testi sonucunda anlamlı olarak en belirgin makro-kurumsal değişkenin il gelişmişliği olduğu görülmektedir. Nitekim özellikle Yabancı dil üzerine öğretim yapan özel liselerin yoğunlaştıkları illerin de büyük ve kişi başına düşen gayri safi yurt içi hasılanın yüksek olduğu iller olduğu görülmektedir.

Model 2, Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselerin yoğunluklarının kendi kuruluşları üzerindeki etkisini test etmektedir. Sonuçlara göre bu okulların yoğunluklarının kendi kuruluşlarını olumlu olarak etkilediği görülmektedir. Rekabet süreçlerini test eden Model 3'e bakıldığında bu okulların kuruluşları üzerinde rekabet sürecinin etkisinin bulunmadığı görülmüştür. Bu durum yoğunluk bağımlılığı kuramındaki önce artan ve

sonra azalan bir kuruluş oranı yerine, sadece yoğunluğun kuruluşlar üzerindeki etkisini göstermektedir. Başka bir deyişle, Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise örgüt topluluğunun daha doygunluğa ulaşmadığı ve kaynakların yeterliliğinden hareketle hala meşruiyet sürecinin devam ettiği görülmektedir.

Tablo 17. Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise Kuruluş NBR Analizi Tahminleri (1993 – 2004)

YABANCI DİL ÖZEL	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5
VakıfUniYoğunluk	-.0047091 (.0211306)	-.0086668 (.0255517)	.0015386 (.0355595)	-.0239652 (.0254558)	.0047688 (.0371094)
Teşvik	-.2594967 (.3630849)	.0949251 (.3547033)	.164277 (.3648516)	.0130438 (.3599532)	.0544367 (.3805564)
Gelişmişlik	.0010373*** (.0003001)	.0004597*** (.0001102)	.0003405*** (.0000664)	.0004752*** (.00011)	.0004573*** (.0001098)
Bütçe	.0100234 (.015444)	.0160385 (.0149631)	.0143078 (.0168148)	.0110286 (.0162116)	.0138562 (.0156428)
YabÖzelYoğunluk		.054041*** (.0142346)	.1378788*** (.0523379)	.0570088*** (.0215147)	.0539647*** (.0143875)
YabÖzelYoğunluk ²			-.0011527 (.0006202)		
YabÖzelDogum-1				-.0460225 (.1139497)	
TürkiyeYabÖzelYoğunluk					-.0024939 (.0054937)
Log Olabilirlik	-382.52287	-343.33177	-330.7438	-325.99761	-343.24313
Gözlem Sayısı	804	804	804	737	804

p<.05, *p<.01

Tablo 17. devam

YABANCI DİL ÖZEL	Model 6	Model 7	Model 8	Model 9
VakıfUniYoğunluk	-.0431522 (.0266646)	-.0411915 (.0337709)	-.0338563 (.0272567)	-.0250914 (.0356518)
Teşvik	.2732363 (.3618074)	.4201983 (.3616196)	.3674399 (.3549911)	.2783668 (.3331481)
Gelişmişlik	.0004317*** (.0001047)	.0003281*** (.0000782)	.0003202*** (.0000661)	.0003167*** (.0000655)
Bütçe	.032298** (.0143538)	.0287058 (.0164795)	.0229657 (.0179074)	.0187073 (.023522)
YabÖzelYoğunluk	.0225352*** (.0079222)	.0251949** (.0105114)	.022176*** (.0077913)	.0201443*** (.0056636)
AnadoluYoğunluk	.1057966*** (.0348042)	.2310596*** (.0508608)	.188333*** (.052177)	.121408 (.0795847)
AnadoluYoğunluk ²		-.0044145** (.0018728)	-.0039971** (.0016403)	-.0021264 (.0013826)
Özel Fen Yoğunluk			.1031873** (.0402377)	.3590196** (.1459113)
Özel Fen Yoğunluk ²				-.0241499 (.013506)
Log Olabilirlik	-337.05652	-328.90504	-327.11501	-324.16479
Gözlem Sayısı	804	804	804	804

p<.05, *p<.01

Model 3, önceki yıllardaki kuruluşların bu okullar üzerinde fırsat etkisi yaratıp yaratmadığını test etmektedir. Sonuçlara göre Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselerin kuruluşları üzerinde önceki yılki kuruluşların etkisi bulunmamaktadır.

Model 5'te Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselerin ülke düzeyinde yoğunluk artışının kuruluşları üzerindeki etkisi test edilmiştir. Bulgulara göre ülke düzeyinde meşruiyet yayılımını gösteren bir etki görülmemektedir. Bu bulgu meşruiyetin yerel düzeyde etkisi olduğunu gösteren çalışmalarla benzerlik göstermektedir.

Model 6, Hipotez 1d'deki, önermeyi oluşturan, Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselerin kuruluşları üzerinde kimlik olarak benzeyen Anadolu Liselerinin meşrulaştırıcı etkisini test etmektedir. Bulgulara göre Anadolu Liselerinin yoğunluğunun Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselerin kuruluşları üzerinde olumlu etkisi bulunmaktadır. Başka şekilde ifade edilirse, kimlikleri benzeyen örgüt toplulukları arasında yerleşik olan örgüt topluluğundan yeni oluşan örgüt topluluğuna doğru bir meşruiyet yayılımı görülmektedir.

Model 7’de ise Anadolu Liselerinin rekabet sürecinin yüksek yoğunluk seviyesinde Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselerin kuruluş oranları üzerindeki olumlu etkiyi göstermektedir.

Model 7’de Hipotez 2a, test edilmiştir. Model 7’de meşruiyetin kimlik benzerliği olan yüksek statülü Özel Fen Liselerinden düşük statülü Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselere doğru yayılımı test edilmiştir. Sonuçlara göre Yüksek Statülü Özel Fen Liselerinin yoğunluğundaki artışın kendisinden daha önce yerleşik hale gelmiş bir örgüt topluluğu olan Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselerin kuruluş oranları üzerinde olumlu bir meşulaştırıcı etkisi bulunmaktadır. Model 7 incelendiğinde Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselerin kuruluş oranlarının il gelişmişliği, kendi topluluğu içindeki yoğunluk artışı, Anadolu Liselerinin yoğunluk bağımlı etkisi ve Özel Fen Liselerinin yoğunluğundaki artış ile şekillendiği bulunmuştur. Örgüt toplulukları arasındaki meşruiyet yayılımları açısından bakıldığında ise Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselerin kimlik olarak benzediği yerleşik Anadolu Liseleri topluluğundan ve statüsü yüksek olan Özel Fen Liseleri topluluğundan il düzeyinde meşruiyet yayılımları yoluyla olumlu olarak etkilendiği görülmektedir.

4.3. Özel Fen Liselerin Kuruluşları ve Meşruiyet Yayılımları

Özel Fen Liselerinin kuruluşları ile ilgili olarak yapılan Negatif Binom Regresyon analizinin sonuçları Tablo 18’de verilmiştir. Kurulan tüm modellerde makro-kurumsal değişkenlerin etkileri kontrol edilmiştir. Bulgulara göre, modellerde vakıf üniversitesi yoğunluğu Özel Fen Liselerinin kuruluş oranlarını artırmaktadır. İl gelişmişlik düzeyleri açısından kontrol edildiğinde oluşturulan tüm modellerde il gelişmişliğinin Özel Fen Liselerinin il düzeyinde kuruluş oranlarını olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Benzer şekilde tüm modellerde Milli Eğitim Bakanlığının yatırım bütçesinin azalması Özel Fen Liselerinin kuruluşlarını artırmaktadır.

Model 2’de Özel Fen Liselerinin kendi yoğunluklarının kuruluş oranları üzerindeki etkisi test edilmiştir. Bulgulara göre Özel Fen Liselerinin yoğunluklarının kendi kuruluşlarını olumlu olarak etkilediği görülmektedir. Model 3’te Özel Fen Liselerinin artan yoğunluğunun kuruluşları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu sonuçlara göre rekabet

sürecinin Özel Fen Liselerinin kuruluşu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Model 2 ve Model 3 birlikte yorumlanacak olursa, Özel Fen Liselerinin yoğunluğundaki artışın kuruluş oranlarını önce meşrulasıtırıcı bir etkiyle artırdığını ve sonra topluluğun beslendiği kaynakların yetersizleşmesi nedeniyle rekabet sürecine dayalı olarak kuruluşları azalttığı bulunmuştur. Bu sonuç yoğunluk bağımlılığı kuramının Özel Fen Liseleri örgüt topluluğu için geçerli olduğunu göstermektedir.

Tablo 18. Özel Fen Lisesi Kuruluş NBR Analizi Tahminleri (1993 – 2004)

ÖZEL FEN	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
VakıfUniYoğunluk	.0912473*** (.0244958)	.0632837 (.0329656)	.0637892** (.0289262)	.0534205 (.0347521)
Teşvik	.5560927 (.4619491)	.7117269 (.5308397)	.5960765 (.4963696)	.5338509 (.4639695)
Gelişmişlik	.0007772** (.0003111)	.0003214** (.0001301)	.000221** (.0000996)	.0001072 (.0000899)
Bütçe	-.0469366*** (.0182108)	-.0436471** (.0201636)	-.0471073** (.0202963)	-.0380042 (.0198294)
Özel Fen Yoğunluk		.364666*** (.0484882)	.8636849*** (.1257548)	.7841108*** (.1358119)
ÖzelFenYoğunluk ²			-.0551919*** (.013198)	-.0498362*** (.0131726)
ÖzelFenDogum-1				.3071702 (.160586)
Log Olabilirlik	-232.16789	-210.40879	-201.58505	-187.2893
Gözlem Sayısı	804	804	804	737

p<.05, *p<.01

Tablo 18. devam

ÖZEL FEN	Model 5	Model 6	Model 7	Model 8
VakıfUniYoğunluk	.0614037 (.0353057)	.0685318** (.0267758)	.0705916** (.0281756)	.0571548** (.0261687)
Teşvik	.6066335 (.5389443)	.655049 (.4680175)	.6644298 (.4762166)	.7842522 (.4731217)
Gelişmişlik	.0002206** (.0000984)	.0001995** (.0000931)	.0001937** (.0000945)	.0001672** (.0000818)
Bütçe	-.046944** (.020408)	-.0461351** (.0195637)	-.0461309** (.0195927)	-.0421534** (.0186243)
Özel Fen Yoğunluk	.8641188** (.1266364)	.7562613*** (.1680963)	.7141877*** (.1912545)	.6207342*** (.169034)
ÖzelFenYoğunluk ²	-.0552349** (.0133299)	-.0558941*** (.012731)	-.0529264*** (.0142307)	-.0450763*** (.0128744)
TürkiyeÖzelFenYoğunluk	.0019042 (.024687)			
YabÖzelYoğunluk		.0199426*** (.0061186)	.032043 (.0335839)	.0185989*** (.0057974)
YabÖzelYoğunluk ²			-.0001403 (.0003635)	
FenLisesi Yoğunluk				.8922763** (.4172455)
Log Olabilirlik	-201.58338	-199.25767	-199.20355	-196.12294
Gözlem Sayısı	804	804	804	804

p<.05, *p<.01

Model 4, Özel Fen Liselerinin önceki yıllardaki kuruluşlarının o anki kuruluş oranlarını nasıl etkilediğini incelemektedir. Başka bir deyişle Özel Fen Liselerinin önceki yıllardaki kuruluş oranları bugün için bir fırsat algısı yaratmakta mıdır? Model 4'teki sonuçlar incelendiğinde önceki yıllardaki kuruluşların Özel Fen Liselerinin kuruluşları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı bulunmuştur.

Model 5'te meşruiyet ve rekabet süreçlerinin ülke düzeyindeki etkisi kontrol edilmiştir. Bulgulara göre 1993-2004 yılları arasını kapsayan şekilde, ülke düzeyinde Özel Fen Lisesi yoğunluğundaki artışın okul kuruluşları üzerinde bir etkisi olmadığı görülmektedir. Bu bulgu topluluklar arası süreçlerin incelendiği ilk dönemlerde öne sürülen, meşruiyet süreçlerinin yerelden ziyade ulus veya ulus ötesi gibi daha yüksek düzeylerde geçerli olduğu düşüncesiyle çelişmekte ve daha sonra yerel düzeyin etkilerinin önemini gösteren çalışmaların bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Model 6, Hipotez 1a'nın, testini içeren şekilde, Özel Fen Liselerinin kuruluşları üzerinde kendisine kimlik olarak benzeyen yerleşik bir örgüt topluluğunu oluşturan Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselerin yoğunluğunun etkisini test etmektedir. Sonuçlara göre Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselerin yoğunluğundaki artış Özel Fen Liselerinin kuruluşlarını artırıcı bir meşruiyet etkisi oluşturmaktadır.

Model 8 ise yerleşik bir örgüt topluluğunu oluşturan devlet Fen Liselerinin kendisine kimlik olarak benzeyen Özel Fen Liseleri topluluğu üzerindeki meşrulaştırıcı etkisini test etmektedir. Bulgulara göre devletin Fen Liselerinin yoğunluğunun Özel Fen Liselerinin kuruluş oranları üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu bulunmuştur. Bu anlamda, örgütsel form kimliği olarak benzeşen iki örgüt topluluğu arasında yerleşikliği yüksek olandan yeni oluşan örgüt topluluğuna doğru bir meşruiyet yayılımından bahsetmek mümkün görünmektedir. Model 8, Özel Fen Liselerinin kuruluşlarının il gelişmişliği, devletin bütçeden eğitim yatırımlarına ayırdığı oranın azalması, Özel Fen Liselerinin kendi yoğunluk bağımlılığı, ve devlet Fen Liselerinin meşruiyetinin yayılımından etkilendiğini göstermektedir. Ana kütle ve karesi alınmış yoğunluk katsayıları (.620 ve 0.045) topluluk içindeki meşrulaşmadan rekabete geçiş evresindeki dönüm noktasındaki örgüt sayısının 7 olduğunu göstermektedir. Model 9 olarak devlet Fen Liselerinin yoğunluklarının rekabet süreci de analize dahil edilmiş ancak daha sonra analizde ortaya çıkan çoklu bağımlılık (multicolliniarity) nedeniyle sonuçlara dahil edilmemiştir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Örgütsel ekoloji kuramı içerisinde yapılan önceki çalışmaların bulguları örgütsel kimlik yakınlıklarının örgüt toplulukları arasındaki meşruiyet yayılımlarını kolaylaştırdığını göstermektedir (Carroll ve Swaminathan, 1992; 2000; Dobrev ve diğerleri, 2006; McKendrick ve diğerleri, 2003; Ruef, 2000). Bununla beraber, örgütsel statü farkları üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, temel olarak belirsizlik durumunda örgütlerin hayatta kalmalarını kolaylaştıran önemli etkenlerden birisinin de yüksek statüye sahip olmak olduğu ve buna dayanarak, yüksek statülü örgütlerle etkileşime girmenin genç ve meşruiyeti daha az olan örgütler için olumlu şekilde meşruiyet yayılımından etkilenmeyi getirdiği bulunmuştur (Baum ve Oliver, 1991; Han, 1994; Perrow, 1961; Stuart ve diğerleri, 1999).

Örgütler ve örgüt toplulukları arasındaki meşruiyet yayılımlarını kolaylaştıran örgütsel kimlik ve statü pek çok çalışmada kendilerine yer bulmalarına rağmen, örgüt toplulukları arasındaki meşruiyet yayılımlarında sadece tek boyuta odaklanmışlar ve birlikte çalışılmamışlardır. Yapılan çalışmalar ya sadece örgütsel form kimliği üzerine odaklanmış ya da rekabet süreçlerini statü göstergeleri üzerinden analiz etmekle yetinmiştir. Bu çalışma hem örgütsel form kimliğini hem de örgütsel statü hiyerarşisini birlikte dikkate alarak, örgüt toplulukları arasındaki kimlik yakınlığına sahip örgütler arasındaki meşruiyet yayılımlarını incelemiş ve ümit verici sonuçlar elde etmiştir.

Örgütsel kimlik üzerine yapılan çalışmaların sorunlarından biri, örgütsel kimlik tanımlamalarının ve farklılaşmalarının nasıl yapılacağı üzerindeki fikir ayrılıklarına dayanmaktadır. Bazı çalışmalar ayrıntılı kodlama süreçlerine dayanırken, diğer çalışmalar örgütsel kimliğin dış aktörler tarafından nasıl ve ne şekilde tanımlandığına dayanarak bu ayrıştırmaları ele almışlardır. Benzer şekilde, yapılan çalışmalarda örgütsel statü ayrıştırması da ayrıntılı arşiv çalışmalarını gerektiren süreçleri içermektedir. Bu çalışmada ise hem örgüt topluluklarının çekirdeğini oluşturan örgütsel formlar arasındaki kimlik benzerlikleri ortaya konulmuş, hem de örgüt toplulukları arasındaki statü hiyerarşisi incelenerek araştırmanın hipotezleri bu iki kuramsal yaklaşımın entegrasyonu ile oluşturulmuştur.

Çalışmada temel olarak ortaya konulan meşruiyet yayılımlarının kimlik ve statü kavramları üzerinden nasıl entegre edileceği sorunsalından hareketle iki temel araştırma hipotezi oluşturulmuştur. Bunlardan ilki meşruiyetin kimlikleri benzeyen örgüt toplulukları arasında, yerleşik olan örgüt topluluğundan yeni oluşan örgüt topluluğuna doğru yayılacağı yönündedir. Daha önce ifade edildiği gibi, örgüt toplulukları arasındaki rekabetçi ilişkiler yeni örgüt topluluklarının oluşmasına neden olmaktadır (Baum, 1996). Topluluklar arası rekabet nedeniyle oluşan yeni örgüt toplulukları arasında rekabet süreci daha baskın şekilde yaşanırken, yerleşik örgüt topluluklarıyla yeni oluşan örgüt toplulukları arasında ise meşruiyete dayanan etkileşimler gerçekleşebilmektedir. Bu açıdan yeni oluşan örgüt topluluklarının başarı veya başarısızlıkları diğer örgüt topluluklarıyla kurdukları ekolojik ilişkilerin niteliğine bağlıdır.

Çalışmada Türkiye’de bir örgütsel form olan Özel Ortaöğretim Okullarının kuruluşları incelenmektedir. Bu okullar kendi içlerinde temel olarak, üç ayrı kimlik olarak farklılaşan alt-topluluk temelinde tanımlanmaktadır. Çalışmadaki özel okul alt-toplulukları, Özel Fen Lisesi, Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise ve Özel Liselerdir. Bu tanımlama hem yasal olarak Milli Eğitim Bakanlığınca sınırları çizilen bir biçimde yapılmakta, hem de Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezince üniversiteye giriş sınavları düzenlemelerinde yapılmaktadır. Kimlik özellikleri olarak özel okul tipleriyle benzerlik gösteren diğer lise türleri ise farklı bir örgüt topluluğunun alt topluluklarını oluşturan Fen Liseleri ve Anadolu Liseleridir. Çalışmada cevabı aranan meşruiyet yayılımlarının incelenmesi özel okulların alt topluluklarının birbirleriyle ve devlet okullarıyla olan ilişkileri çerçevesinde incelenmektedir.

Bu amaçla öncelikle özel okullar topluluğunun Türkiye’deki tarihsel gelişimi incelenmiş ve iller düzeyindeki yayılımı ortaya çıkartılmıştır. Bu incelemenin nedeni görgül bağlamın örgüt toplulukları arasındaki meşruiyet yayılımlarının araştırılması için uygunluğunun tespit edilmesidir. İnceleme sonucunda özel okulların 1980’li yılların sonuna kadar az sayıdaki büyük ille sınırlı olarak faaliyet gösterdikleri ve kurumsal yayılımlarının 1990 ve 2000’li yıllarda gerçekleştiği ortaya çıkmıştır. Bu anlamda varlıkları Cumhuriyet öncesi döneme kadar uzanan özel okulların bilişsel meşruiyetinin çok daha geç bir dönemde oluştuğu anlaşılmıştır. Meşruiyet yayılımlarının kuramsal olarak bilişsel meşruiyeti tesis edilmiş olan yerleşik bir örgüt topluluğundan yeni oluşan diğer

örgüt topluluğuna doğru gerçekleştiği yönündeki anlayışa uygun olarak, özel okullar da meşruiyet yayılımlarından olumlu şekilde etkilenebilmektedirler.

Yerleşik bir topluluktan yeni oluşan topluluğa doğru gerçekleşen meşruiyet yayılımlarını kolaylaştıran en önemli etken örgüt toplulukları arasındaki kimlik benzerlikleridir. Örgütsel kimlikleri benzeyen örgüt toplulukları çevredeki kaynaklardan benzer şekilde yararlanmakta ve kimlik benzerliğinden dolayı örgüt kuruluşlar artmaktadır (Ruef, 2000). Bu açıdan çalışmada Türkiye'deki özel liseler arasındaki meşruiyet yayılımlarını inceleyebilmek amacıyla lise türleri arasındaki kimlik benzerliklerini ortaya koyan bir inceleme yapılmıştır. Örgütsel özelliklerin yanı sıra tarihsel ve sosyal süreçleri de kapsayarak yapılan bu inceleme sonucunda örgütsel kimlik özellikleri benzer olan örgüt toplulukları belirlenmiştir. Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liseler, geçmişte Cumhuriyet öncesine dayanması ve sayısal fazlalığı nedeniyle yerleşikliği en yüksek olan özel lise topluluğu olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla bu topluluğa kimlik özellikleri benzeyen, daha sonraki dönemde oluşmuş olan Özel Fen Lisesi ve Özel Liselerin Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liseler topluluğunun meşruiyetinden etkilenmeleri beklenmiştir. Yapılan incelemede farklı bir örgütsel topluluğun alt toplulukları olan Anadolu Liselerinin ve Fen Liselerinin de özel okul tipleriyle örgütsel kimlik özellikleri açısından benzerlikler gösterdiği bulunmuştur. Buradan hareketle Anadolu Liselerinde Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselere ve Fen Liselerinden Özel Fen Liselerine doğru yoğunluğa bağlı meşruiyet yayılımı öngörülmüştür.

Örgüt toplulukları arasındaki meşruiyet yayılımlarının örgütsel kimliğin yanı sıra bir diğer belirleyicisi ise örgütsel statüdür. Yapılan çalışmalarda meşruiyet yayılımlarının yüksek statülü örgüt topluluklarından statüsü düşük olanlara doğru yayıldığı görülmektedir (Baum ve Oliver, 1991; Han, 1994; Perrow, 1961; Stuart ve diğerleri, 1999). Buradan hareketle bu çalışmada ele alınan örgüt tipleri aralarındaki statü farklılıklarının belirlenmesi amacıyla, geçmişe dayalı bir performans kriteri olan üniversite sınavı başarılarına göre sınıflandırılmışlardır. Böylece özel okullar arasında statüsü en yüksek olan Özel Fen Liselerinden Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselere ve Özel Liselere doğru meşruiyet yayılımlarının olacağı öngörülmüştür.

Gelinen noktada 1993-2004 yılları arasını 67 il için kapsayan bir panel veri seti oluşturulmuştur. Özel okul örgüt kuruluşları her yıl için isim isim kaydedilerek ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve bu dönemdeki örgüt kuruluş sayıları tespit edilmiştir. Araştırmada kullanılan bağımsız değişkenler devlet okullarının il düzeyindeki yoğunlukları, özel okulların il düzeyindeki yoğunlukları, özel okul tiplerinin ulus düzeyindeki toplam yoğunlukları, özel okulların geçmiş kuruluş oranları ve makro-kurumsal değişkenlerdir. Bu değişkenler özel okul kuruluşları üzerinde etkileri olacağı düşünülen özel üniversite yoğunluğu, il gelişmişliği, özel okullara yapılan devlet teşvikleri ve devletin eğitime ayırdığı yatırım bütçesidir.

Her bir özel okul topluluğu için ayrı ayrı yapılan regresyon analizleri sonucunda, birinci hipotezi destekler nitelikte kimlikleri benzeyen yerleşik Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselerin yoğunluğunun yeni oluşan Özel Fen Liseleri topluluğundaki örgütlerin kuruluşlarını olumlu olarak etkilediği bulunmuştur. Benzer şekilde örgütsel kimlikleri benzeyen yerleşik Fen Liseleri topluluğundan Özel Fen Liseleri topluluğuna ve Anadolu Liselerinden Yabancı Dille Öğretim Yapan Liselere doğru meşruiyet yayılımları bulunmuştur. Ancak yerleşik Yabancı Dille Öğretim yapan Özel Liselerden düz Özel Liselere doğru gelişen bir meşruiyet yayılımı gerçekleşmemiştir. Bu durumda H1a, H1c ve H1d desteklenmekte, ancak H1b desteklenmemektedir.

Örgütsel statü sıralamasına göre yapılan analizlerde ise yüksek statülü Özel Fen Liselerinden daha düşük statüdeki Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselere doğru yoğunluğa bağlı meşruiyet yayılımları bulunmuştur. Böylece H2a desteklenmiş, ancak yüksek statüdeki Özel Fen Liselerinden düşük statüdeki Özel Liselere doğru gerçekleşmesi beklenen yoğunluğa dayalı meşruiyet yayılımı doğrulanmamıştır.

Araştırmanın bulguları genel olarak değerlendirildiğinde örgüt toplulukları arasındaki yoğunluğa bağlı meşruiyet yayılımlarınının 1) il düzeyinde kimlikleri benzeyen örgüt toplulukları arasında yerleşik örgüt topluluğundan yeni oluşana doğru ve 2) il düzeyinde kimlikleri benzeyen örgüt toplulukları arasında yüksek statülü olandan düşük statülü olana doğru gerçekleştiği bulunmuştur.

Çalışmanın bulguları açısından düz Özel Liseler örgüt topluluğu özel olarak incelendiğinde, bu örgüt topluluğunun il düzeyinde, kimlik benzerliğine dayalı olarak yerleşik topluluktan yeniye doğru ve statüye dayalı olarak herhangi bir topluluğun meşruiyetinden etkilenmediği görülmektedir. Buna karşın Özel Liseler topluluğundaki örgüt kuruluşlarını olumlu olarak etkileyen unsur ise hem topluluk içi yoğunluk bağımlılığı, hem de topluluğun kendi ulus düzeyi yoğunluğudur. Başka bir şekilde ifade edersek, düz Özel Liseler başka topluluklarla etkileşim içinde değildir. Nitekim düz Özel Lise örgüt topluluğu incelendiğinde çalışmaya konu olan diğer tüm lise türleri içinde statüsü en düşük olan lise türü olduğu görülmektedir. Aynı zamanda tüm özel liseler içinde de statüsü en düşük olan lise türüdür. Önceki yapılan bazı çalışmalarda benzer sonuçlara rastlanmaktadır. Örneğin, Benjamin ve Podolny (1999) Kaliforniya şarap endüstrisi üzerine yaptıkları çalışmalarında statüye dayalı meşruiyet yayılımlarının daha çok birbirlerine statü olarak yakın örgütler arasında gerçekleştiğini bulmuşlardır. Bunun nedeni ise meşruiyet kaybına uğramamak için düşük statülü örgütlerle kendilerini özdeşleştirecek faaliyetlerden kaçınmaları ve kendi statülerine yakın örgütlerle olan ilişkileri tercih etmeleridir. Bu açıdan düz Özel liseler statülerinin düşük olması nedeniyle Özel Fen Liseleri ve Yabancı Dille Öğretim Yapan Liseler ile denk algılanmıyor olabilir ve bu yüzden de meşruiyet yayılımlarından olumlu olarak etkilenmiyor olabilirler.

Çalışmanın önemli bir diğer bulgusu ise örgüt toplulukları arasındaki meşruiyet yayılımlarının dar sınırlar içinde gerçekleştiğinin bulunmasıdır. Araştırmada meşruiyet yayılımlarının olduğu tüm durumların il düzeyinde gerçekleştiği, örgüt kuruluşlarının ulus düzeyinde yoğunluk artışlarından etkilenmediği bulunmuştur. Bu bulgu örgüt toplulukları arasındaki yoğunluk bağımlı süreçler ilk incelendiği dönemde ortaya konulan genel kanının aksi yöndedir. Örneğin, Hannan ve Carroll (1992) ve Hannan ve diğerleri (1995) rekabet sürecinin dar, meşrulaşma sürecinin ise geniş sınırlar içinde daha fazla etkili olacağını savunmaktadırlar. Bu çalışmada ise örgüt kuruluş ve kapanış oranları üzerindeki etkinin yerel düzeydeki yoğunluk artışlarından kaynaklandığı ve bunun esas sebebinin örgütsel formun insanlarca yaşadıkları yerel bölgelerde gözlemlenmesine dayalı olduğu (Greve, 2002; Hedström, 1994) yönündeki çalışma bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Çalışmada ortaya çıkan şaşırtıcı bir bulgu ise meşruiyetin kimlikleri benzeyen örgüt toplulukları arasında yerleşikliği yüksek olan örgüt topluluğundan yeni oluşan örgüt topluluğuna doğru gerçekleşeceği beklenirken, daha sonra oluşmuş ancak statüsü yüksek olan örgüt topluluğundan da aynı zamanda yerleşikliği yüksek olana doğru meşruiyet yayılımının gerçekleşmesidir. Bu durum Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liseler ile Özel Fen Liseleri arasında gözlenmektedir. Yapılan analizler sonucunda beklentileri doğrulayan şekilde Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselerin yoğunluğunun daha geç oluşmuş bir örgüt topluluğu olan Özel Fen Liselerinin örgüt kuruluşlarını artırdığı bulunmuştur. Fakat aynı zamanda Özel Fen Liselerinin yoğunluğundaki artış da Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselerin kuruluşlarını artırmaktadır. Bu açıdan bu iki örgüt topluluğu arasında karşılıklı bir meşruiyet yayılımı bulunmaktadır. Bu durum statü olarak bu iki topluluğun birbirlerine yakın olmaları ile açıklanabilir. Nitekim özel liseler arasındaki statü sıralamasında sırasıyla en üstte Özel Fen liseleri, ikinci olarak Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liseler ve son olarak Özel Liseler bulunmaktadır. Meşruiyet yayılımları statü sıralamasında en üstte bulunan iki örgüt topluluğu arasında ve karşılıklı biçimde gerçekleşirken, statü sıralamasında en altta bulunan Özel Liseler topluluğuna doğru herhangi bir yayılım gerçekleşmemektedir. Bu bulgu, yüksek statülü ve düşük statülü aktörlerin statüye dayalı faydalardan eşit olarak yararlanacakları yönündeki öngörüye yanlışlayan ve statüsü yüksek olan taraflar arasında olumlu faydanın daha fazla olduğunu ifade eden Benjamin ve Podolny'nin (1999) çalışmasıyla paralellik göstermektedir.

Ayrıca başarılı bir örgüt performansına sahip olmaları nedeniyle topluluk statüsü yüksek olan Özel Fen Liseleri, genç bir örgüt topluluğu olmasına rağmen kendisinden daha yerleşik olan Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liseler topluluğundaki örgüt kuruluşlarını olumlu yönde etkilemektedir. Bu açıdan bakıldığında örgüt toplulukları arasındaki ilişkilerde yüksek örgütsel performansın genç bir örgüt topluluğunun meşruiyetini yükselttiği görülmektedir.

Çalışmanın bir diğer bulgusu ise örgüt kuruluşları üzerindeki kurumsal etkilere dayanmaktadır. Kurumsal etkilerin ekolojik araştırmalarda analizlere dahil edilmesinin sebebi, yoğunluk bağımlılığı kuramından hareketle yapılan erken dönem çalışmalara getirilen eleştirilere dayanmaktadır (Önder ve Üsdiken, 2007:168). Bu eleştirilerde

topluluğun ilk dönemlerde yaşadığı sayısal büyümenin aşamalı bir bilişsel meşrulaşma sürecinin değil, siyasi, sosyal veya teknolojik bir dışsal değişim sonucunda oluştuğu ifade edilmektedir (Zucker, 1989). Bu eleştirilere ek olarak bilişsel meşrulaşma süreci ile birlikte sosyopolitik meşrulaşmanın da örgüt kuruluşları üzerinde olumlu etkisi olduğu belirtilmektedir (Baum ve Oliver, 1992). Örneğin, çevredeki resmi kurumlarla kurulan ilişkiler formun meşruiyetini artırmaktadır. Sosyopolitik etkilerin de dahil edildiği çalışmalar sonucunda özellikle devletin yaptığı düzenlemelerin örgüt toplulukları üzerinde önemli etkilere yol açtığı görülmüştür (Önder ve Üsdiken, 2007:172). Bu açıdan çalışmada özel okullar topluluğu üzerinde etkileri olacağı düşünülen kurumsal faktörleri belirlemeye yönelik değişkenler de test edilmiştir.

Örgüt kuruluşları üzerindeki makro-kurumsal değişkenlerin etkileri incelendiğinde özel okullara yapılan devlet teşviklerinin Özel Lise kuruluşları üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu görülmektedir. Özel Lise kuruluşları diğer kurumsal değişkenlerden etkilenmemektedirler. Devletin kendi eğitim kurumlarına yaptığı yatırımların azalan seyri de Özel Fen Liselerinin kuruluşlarını olumlu yönde etkilemektedir. Bunun nedeni kaynak temelli olarak, devletin sağladığı eğitim olanaklarının kalitesindeki aşınmanın Özel Fen Liselerine olan talebi artırması yönünde açıklanabilir. Vakıf üniversitesi yoğunluğundaki artış Özel Fen Liselerinin kuruluş oranlarını artırmaktadır. Bu sonuç yüksek öğretimde artan arzın ortaöğretimdeki talebi artırmasıyla açıklanabilir. Fen ve mühendislik alanlarında yüksek öğretimde artan fırsatlar bu alanlara ilgisi olan ancak yüksek puanlı devlet Fen Liselerini kazanamayan öğrenciler için Özel Fen Liselerini alternatif haline getirmektedir. Ayrıca il gelişmişliği değişkeni de Özel Fen Liselerinin kuruluşlarını artırmaktadır. Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Liselerin ise sadece il gelişmişliği kuruluşlarını olumlu yönde etkilemektedir. Bu durum özellikle yabancı dil eğitimine odaklanan bu tür okulların kaynak tabanlarının daha fazla gelişmiş illerde bulunmasıyla açıklanabilir.

BÖLÜM VI

SONUÇ

Bu çalışma genel hatlarıyla örgüt toplulukları arasındaki meşruiyet yayılımlarını incelemektedir. Çalışmanın örgütsel ekoloji yazınına katkısı örgüt toplulukları arasındaki meşruiyet yayılımlarını örgütsel kimlik ve statü üzerinden birleştirerek kavramsallaştırması ve bu yönde bulgulara ulaşmasıdır. Kuramsal olarak örgüt toplulukları arasında meşruiyet yayılımlarının öncelikle yerleşik bir topluluktan yeni oluşan veya görece daha geç oluşmuş bir topluluğa doğru gerçekleşmesi gereklidir. Örgüt toplulukları arasındaki kimlik benzerlikleri ise yerleşik topluluktan yeni oluşana doğru gerçekleşen meşruiyet yayılımını kolaylaştırmaktadır.

Kimlik dışında örgüt toplulukları arasındaki meşruiyet yayılımlarını şekillendiren bir diğer özellik örgütsel statüdür. Yapılan çalışmalar düşük statülü örgütlerin ilişki içine girdikleri yüksek statülü örgütlerin statüsünden faydalandıklarını göstermiştir. Bu anlamda meşruiyet yüksek statülü örgüt topluluklarından düşük statülü olanlara doğru gerçekleşecektir.

Örgütsel ekoloji yazınında örgüt toplulukları arasındaki meşruiyet ve rekabet süreçlerine dair etkileşimlerin hangi sınırlar içinde geçerli olduğu tartışılan bir konudur. Genel görüş meşruiyetin geniş, rekabetin ise dar sınırlar içinde gerçekleşeceği yönünde olmasına rağmen bunun aksini gösteren çalışmalar yerel düzeydeki meşruiyet ve rekabet süreçlerini de işaret etmektedir.

Örgüt toplulukları arasındaki meşruiyet yayılımlarının örgütsel kimlik ve statüye göre şekillendiğini göstermek üzere Türkiye'deki özel ortaöğretim okulları incelenmiştir. Ayrıca farklı bir örgütsel formu oluşturan devlet Anadolu ve Fen Liselerinin meşruiyetlerinin de özel okul alt topluluklarının kuruluşlarını örgütsel kimlik benzerliklerine göre etkileyebileceği öngörülmüştür.

Yapılan incelemede öncelikle özel liseler topluluğunun tarihsel süreç içerisinde geçirdiği dönüşümler araştırılmıştır. Sonrasında özel okullar topluluğu kendi alt toplulukları olan Özel Lise, Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise ve Özel Fen Lisesi

toplulukları düzeyinde ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Bu incelemede özel liseler topluluğunu oluşturan alt toplulukların yanı sıra Anadolu ve Fen Liselerinin kimlik özellikleri incelenmiştir. Böylece örgüt topluluklarının aralarındaki kimlik benzerlikler belirlenmiştir.

Kimliğin yanı sıra çalışmaya konu olan özel lise türlerinin aralarındaki statüye dayalı hiyerarşinin belirlenmesi amacıyla gösterdikleri üniversite sınavı başarıları incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda özel lise alt topluluklarının statü sıralaması belirlenmiştir.

Örgütsel kimlik ve statüye dayalı oluşturulan hipotezler 1993 – 2004 yılları arasında kapsayan panel veri setinde analiz edilmiştir. Çalışmanın sonuçları örgütsel kimlikleri benzeyen örgüt toplulukları arasında yerleşik olan örgüt topluluğundan yeni oluşana doğru meşruiyet yayılımlarının bulunduğunu yerel düzeyde ortaya koymuştur. Diğer yandan çalışmanın bulguları, örgütsel topluluklar arasındaki meşruiyet yayılımlarının yüksek statülü örgüt topluluklarından düşük statülü olanlara doğru gerçekleştiğini yerel düzeyde göstermiştir.

Çalışmanın sonuçları değerlendirildiğinde kimlik benzerliği olan örgüt toplulukları arasında yerleşik olandan yeni oluşana doğru meşruiyet yayılımları gerçekleşirken statüye dayalı olarak yeni oluşandan da yerleşik olana doğru meşruiyet yayılımları görülmüştür. Ulaşılan bulgular topluluklar arası meşruiyet süreçlerinin geniş ve rekabet süreçlerinin dar sınırlar içerisinde gerçekleşeceği yönündeki kuramsal kabulün aksine, meşruiyet süreçlerinin yerel bir özellik olabileceğini de göstermektedir.

Çalışmanın en büyük kısıtı, yoğunluk bağımlılığını inceleyen çalışmaların çoğunda olduğu gibi bir örgüt topluluğunun ilk oluştuğu tarihten başlayarak nüfus seyrini incelemeye alamamasıdır. Bunun nedeni özel lise örgüt kuruluşlarıyla ilgili verilere ulaşmanın zorluğudur. Ancak özel okullar topluluğunun sayısal yayılımı tarihsel olarak analiz edildiğinde çalışmanın amaçları doğrultusunda inceleme yapılabileceği görülmüştür.

Bundan sonraki çalışmalarda örgütsel kimlik ve statüye dayanan örgüt toplulukları arasındaki meşruiyet yayılımlarının, oluştuğu ilk dönemden itibaren hakkında veri bulunan örgüt topluluklarında test edilmesi uygun olacaktır.

KAYNAKÇA

- Albert, S., ve Whetten, D. 1985. Organizational identity. L. L. Cummings ve B. M. Staw, (Der.), *Research in Organizational Behavior*: 263–295. Greenwich: JAI Press.
- Amburgey, T. L. ve Rao, H. 1996. Organizational ecology: past, present and future directions. *Academy of Management Journal*, 39(5): 1265-1286.
- Armaoğlu, F. 1983. *20. yüzyıl siyaset tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Astley, W.G. ve Van de Ven, A. H. 1983. Central perspectives and debates in organization theory. *Administrative Science Quarterly*, 28:254-273.
- Akyüz, Y. 2008. *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Barnett, W. P. 1990. The organizational ecology of a technological system. *Administrative Science Quarterly*, 38: 31–60.
- Barnett, W. P. ve Carroll, G. R. 1987. Competition and mutualism among early telephone companies. *Administrative Science Quarterly*, 32: 400–421.
- Baron, J. N. 2004. Employing identities in organizational ecology. *Industrial and Corporate Change*, 13(1): 3-32.
- Başgöz, İ., ve Wilson, H. 1968. *Türkiye cumhuriyeti'nde eğitim ve Atatürk*. Ankara: Dost Yayınları.
- Baum, J. A. C. ve Oliver, C. 1991. Institutional linkages and organizational mortality. *Administrative Science Quarterly*, 36: 187-218.
- Baum, J. A. C. ve Oliver, C. 1992. Institutional embeddedness and the dynamics of organizational populations. *American Sociological Review*, 57(4): 540–559.
- Baum, J. A. C. 1996. Organizational ecology. S. Clegg, C. Hardy, ve W. Nord (Der.), *Handbook of organization studies*, 77-114. London: Sage.
- Baum, J. A. C. ve Haveman, H. A. 1997. Love thy neighbor? Differentiation and agglomeration in the Manhattan hotel industry, 1898-1990. *Administrative Science Quarterly*, 42: 304-338.
- Benjamin, B. A. ve Podolny, J. M. 1999. Status, quality, and social order in the California wine industry. *Administrative Science Quarterly*, 44: 563-589.
- Brittain, J. W. ve Wholey, D. H. 1988. Competition and coexistence in organizational communities: population dynamics in electronics components manufacturing. G. R. Carroll (Der.), *Ecological Models of Organizations*. 195-222. Cambridge, MA:Ballinger.

- Brint, S. ve Karabel, J. (1991). Institutional origins and transformations: The case of American community colleges. W. W. Powell & P. J. DiMaggio (Der.), *The new institutionalism in organizational analysis*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Carroll, G. R. 1985. Concentration and specialization:dynamics of niche width in populations of organizations. *American Journal of Sociology*, 90(6):1262-83.
- Carroll, G. R. 1987. *Publish and perish: The organizational ecology of newspaper industries*. Greenwich, CT: JAI.
- Carroll, G. R. ve Hannan, M. T. 1989. Density delay in the evolution of organizational populations: a model and five empirical tests. *Administrative Science Quarterly*, 34: 411-430.
- Carroll, G. R. ve Swaminathan, A. 1992. The organizational ecology of strategic groups in the American beer brewing industry from 1975 to 1990. *Industrial and Corporate Change*, 1: 65–97.
- Carroll, G. R. ve Swaminathan, A. 2000. Why the microbrewery movement? Organizational dynamics of resource partitioning in the U.S. brewing industry. *American Journal of Sociology*, 49: 715–762.
- Carroll, G. R. ve Wade, J. 1991. Density dependence in the organizational evolution of the American brewing industry across different levels of analysis. *Social Science Research*, 20(3): 271–302.
- Cinoglu, M. 2006. Private education as a policy tool in Turkey. *International Education Journal*. 7(5): 676-687.
- Çetintaş, B. ve Genç, A. 2001. Eğitim reformu sonrası Anadolu liselerinde yabancı dil öğretimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 20: 51 – 56.
- Demircan, Ö. 1988. *Dünden bugüne Türkiye’de yabancı dil*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Demirel, Özcan. “Orta Öğretimde Yabancı Dil Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi.” Yayınlanmamış Doktora tezi. Ankara. Ankara Üni. Eğitim Fak., 1979.
- DiMaggio, P. J. ve Powell, P. P. 1991. Introduction. W. W. Powell ve P. J. DiMaggio (Der.), *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: University of Chicago Press.
- Dobrev, S. D. 2001. Revisiting organizational legitimation: Cognitive diffusion and sociopolitical factors in the evolution of Bulgarian newspaper enterprises, 1846–1992. *Organization Studies*, 50: 419–444.

- Dobrev, S. D., Ozdemir, S. D. ve Teo, A. C. 2006. The ecological interdependence of emergent and established organizational populations: Legitimacy transfer, violation by comparison, and unstable identities. *Organization Science*, 17(5): 577-597.
- Erdoğan, İ. 2005. *Türk eğitim sistemi: sorunlar ve çözümler*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Ercan, F. 1999. 1980'lerde eğitim sisteminin yemiden yapılanması: Küreselleşme ve neoliberal eğitim politikaları. F. Gök (Der.), *75 Yılda Eğitim*. Tarih Vakfı Yayınları. İstanbul. 23-39
- Eren, H. 2004. *1954'ten 2004'e Özel Okullar Birliği ve 625 Sayılı Kanun*. Özel Okullar Birliği. İstanbul.
- Eyüboğlu, R. 2002. Açılış Konuşması. İ. Erdoğan (Der.), *Özel Okullar ve Eğitimde Kalite*. Özel Okullar Birliği. İstanbul.
- Eyüboğlu, R. 2004. Açılış Konuşması. İ. Erdoğan (Der.), *Özel Okullar ve Eğitim Yönetimi*. Özel Okullar Birliği. İstanbul.
- Eyüboğlu, R. 2005. Açılış Konuşması. İ. Erdoğan (Der.), *Özel Okullar ve Eğitim' de Yeni Yaklaşım*. Özel Okullar Birliği. İstanbul.
- Eyüboğlu, R. 2006. Açılış Konuşması. İ. Erdoğan (Der.), *Avrupa Birliği Vizyonu, Türkiye'de Eğitim ve Özel Okullar*. Özel Okullar Birliği. İstanbul.
- Fligstein, N. 1991. The structural transformation of American industry: An institutional account of the causes of diversification in the largest firms, 1919-1979. W. W. Powell ve P. J. DiMaggio (Der.), *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. 311-336. Chicago, Illinois: University of Chicago Press.
- Fombrun, C. ve Shaley, M. 1990. What's in a name? Reputation building and corporate strategy. *Academy of Management Journal*, 33 (2):233-258.
- Freeman, J. H. ve Audia, P. G. 2006. Community ecology and the sociology of organizations. *Annual Review of Sociology*, 32: 145-69.
- Friedland, R. ve Alford, R. 1991. Bringing society back in: Symbols, practices, and institutional contradictions. W. W. Powell ve J. P. DiMaggio (Der.), *The New Institutionalism in Organizational Analysis*, 232-266. Chicago: Chicago University Press.
- Greve, H. R. 2000. Market niche entry decisions: competition, learning, and strategy in Tokyo banking, 1894-1936. *Academy of Management Journal*, 43(5): 816-836.

- Han, J. 1998. *The evolution of the Japanese banking industry: an ecological analysis, 1873–1945*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Palo Alto, CA: Stanford Üniversitesi.
- Hannan, M. T. 1991. Theoretical and methodological issues in analysis of density-dependent legitimation in organizational evolution. *Sociological Methodology*, 21: 1-42.
- Hannan, M. T. 2005. Ecologies of organizations: diversity and identity. *Journal of Economical Perspect*, 19(1): 51–70.
- Hannan, M. T. ve Carroll, G. R. 1992. *Dynamics of organizational populations: density, legitimation and competition*. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Hannan, M. T. ve Freeman, J. 1977. The population ecology of organizations. *American Journal of Sociology*, 82: 929–964.
- Hannan, M. ve J. Freeman.1984. Structural inertia and organizational change. *American Sociological Review*, 49: 149-164.
- Hannan, M. T. ve Freeman, J. 1986. Where do organizational forms come from? *Sociological Forum*, 1(1): 50-72.
- Hannan, M. T. ve Freeman, J.H. 1987. The ecology of organizational founding: American labor unions, 1836-1985. *American Journal of Sociology*, 92: 910-943.
- Hannan, M. T. ve Freeman, J. H. 1989. *Organizational ecology*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Hannan, M. T., Carroll, G. R., Dundon, E. A. ve Torres, J. C. 1995. Organizational evolution in a multinational context: Entries of automobile manufacturers in Belgium, Britain, France, Germany and Italy. *American Sociological Review*, 60:509-528.
- Hannan, M. T., Polos, L., ve Carroll, G. R. 2005. *Social codes and ecologies: Logistics of organization theory*. Stanford, CA: Stanford Graduate School of Business.
- Haslam, S. S. 2001. *Psychology in organizations: The social identity approach*. Sage.
- Haydaroğlu, P. İ. 1990. Osmanlı imparatorluğunda yabancı okullar. Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara.
- Hürriyet, 18 Şubat 2002, Cüneyt Ülsever; Hürriyet, 19 Şubat 2002; Akşam, 19 Şubat, 2002).
- Hsu, G. ve Hannan, M. T. 2005. Identities, genres, and organizational forms. *Organization Science*, 16(5): 474 - 490.

- Ingram, P., ve Inman, C. 1996. Institutions, intergroup competition, and the evolution of hotel populations around Niagara Falls. *Administrative Science Quarterly*, 41: 629–658.
- Jensen, M. 2003. The role of network resources in market entry: Commercial banks' entry into investment banking 1991-1997. *Administrative Science Quarterly*, 48: 466-497.
- Kalnins, A. ve Chung, B. 2004. Resource seeking agglomeration: a study of market entry in the lodging industry. *Strategic Management Journal*. 25: 689-699.
- Khessina, O. M. ve Romanelli, E. 2007. *Perceptual focus and regional industrial identity. University of Southern California*, yayılanmamış araştırma.
- Koç, N. 2006. *Laik Eğitimden Şeriatçı Eğitime Ulusal Eğitimde Çöküş Süreci*. Berfin Yayınları, İstanbul.
- Koçer, H. A. 1970. *Türkiye’de modern eğitimin doğuşu*. Ankara: Uzman Yayınları
- Kuilman, J. G., ve Li, J. 2009. Grades of membership and legitimacy spillovers: Foreign banks in Shanghai, 1847-1935. *Academy of Management Journal*, 52(2): 229-245.
- Li, J. T., Yang, J. Y. ve Yue, D. R. 2007. Identity, community, and audience: How wholly owned foreign subsidiaries gain legitimacy in China. *Academy of Management Journal*, 50: 175–190.
- Lomi, A. 1995. The population ecology of organizational founding: Location dependence and unobserved heterogeneity. *Administrative Science Quarterly*, 40: 111-144.
- Lomi, A. 2000. Density dependence and spatial duality in organizational founding rates: Danish commercial banks, 1846-1989. *Organization Studies*, 21(2): 433-161.
- McKendrick, D. G., Jaffee, J., Carroll, G. R. ve Khessina, O. M. 2003. In the bud? Disk array producers as a (possibly) emergent organizational form. *Administrative Science Quarterly*, 48: 60–93.
- Mezias, J. M. ve Mezias, S. J. 2000. Resource partitioning, the founding of specialist firms, and innovation: the American feature film industry, 1912–1929. *Organization Science*, 11: 306–322.
- Milli Eğitim Bakanlığı Özel Okullar Çerçeve Yönetmeliği*. 2005. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı Anadolu Liseleri Yönetmeliği*. 1999. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı Fen Liseleri Yönetmeliği*. 2008. Milli Eğitim Bakanlığı. Mart 24.
- Milli Eğitim İstatistikleri, 1961-1965*. 1968. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

- Milli Eğitim İstatistikleri, 1965-1967.* 1970. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.
Devlet Ankara: İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- Milli Eğitim İstatistikleri, 1967-1971.* 1976. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.
Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- Milli Eğitim İstatistikleri, 1972-1974.* 1977. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.
Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- Milli Eğitim İstatistikleri, 1979-1980.* 1983. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.
Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- Milli Eğitim İstatistikleri, 1982-1983.* 1985. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.
Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- Milli Eğitim İstatistikleri, 1983-1984.* 1986. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.
Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- Milli Eğitim İstatistikleri, 1984-1985.* 1987. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.
Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- Milli Eğitim İstatistikleri, 1985-1986.* 1987. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.
Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- Ortaöğretim kurumlarına göre 1993 öğrenci seçme ve yerleştirme sınavı sonuçları.* 1993.
Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Ortaöğretim kurumlarına göre 1994 öğrenci seçme ve yerleştirme sınavı sonuçları.* 1994.
Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Ortaöğretim kurumlarına göre 1995 öğrenci seçme ve yerleştirme sınavı sonuçları.* 1995.
Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Ortaöğretim kurumlarına göre 1996 öğrenci seçme ve yerleştirme sınavı sonuçları.* 1996.
Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Ortaöğretim kurumlarına göre 1997 öğrenci seçme ve yerleştirme sınavı sonuçları.* 1997.
Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Ortaöğretim kurumlarına göre 1998 öğrenci seçme ve yerleştirme sınavı sonuçları.* 1998.
Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Ortaöğretim kurumlarına göre 1999 öğrenci seçme ve yerleştirme sınavı sonuçları.* 1999.
Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Ortaöğretim kurumlarına göre 2000 öğrenci seçme ve yerleştirme sınavı sonuçları.* 2000.
Ankara: ÖSYM Yayınları.

- Ortaöğretim kurumlarına göre 2001 öğrenci seçme ve yerleştirme sınavı sonuçları.*** 2001.
Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Ortaöğretim kurumlarına göre 2002 öğrenci seçme ve yerleştirme sınavı sonuçları.*** 2002.
Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Ortaöğretim kurumlarına göre 2003 öğrenci seçme ve yerleştirme sınavı sonuçları.*** 2003.
Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Ortaöğretim kurumlarına göre 2004 öğrenci seçme ve yerleştirme sınavı sonuçları.*** 2004.
Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Ortaöğretim kurumlarına göre 2005 öğrenci seçme ve yerleştirme sınavı sonuçları.*** 2005.
Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Ortaöğretim kurumlarına göre 2006 öğrenci seçme ve yerleştirme sınavı sonuçları.*** 2006.
Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Ortaöğretim kurumlarına göre 2007 öğrenci seçme ve yerleştirme sınavı sonuçları.*** 2007.
Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Özbek, N. 2000. ***Türkiye'deki yabancıların öğrenim ve öğretim özgürlüğü.*** Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.
- Önder, Ç. 2006. ***Political opportunity, organizational infrastructure and organizational founding: trade unions in Istanbul and Ankara, 1947-1980.*** Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Sabancı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Önder, Ç. ve Üsdiken, B. 2007. Örgütsel ekoloji: Örgüt toplulukları ve çevresel ayıklama. S. Sargut ve Ş. Özen (Der.), ***Örgüt kuramları:*** 112-193. Ankara: İmge Kitapevi.
- Park, Y. D. ve Podolny, J. M. 2000. The competitive dynamics of status and niche width: U.S investment banking, 1920-1949. ***Industrial and Corporate Change***, 9(3): 377-414.
- Perrow, C. 1961. The analysis of goals in complex organizations. ***American Sociological Review***, 26: 854-866.
- Phillips, D. J. 2001. The promotion paradox: Organizational mortality and employee promotion chances in Silikon wallely law firms, 1946-1996. ***American Journal of Sociology***, 106: 1058-1096.
- Phillips, D. J. ve Zuckerman, E. W. 2001. Middle-status conformity: theoretical restatement and empirical demonstration in two markets. ***American Journal of Sociology***, 107(2).

- Phillips, D.J. ve Zuckerman, E. W. 2008. *Signaling identity or inferiority? status, conformity, and labor market reactions to Silicon Valley law firms.* Yayınlanmamış Araştırma.
- Podolny, J. 1991. *Status, status processes and market competition.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Boston: Harvard Üniversitesi.
- Podolny, J., Stuart, T. E. ve Hannan, M. T. 1996. Networks, knowledge, and niches: a sociological examination of worldwide competition in the semiconductor industry. *American Journal of Sociology*, 102: 659-689.
- Podolny, J. M. 1993. A status-based model of market competition. *American Journal of Sociology*, 98: 829-872.
- Podolny, J. M. 2005. *Status signals: a sociological study of market competition.* Princeton, N.J: Princeton University Press.
- Podolny, J. M. ve Phillips, D. J. 1996. The dynamics of organizational status. *Industrial and Corporate Change*, 5: 453-472.
- Podolny, J. M. ve Morton, F. M. S. 1999. Social status, entry and predation: the case of British shipping cartels 1879-1929. *The Journal of Industrial Economics*, 47: 41-67.
- Polos, L., M. T., Hannan, M. T. ve Carroll, G. R. 2002. Foundations of a theory of social forms. *Industrial and Corporate Change*. 11: 85-115.
- Ranger-Moore, J., Banaszak-Holl, J. ve Hannan, M. T. Density dependent dynamics in regulated industries: Founding rates of banks and life insurance companies. *Administrative Science Quarterly*, 36: 36-65.
- Romanelli, E. ve Khessina, O. M. 2005. Regional industrial identity: cluster configurations and economic development. *Organization Science*, 16: 344-358.
- Romanelli, E. 1991. The evolution of new organizational forms. *Annual Review of Sociology*, 39: 79-103.
- Ruef, M. 2000. The emergence of organizational forms: A community ecology approach. *American Journal of Sociology*, 49: 658-714.
- Ruef, M. 2004. The demise of an organizational form: Emancipation and plantation agriculture in the American South, 1860-1880. *American Journal of Sociology*, 109: 1365-1410.
- Saatçioğlu, A. 2004. Güç, sınıf çatışması ve ayrımcı örgütsel biçimlerin kurumsallaşması. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4 (1): 102-130.

- Scott, W. R. 1992. *Organizations: rational, natural, and open systems*. New Jersey: Prentice Hall.
- Staber, U. 1989. Organizational foundings in the cooperative sector of Atlantic Canada: an ecological perspective. *Organization Studies*, 10: 381–403.
- Stuart, T. E., Hoang, H. ve Hybels, R. C. 1999. Interorganizational endorsements and the performance of entrepreneurial ventures. *Administrative Science Quarterly*, 44: 315-349.
- Subaşı, B. ve Dinler, A. 2003. *Dünyada ve Türkiye’de özel okullar*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Tajfel, H. ve Turner, J. C. 1979. An integrative theory of intergroup conflict. W. F. Aystin ve S. Worchel (Der.) *The Social Psychology of Intergroup Relations*. California: Brooks/Cole.
- Unat, F. R. 1964. *Türkiye eğitim sisteminin gelişmesine tarihi bir bakış*. Ankara: MEB Basımevi.
- Uygun, S. 2003. Türkiye’de dünden bugüne özel okullara bir bakış-gelişim ve etkileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36 (1).
- Ünal, L. I. ve Özsoy, S. 1999. Modern Türkiye’nin sisypnos miti: eğitimde fırsat eşitliği. F. Gök (Der.), *75 Yılda Eğitim*. Tarih Vakfı Yayınları. İstanbul. 39-73
- White, H.C. 2002. *Markets from networks: Socioeconomic models of production*. Princeton University Press, Princeton N.J.
- Wholey, D. R., Christianson, J. B. ve Sanches, S. M. 1992. Organizational size and failure among health maintenance organizations. *American Sociological Review*. 57:829-842.
- Zucker, L. G. 1989. Combining institutional theory and population ecology: No legitimacy, no history. *American Sociological Review*, 54: 542-545.
- Zuckerman, E. W. 1999. The categorical imperative: Securities analysts and the illegitimacy discount. *American Journal of Sociology*, 47: 1398–1438.
- Türk Eğitim Derneği İnternet Sayfası. Haziran 2010. <[http:// www.ted.org.tr](http://www.ted.org.tr)>
- 2009 Yılı Bütçe Raporu**. 2008. T.C Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Devlet Kitapları Müdürlüğü. Aralık.
- 2007-2008 Öğretim Yılı Başı Eğitimin Durumu Raporu**. 2007. Eğitim-Sen. Ankara.

EKLER

Ek-1: 1993 – 2004 İllere Göre Özel Lise Kuruluşları

ADANA

1993

Özel Adana Lisesi

Özel Gönen Lisesi

Özel Akademi Lisesi

1994

Özel Gündoğdu Lisesi

1996

Özel Yani Adana Ortadoğu Lisesi

Özel Ali ve Rukiye Özgören Lisesi

Özel Perihan Üçgül Kız Lisesi

1997

Özel Bilimkent Lisesi

1998

Başkent Üniversitesi Özel Gönen Lisesi

2002

Özel Güven Varlı Lisesi

ADİYAMAN

1995

Özel Ketencioğlu Lisesi

1996

Özel Merkez Lisesi

1998

Özel Açı Lisesi

AMASYA

2003

Özel İpekyolu Lisesi

ANKARA

1993

Özel Fatoş Abla Lisesi

1994

Özel Alp Lisesi

1995

Özel Ankara Aziziye Lisesi

1996

Özel Atılım Lisesi

Özel Bilim Lisesi

Özel Ferda Lisesi

1997

Özel Yavuz Sultan Lisesi

Özel Nene Hatun Lisesi

1998

Özel Samanyolu Keçiören Lisesi
Özel Polatlı Samanyolu Lisesi
Bilkent Üniversitesi Hazırlık Okulu

1999

Özel Türk Yurdu Lisesi
Özel Türkav Lisesi

İSTANBUL

1993

Özel Balkan Lisesi
Özel Yenidünya Lisesi
Özel Oğuzkaan Lisesi

1995

Özel Hacı Kasımoğlu Erkek Lisesi
Özel Klasik Çavuşoğlu Lisesi

1996

Özel Şişli Lisesi
Özel Yakacık Huma Lisesi

1997

Özel Çınar Kız Lisesi
Özel Gaye Lisesi
Özel Gazi Osman Paşa Şevkat Lisesi

1998

Özel Akçınar Lisesi
Özel Bahçelievler Meltem Lisesi
Özel Güneşli Lisesi
Özel Nilgün Doğay Lisesi
Özel İhlas Karma Lisesi
Özel Bilgi Çağı Lisesi

2000

Özel Başarılı Lisesi
Özel Yıldızlar Lisesi
Özel Gökkuşuğu Lisesi

2001

Özel Erol Altaca Lisesi
Özel Fenerbahçe Spor K. Lisesi

2002

Özel Sadabad Lisesi
Özel Çağ Fatih Lisesi

2003

Özel Eğitim ve Yaşam Merkezi Okyanus Lisesi
Özel Derya Öncü Lisesi

2004

Özel Kıraç Lisesi
Özel Toprak Lisesi
Özel Eşref Aydın Lisesi

İZMİR

1993

Özel İzmir Lisesi

1996

Özel Özdeniz Lisesi

1999

Özel Çağdaş Eğitim Lisesi

2002

Özel Türk Lisesi (Karşıyaka Şubesi)

ANTALYA

1998

Özel Ufuk Coşkun Lisesi

Özel Sancak Lisesi

AYDIN

1994

Özel Yesevi Erkek Lisesi

BALIKESİR

1999

Özel Özcan Erkek Lisesi

BİTLİS

1996

Özel Selahattin Eyyubi Lisesi

BOLU

1995

Özel Gürtan Lisesi

BURSA

1996

Özel Rafet Kahraman Kız Lisesi

2000

Özel İlk Güneş Lisesi

2001

Özel Asiye Coşkun Lisesi

ÇORUM

2003

Özel Pınar Lisesi

DENİZLİ

1999

Özel P.E.V. Lisesi

DIYABAKIR

1995

Özel Dicle Erkek Lisesi

1996

Özel Yeni Ortadoğu Lisesi

ELAZIĞ

1997

Özel Bilgem Lisesi

1998

Özel Harput Lisesi

ERZURUM

1996

Özel Aziziye Kız Lisesi

2001

Özel İstiklal Lisesi

ESKİŞEHİR

1998

Özel Atayurt Lisesi

1999

Özel Çađfen Lisesi

GAZİANTEP

1996

Özel Mutafođlu Kız Lisesi

2001

Özel Çağdaş Bilgi Lisesi

Özel Seçkin Lisesi

GİRESUN

2001

Özel Yavuz Lisesi

HATAY

2004

Özel Genç Guralp Lisesi

ISPARTA

1993

Özel Altınbaşak Erkek Lisesi

İÇEL

1995

Özel Silifke Lisesi

KAYSERİ

1994

Özel Zihniye Baykan Kız Lisesi

1995

Özel S. Arslan İpek Lisesi

1996

Özel İstikbal Kız Lisesi

1997

Özel Atlas Lisesi

1998

Özel Erciyes Lisesi

2001

Özel Mustafa Yelkenoğlu Lisesi

2002

Özel Hisarcıklıoğlu Lisesi

KIRŞEHİR

1996

Özel Kırşehir Lisesi

KOCAELİ

1994

Özel Atafen Lisesi

KONYA

1995

Özel Başak Lisesi

1996

Özel Tür-Mak Lisesi

Özel Büyükkoyuncu Lisesi

1997

Özel İsmail Kaya Lisesi

1998

Özel Enderun Lisesi

Özel Konya Yavuz Selim Lisesi

2000

Özel Envar Lisesi

2003

Özel Selçuklu Ufuk Lisesi

KÜTAHYA

1995

Özel Yavuz Selim Lisesi

2002

Özel Tavşanlı Yıldız Lisesi

MALATYA

1999

Özel Turgut Özal Lisesi

2004

Özel Birgül Lisesi

MANİSA

1994

Özel Doruk Lisesi

1995

Özel Birlik Lisesi

Özel Rabia Hatun Kız Lisesi

2000

Özel Yüksel Lisesi

MARAŞ

1993

Özel Kahramankent Erkek Lisesi

1994

Özel Ceyhan Erkek Lisesi

1996

Özel Ali Kenger Kız Lisesi

2000

Özel Beyza Lisesi

2004

Özel İlkem Güneş Lisesi

MUĞLA

1998

Muğla Gürsoylar Özel Evrensel Lisesi

2001

Özel Gürçağlar Lisesi

2004

Özel Yeni Fethiye Lisesi

NEVŞEHİR

1996

Özel Damat İbrahim Paşa Lisesi

RİZE

1997

Özel Kerime Hatun Kız Lisesi

2001

Özel Bilge Lisesi

Özel İlgi Lisesi

SAKARYA

1997

Özel Kerime Hatun Kız Lisesi

1998

Özel Çağ Lisesi

2002

Adapazarı Özel Enka Lisesi

2004

Özel Zaim Işık Lisesi

SİVAS

1997

Özel Sultan Murat Lisesi

2000

Özel Bilgi Lisesi

TEKİRDAĞ

1996

Özel Trakya Lisesi

TRABZON

1999

Özel Gülbahar Hatun Lisesi

2002

Akçaabat Özel Fatma Baş Lisesi

URFA

1996

Özel Murat Erkek Lisesi

1997

Özel Çağlayan Kız Lisesi

1999

Özel Birikim Lisesi

UŞAK

1995

Özel Hilal Kız Lisesi

VAN

1996

Özel Serhat Kız Lisesi

2003

Özel Çağdaş Lisesi

ZONGULDAK

1995

Özel Yıldırım Erkek Lisesi

Ek-2: 1993 –2004 İllere Göre Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise Kuruluşları

ADANA

1996

Özel Adana Lisesi

1999

Özel Ali ve Rukiye Özgören Lisesi

Özel Perihan Üçgül Lisesi

AFYON

1998

Özel Zafer Lisesi

ANKARA

1993

Özel İlkem Lisesi

PKEV Özel Ayhan Gökay Busch Lisesi

1994

ODTÜ Geliştirme Vakfı Özel Lisesi

Özel Aykan Lisesi

Özel Bilgi Etlik Lisesi

MEV Özel Köksal Toptan Lisesi

1995

Özel Bilim Lisesi

1996

Polatlı TED Koleji Vakfı Özel Lisesi

Özel Meltem Lisesi

Bilkent Üniversitesi Müzik Sanat Fak. Hazırlık Okulu

Özel İpek Kız Lisesi

1997

Özel Bilkent Lisesi

Özel Sevgi Kız Lisesi

Özel Atılım Lisesi

2000

Özel Ceceli Lisesi

Özel Ankara Öncü Lisesi

Özel Ankara Üniversitesi Geliştirme Vakfı Özel Lisesi

Özel Yüce Lisesi

2001

Özel Ahmet Ulusoy Lisesi

2003

Özel Çağlayan Pınar Lisesi

Gazi Üniversitesi Vakfı Özel Lisesi

2004

Özel Erken Başarı Tasarım Lisesi

Özel Altın Eğitim Lisesi

İSTANBUL

1993

Özel Zoğrafyon Rum Erkek Lisesi

Özel Coşkun Kız Lisesi

1994

Özel Cihangir Lisesi

1995

Özel Asfa Lisesi

Özel Mimar Sinan Lisesi

Özel Safiye Sultan Kız Lisesi

Özel Bahçeşehir Lisesi

Özel Asfa Kız Lisesi

1996

Özel Şener Onur Lisesi

Güngören Özel Meltem Lisesi

1997

Özel Asır Kız Lisesi

Özel Selim Pars Lisesi

Özel Dragos Lisesi

Özel Özkan Lisesi

Özel MEF Lisesi

Özel Sultan Fatih Kız Lisesi

Özel Sultan Fatih Lisesi

1998

Özel Asfa Ahmet Mithat Lisesi

Özel Atacan Lisesi

Özel Asfa Asalet Lisesi

Özel Yüzyıl Işıl Lisesi

Özel Çamlıca Fazilet Lisesi

Özel Bahçelievler İhlas Çok Programlı Lisesi

Milli Eğitim Vakfı Özel İstanbul Lisesi

Özel 21.Yüzyıl Lisesi

Özel Bağcılar Birikim Lisesi

Özel İklim Lisesi

1999

Özel Altınay Lisesi

Milli Eğitim Vakfı Özel Basıncık Lisesi

Özel Pendik Fazilet Lisesi

Özel Yankı Lisesi

Özel devran Lisesi

Özel Aka Lisesi

Özel Koza Lisesi

Özel Tepe Lisesi

2000

Özel Elit Gençler Lisesi

Özel Pendik İkbâl Lisesi

Özel Sainte Pulcherie Fransız Lisesi

Özel Üsküdar Bağlarbaşı Lisesi

Özel Bağcılar Ensar Lisesi
Özel TED İstanbul Koleji Vakfı Özel Lisesi

2001

Özel Beyfen Lisesi
Özel TEK Lisesi
Özel Acarlar Lisesi
Özel Avrupa Lisesi
Özel Beşiktaş Jimnastik Kulübü Lisesi
Özel Erdil Lisesi
Özel Florya Lisesi
Özel Yeni Yıldız Lisesi
Özel Kasımoğlu Coşkun Lisesi

2002

Özel Marmara Koleji
Özel Beyoğlu İtalyan Lisesi
Özel Irmak Lisesi
Özel Sezin Lisesi

2003

Özel Kemer Lisesi
Özel Bostancı Doğa Lisesi
Özel İstanbul Çevre Lisesi
Özel Galileo Galilei İtalyan Lisesi
Özel Çamlıca Bilfen Lisesi

2004

Özel Mavigün Lisesi
Özel Başakşehir Ensar Koleji
Özel Yassa Koleji
Özel Alev Lisesi
Özel Sarıyer Doğa Lisesi

İZMİR

1996

Özel Bornova Lisesi

1997

Özel Özdeniz Lisesi

1998

Özel İdare 75.Yıl Cumhuriyet Özel Lisesi
Özel Gediz Lisesi

2001

Özel İzmir Başarı Lisesi
Özel Menekşe Lisesi

2002

Özel İzmir Bilge Ata Lisesi

2003

Özel Deniz Koleji

2004

Özel Gelişim Lisesi

ANTALYA

1995

Özel Yılmaz Erkek Lisesi

1999

Özel Manavgat Lisesi

2000

Özel Abdülkadir Özkan Lisesi

Özel Envar Lisesi

Özel Ufuk Lisesi

2003

Özel Akev Lisesi

2004

Özel Toros Akdeniz Lisesi

AYDIN

1994

Özel Fatih Sultan Lisesi

1995

Özel Başak Lisesi

1997

Özel Ü.Naci Akdoğan Lisesi

BALIKESİR

1995

Özel Balıkesir Fırat Lisesi

2002

Özel Naim Çağıl Lisesi

BURDUR

2002

Özel Alpaslan Ali Can Lisesi

BURSA

1994

Özel Tan Lisesi

Özel Tunçsiper Lisesi

1997

Özel Bursa Meltem Lisesi

1999

İnegöl Özel Yirmibirinci Yüzyıl Lisesi

Özel Melike Pınar Lisesi

Özel İnal Ertekin Lisesi

2002

Özel Altın Nesil Lisesi

2004

Özel Final Lisesi

Özel Emine Örnek Lisesi

TED Bursa Özel Koleji

ÇANAKKALE

1997

Özel Çanakkale Özel Lisesi

ÇORUM

1998

Özel Murathan Lisesi

DENİZLİ

1997

Özel Denizli Ufuk Kız Lisesi

1998

Özel Denizli Lisesi

EDİRNE

1998

Özel Edirne Beykent Lisesi

2001

Özel Edirne Lisesi

ELAZIĞ

1999

Özel Elazığ Yavuz Selim Lisesi

ERZURUM

1998

Özel Dadaşkent Aziziye Lisesi

ESKİŞEHİR

1996

Özel Mat-FKB Gelişim Lisesi

Özel Çağdaş Lisesi

GAZİANTEP

1999

Özel Erdem Lisesi

2000

Özel Gaziantep Kolej Vakfı Özel Lisesi

2002

Özel İslim Nihat Özyurt Lisesi

HATAY

2001

Özel Zengi Lisesi

2003

Özel Yeni Atalar Koleji

ISPARTA

1998

Özel Altınbaşak Bedri Ayhan Lisesi

İÇEL

1993

Özel Toros Anadolu Lisesi

1994

Özel Türkmen Lisesi

Özel Yıldırım Han Lisesi

1995

Özel Mersin Yemliha Kız Lisesi

1997

Özel T.E.V. Kıvılcım Lisesi

Özel Yıldırım Han Kız Lisesi

1998

Özel Yıldırım Bayezıt Kız Lisesi

2003

ODTÜ Geliştirme Vakfı Özel Mersin Lisesi

2004

TED Mersin Özel Lisesi

KAYSERİ

1993

Kayseri Eğitim Kültür Vakfı Özel Lisesi

1994

Özel Ufuk Lisesi

Özel Kılıçaslan Lisesi

1999

Özel Erciyes Lisesi

KOCAELİ

1994

Özel Cebir Kız Lisesi

Özel Erkul Erkek Lisesi

1997

Özel Atafen Lisesi

Özel Muhsinler Lisesi

Özel İnanç Lisesi

2001

Özel Çırağan Lisesi

Özel Gebze Lisesi

Özel Marmara 2000 Lisesi

2003

Özel Yuvacık Atayurt Koleji

2004

Özel Kocaeli Bahçeşehir Koleji

KONYA

1994

Özel İdeal Lisesi

1999

Özel Güventaş Lisesi

KÜTAHYA

2001

Özel Konuralp Lisesi

MALATYA

1995

Özel Rahime Batu Lisesi

MANİSA

1995

Özel Şehzade Mehmet Erkek Lisesi

1999

Özel Saadet Lisesi

Özel Betül Lisesi

MARDİN

2002

Özel M. Beşir Atak Lisesi

MUĞLA

1997

Özel Bodrum Özel Marmara Lisesi

2003

Kenan Evren Eğitim K. Vakfı Özel K. Yılmaz Lisesi

NEVŞEHİR

1998

Kardelen Lisesi

1999

Özel Altınyıldız Lisesi

NİĞDE

1994

Özel Sungurbey Lisesi

ORDU

1995

Özel Ordu Lisesi

1997

Özel Ordu Seçkin Lisesi

RİZE

2001

Özel Kopuzlar Lisesi

SAKARYA

1995

Özel Işık Erkek Lisesi

2002

Özel Sakarya Üniversitesi Vakfı Lisesi

SAMSUN

1994

Özel Samsun Meralcan Lisesi

1998

Özel Feza Lisesi

TEKİRDAĞ

2002

Özel Gürsoylar Lisesi

TRABZON

1999

Özel Alpaslan Lisesi

UŞAK

1995

Özel Üftade Erkek Lisesi

Ek-3: 1993 –2004 İllere Göre Özel Fen Lisesi Kuruluşları

ADANA

1999

Özel Çukurova BilFen Fen Lisesi

2002

Özel Bilimkent Fen Lisesi

2003

Özel Ali ve Rukiye Özgören Fen Lisesi

2004

Başkent Üniversitesi Özel Başkent Fen Lisesi

Özel Adana Gündoğdu Fen Lisesi

ANKARA

1995

Özel Muradiye Kız Fen Lisesi

1996

Özel Bilim Fen Lisesi

MEV Özel Ankara Fen Lisesi

Özel Hafsa Sultan Kız Fen Lisesi

Özel Çağrı Kız Fen Lisesi

1997

Özel Yavuz Sultan Fen Lisesi

Özel Nene Hatun Fen Lisesi

1998

Özel Samanyolu Keçiören Fen Lisesi

2000

Başkent Üniversitesi Özel Ayşeabla Fen Lisesi

2003

Özel Ahmet Ulusoy Fen Lisesi

Gazi Üniversitesi Vakfı Özel Fen Lisesi

İSTANBUL

1993

Özel Marmara Fen Lisesi

Özel Selim Pars Fen Lisesi

Özel Üsküdar Fazilet Erkek Fen Lisesi

1994

Özel Eyüboğlu Fen Lisesi

1995

Özel Doğu Fen Lisesi

1998

Özel İstanbul Fen Lisesi

Özel Kasımoğlu Fen Lisesi

2000

Özel Sevgi Çiçeği Anafen Fen Lisesi

2001

İstek Özel Acıbadem Fen Lisesi

Özel Kalamış Fen Lisesi

İstek Özel Bilge Kağan Fen Lisesi
Özel Batı Fen Lisesi

2002

Özel Beylikdüzü Fatih Fen Lisesi
Özel İstanbul AR-EL Fen Lisesi

2003

Özel Maltepe Coşkun Fen Lisesi

2004

Özel Sultan Fatih Fen Lisesi
İstek Özel Kaşgarlı Mahmut Fen Lisesi

İZMİR

1994

Özel İzmir Fen Lisesi

1995

MEV Özel İzmir Fen Lisesi
Özel Çakabey Fen Lisesi

1997

Özel Malhun Hatun Kız Fen Lisesi

2003

Özel Tevfik Fikret Fen Lisesi

ANTALYA

1998

Özel Ufuk Fen Lisesi

2000

Özel Abdülkadir Özkan Fen Lisesi

2004

Özel Toros Akdeniz Fen Lisesi

BURSA

1993

Özel Nilüfer Fen Lisesi

2004

Özel Tan Fen Lisesi

DENİZLİ

1997

Özel Servergazi Fen Lisesi

1998

Özel Denizli Fen Lisesi

EDİRNE

2001

Özel Edirne Fen Lisesi

2004

Özel Edirne Beykent Fen Lisesi

ESKİŞEHİR

2001

Özel Atayurt Fen Lisesi

GAZİANTEP

1996

Özel Sungurođlu Erkek Fen Lisesi

1997

Özel Mutafođlu Kız Fen Lisesi

2001

Özel Gaziantep Kolej Vakfı Özel Fen Lisesi

GİRESUN

2001

Özel Yavuz Fen Lisesi

ISPARTA

1997

Özel Isparta Fen Lisesi

İÇEL

1994

Özel Tarsus Fen Lisesi

2003

Özel Türkmen Fen Lisesi

Özel Yıldımhan Fen Lisesi

2004

Özel Çağ Fen Lisesi

KAYSERİ

1994

Özel Muradiye S.Hisarcıklođlu Fen Lisesi

1998

Özel Kılıçaslan Fen Lisesi

KOCAELİ

1993

Özel Seymen Fen Lisesi

KONYA

1996

Özel Büyükkoyuncu Fen Lisesi

Özel Tür-Mak Fen Lisesi

1997

Özel Enderun Erkek Fen Lisesi

MALATYA

2004

Özel Rahime Batu Fen Lisesi

MANİSA

2001

Özel Doruk Fen Lisesi

ORDU

1998

Ordu Seçkin Fen Lisesi

2000

Özel Ordu Fen Lisesi

SAKARYA

2003

Özel Sakarya Işık Fen Lisesi

SAMSUN

1994

Özel Meralcan Fen Lisesi

2001

Özel Feza Fen Lisesi

TEKİRDAĞ

1995

Özel Tekirdağ Fen Lisesi

2001

Özel Trakya Fen Lisesi

TRABZON

2003

Özel Alpaslan Fen Lisesi

URFA

2003

Özel Murat Fen Lisesi

Ek-4: Özel Lise Kuruluş Analizi Değişkenleri Korelasyonları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
VakıfUniYoğunluk	1.0000													
Teşvik	-0.8323	1.0000												
Gelişmişlik	0.0080	0.0690	1.0000											
Bütçe	0.4526	-0.2604	0.1457	1.0000										
ÖzelLiseYoğunluk	0.0827	-0.0810	0.2710	0.0279	1.0000									
ÖzelLiseYoğunluk ²	0.0454	-0.0477	0.1972	0.0034	0.9101	1.0000								
ÖzelLiseDogum-1	-0.0143	0.0485	0.1950	0.0232	0.5698	0.5225	1.0000							
ÖzelLiseDogum-1 ²	0.0002	0.0087	0.1667	0.0325	0.5740	0.5615	0.8428	1.0000						
TürkiyeÖzelLiseYoğunluk	0.8726	-0.8458	0.0020	0.2926	0.0949	0.0584	-0.0246	-0.0017	1.0000					
TürkiyeÖzelLiseYoğunluk ²	0.8269	-0.8294	-0.0133	0.2087	0.0936	0.0577	-0.0334	-0.0050	0.9872	1.0000				
YabÖzelYoğunluk	0.0654	-0.0612	0.2921	0.0166	0.8941	0.9142	0.5347	0.5497	0.0607	0.0610	1.0000			
YabÖzelYoğunluk ²	0.0437	-0.0422	0.1847	0.0071	0.8317	0.9399	0.4810	0.5083	0.0432	0.0446	0.9465	1.0000		
Özel Fen Yoğunluk	0.0904	-0.0847	0.3147	0.0343	0.7859	0.6738	0.4808	0.4577	0.0917	0.0902	0.7988	0.6414	1.0000	
Özel Fen Yoğunluk ²	0.0875	-0.0838	0.2401	0.0328	0.7489	0.7101	0.4474	0.4474	0.0917	0.0915	0.7826	0.6895	0.9209	1.0000

Tüm katsayılar $p < .05$ 'te anlamlıdır.

Ek-5: Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise Kuruluş Analizi Değişkenleri Korelasyonları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
VakıfUniYoğunluk	1.0000													
Teşvik	-0.8323	1.0000												
Gelişmişlik	0.0080	0.0690	1.0000											
Bütçe	0.4526	-0.2604	0.1457	1.0000										
YabÖzelYoğunluk	0.0654	-0.0612	0.2921	0.0166	1.0000									
YabÖzelYoğunluk ²	0.0437	-0.0422	0.1847	0.0071	0.9465	1.0000								
YabÖzelDogum-1	0.0333	-0.0397	0.2863	0.0707	0.7966	0.7565	1.0000							
YabÖzelDogum-1 ²	0.0430	-0.0509	0.1861	0.0636	0.7580	0.7648	0.8956	1.0000						
TürkiyeYabÖzelYoğunluk	0.9013	-0.8413	-0.0504	0.2332	0.0730	0.0512	0.0190	0.0274	1.0000					
TürkiyeYabÖzelYoğunluk ²	0.8682	-0.8222	-0.0608	0.1528	0.0726	0.0516	0.0135	0.0218	0.9946	1.0000				
AnadoluYoğunluk	0.3420	-0.3421	0.2999	0.0319	0.7564	0.6440	0.5989	0.5193	0.3855	0.3897	1.0000			
AnadoluYoğunluk ²	0.1910	-0.1914	0.2043	-0.0060	0.8247	0.8017	0.6395	0.5918	0.2274	0.2328	0.8969	1.0000		
Özel Fen Yoğunluk	0.0904	-0.0847	0.3147	0.0343	0.7988	0.6414	0.6256	0.5302	0.0881	0.0867	0.7678	0.7632	1.0000	
Özel Fen Yoğunluk ²	0.0875	-0.0838	0.2401	0.0328	0.7826	0.6895	0.5873	0.5234	0.0862	0.0853	0.7205	0.8050	0.9209	1.0000

143

Tüm katsayılar $p < .05$ 'te anlamlıdır.

Ek-6: Özel Fen Liseleri Kuruluş Analizi Değişkenleri Korelasyonları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
VakıfUniYoğunluk	1.0000													
Teşvik	-0.8323	1.0000												
Gelişmişlik	0.0080	0.0690	1.0000											
Bütçe	0.4526	-0.2604	0.1457	1.0000										
Özel Fen Yoğunluk	0.0904	-0.0847	0.3147	0.0343	1.0000									
ÖzelFenYoğunluk ²	0.0875	-0.0838	0.2401	0.0328	0.9209	1.0000								
ÖzelFenDogum-1	0.0278	-0.0063	0.1762	-0.0015	0.4642	0.4084	1.0000							
ÖzelFenDogum-1 ²	0.0131	0.0145	0.1214	-0.0254	0.3539	0.3036	0.8615	1.0000						
TürkiyeÖzelFenYoğunluk	0.9284	-0.8691	0.0086	0.3223	0.0955	0.0953	0.0321	0.0074	1.0000					
TürkiyeÖzelFenYoğunluk ²	0.8680	-0.8420	-0.0051	0.2249	0.0934	0.0943	0.0362	0.0082	0.9868	1.0000				
YabÖzelYoğunluk	0.0654	-0.0612	0.2921	0.0166	0.7988	0.7826	0.5214	0.4261	0.0672	0.0668	1.0000			
YabÖzelYoğunluk ²	0.0437	-0.0422	0.1847	0.0071	0.6414	0.6895	0.4587	0.3858	0.0475	0.0485	0.9465	1.0000		
FenLisesi	0.3458	-0.3377	0.1868	0.0919	0.2726	0.2011	0.1925	0.1274	0.3579	0.3509	0.2496	0.1442	1.0000	
FenLisesi ²	0.3458	-0.3377	0.1868	0.0919	0.2726	0.2011	0.1925	0.1274	0.3579	0.3509	0.2496	0.1442	1.0000	1.0000

Tüm katsayılar $p < .05$ 'te anlamlıdır.